

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Jana Kriglová

**METODIKA VYŠETŘOVÁNÍ SEXUÁLNÍCH
TRESTNÝCH ČINŮ SE SPECIÁLNÍM
ZAMĚŘENÍM NA POHLAVNÍ ZNEUŽITÍ
DÍTĚTE**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Jan Musil, CSc.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): březen 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne.....

Podpis.....

Poděkování

Upřímně děkuji vedoucímu své diplomové práce prof. JUDr. Janu Musilovi, CSc. za odborný dohled, vlídnou pomoc, cenné připomínky a vstřícnost při psaní této práce. Dále bych chtěla poděkovat paní obvodní státní zástupkyni pro Prahu 7 JUDr. Jiřině Fronkové za umožnění absolvování stáže na státním zastupitelství, která byla velice přínosná pro tuto diplomovou práci.

Obsah

Obsah	1
Úvod.....	3
1 Teoretické vymezení sexuálních trestných činů	7
1.1 Právní aspekty sexuálních trestných činů	8
1.2 Mezinárodně právní ochrana sexuálních práv	11
1.3 Metodika vyšetřování sexuálních trestných činů.....	14
1.3.1 Kriminologická charakteristika sexuálních trestných činů.....	14
1.3.2 Pachatelé	15
1.3.3 Oběti.....	16
1.3.4 Typické stopy	21
1.3.5 Předmět vyšetřování u sexuálních trestných činů	22
1.3.6 Zvláštnosti podnětů k vyšetřování	22
1.3.7 Počáteční úkony	24
1.3.8 Následné úkony.....	24
2 Pohlavní zneužití dítěte.....	26
2.1 Obecná charakteristika pohlavního zneužití.....	31
2.1.1 Formy pohlavního zneužití dítěte.....	35
2.1.2 Pachatelé pohlavního zneužití dítěte.....	39
2.1.3 Oběti.....	49
2.2 Zvláštnosti vyšetřování pohlavního zneužití dítěte	54
2.2.1 Oznamování pohlavního zneužití.....	55
2.2.2 Výslech dítěte.....	58
2.2.3 Ochrana dítěte před sekundární viktimizací.....	63
3 Náprava a předcházení pohlavnímu zneužívání dětí	66
3.1 Péče o pohlavně zneužitá děti.....	67
3.1.1 Odebrání dítěte z rodiny.....	68
3.1.2 Sociálně-právní ochrana dětí.....	70
3.1.3 Dětská krizová centra.....	72
3.2 Potrestání a náprava pachatele.....	75
3.2.1 Ochranná opatření	76
3.2.2 Konkrétní léčba	79
3.2.3 Svoboda versus bezpečnost.....	81

3.3 Prevence.....	83
Závěr	90
Seznam zkratek	94
Seznam zdrojů.....	95

Úvod

Sexuální trestné činy patří mezi jedny z nejzávažnějších trestných činů vůbec. Pachatel se totiž jejich spácháním dopustí zásahu do nejintimnější sféry osobní integrity člověka. Oběti, které ve většině případů pocítují devastující narušení vlastní důstojnosti, spolu s omezením svobody a nerespektováním možnosti volby v sexuálních vztazích, se do budoucna potýkají s vážnými následky, z nichž ty zdravotní, bývají nejzvládnutelnější. Psychické problémy obětí sexuálních trestných činů, které se mohou vyvinout až do posttraumatické stresové poruchy, mohou zcela změnit kvalitu budoucího života oběti.

Sexuální trestné činy tvoří rozsáhlou skupinu činů, jejíž důkladné zpracování překračuje zcela rámec diplomové práce. Proto jsem svou diplomovou práci pojala tím způsobem, že o sexuálních trestných činech a jejich metodice vyšetřování pojednávám zcela obecně a stručně v první kapitole práce. Tato první kapitola potom připravuje teoretické podklady pro těžiště práce, kterým je pohlavní zneužití dětí.

První kapitola, nazvaná Teoretické vymezení sexuálních trestných činů, tedy pouze stručně nastiňuje právní a mezinárodněprávní problematiku sexuálních trestných činů a také seznamuje čtenáře se základními aspekty jejich vyšetřování. V této kapitole, ve které, jak již bylo zmíněno, není příznivého prostoru pro polemiku, je nastíněn teoretický rámec platný pro všechny sexuální trestné činy, zejména ale pro ty, jejichž oběťmi jsou dospělí lidé, a to z toho důvodu, abych v následujících částech práce, které jsou pro mou diplomovou práci zásadní, mohla představit oběť v podobě dítěte, se všemi jeho specifiky, kterými se odlišuje od dospělých.

Cílem diplomové práce, která je členěna do tří kapitol s řadou podkapitol, je komplexně představit pohlavní zneužití jako alarmující problém v českém i světovém měřítku. Kladu si za cíl analyzovat hlavní odlišnosti mezi prací s dospělou a dětskou obětí a navrhnout doporučení, která mohou vést k zefektivnění vyšetřování pohlavního zneužití, k zefektivnění nápravy pachatele, k zefektivnění terapie dítěte a jeho ochrany. Stát a celá společnost má morální povinnost chránit dítě. Dítě je osobou, která není způsobilá k právním úkonům, přesto je nositelem právní subjektivity a jako nevypělá a bezbranná bytost je hodna naší nejvyšší ochrany. Tuto konstrukci dnes vnímáme zcela automaticky, její prosazení je ale otázkou pouhých několika minulých desetiletí. Pohled na dítě se v průběhu historie měnil, stejně tak se měnily věkové hranice, které

společnost uznávala pro sexuální zralost člověka. Zmíněné legislativní hranice, které určují, do jakého věku jsou děti chráněny před pohlavním zneužitím, nejsou dnes sjednoceny ani celosvětově ani celoevropsky. Je právem každého státu stanovit vlastní pravidla v této oblasti, podléhající kulturní normě. Jak popisuji v úvodu druhé kapitoly, rozdíly mezi jednotlivými státy ve stanovení hranice, jsou v určitých případech absolutně rozdílné, a to i v rámci jednoho kontinentu. Až s nástupem ženské emancipace a zrovnoprávnění mužů a žen, tedy po druhé světové válce, dochází k posunu v celospolečenském vnímání dětí. Dochází ke vzniku významných mezinárodních dokumentů na ochranu práv dětí, s tendencí neustálého rozšiřování jejich výčtu. Stejný trend, tedy zvyšování standardu práv dětí, platí i dnes.

Problematika pohlavního zneužití je v očích laické veřejnosti zatížena řadou mýtů a předsudků, které nejsou pravdivé a bohužel mají za následek bagatelizaci tohoto vážného problému. Ve druhé kapitole nazvané Pohlavní zneužití dítěte se v první části snažím vyvrátit mýty o typických pachatelích, typických obětech a o zanedbatelném množství případů pohlavního zneužití. Na aktuálních statistikách dokazují, že počet těchto případů je extrémně vysoký a smutný fakt je ještě umocněn skutečností, že většina případů zůstává utajena. V této části práce se objevuje řada kazuistik, tedy konkrétních případů pohlavního zneužití, které se staly a prošly sdělovacími prostředky, či jsem se s nimi seznámila na své stáži na státním zastupitelství.

Mnoho lidí si pod pojmem pachatel pohlavního zneužití představí sexuálního devianta, tedy osobu trpící sexuální odchylkou, která jej činí nepřičetným. Jak dokazují v podkapitole Pachatelé pohlavního zneužití dítěte, opak je pravdou. Podíl osob trpících parafilii na trestném činu pohlavního zneužití je oproti osobám s „normální“ sexuální preferencí minimální. Dalším, pro mnoho laiků překvapivým faktem, je skutečnost, že největší riziko pohlavního zneužití, hrozí dětem ve vlastní rodině.

Druhá část druhé kapitoly se zabývá zvláštnostmi vyšetřování pohlavního zneužívání dětí, které jsou oproti sexuálním trestným činům páchaných na dospělých, markantní především u oznamování pohlavního zneužití, u falešných obětí, u vedení výslechu a u sekundární viktimizace oběti v rámci vyšetřování a soudního řešení případu. Sekundární viktimizace oběti je negativní jev (v případě pohlavního zneužití negativně umocněn ještě faktem, že obětí je dítě), který znamená, že oběť, která prošla prvotní viktimizací, tedy fází, kdy se z ní stala oběť trestného činu, je s nepříjemnými skutečnostmi znovu

konfrontována, a to neprofesionálním a necitlivým způsobem, který může mít za následek její hlubokou traumatizaci. Druhá část druhé kapitoly práce především navrhuje způsoby jednání pro orgány činné v trestním řízení a ostatní osoby, které se dostanou během vyšetřování a soudního projednávání do styku se zneužitým dítětem. Jde o jednání, které by mělo eliminovat vznik sekundární viktimizace u dítěte ve všech fázích policejní a justiční činnosti. Snažím se zde polemizovat o otázce, zda je ochrana dětské oběti před sekundární viktimizací v českém právním řádu dostatečná.

Důležitou součástí pojednání o jakémkoliv trestném činu by mělo být zamyšlení nad možnostmi, jak jeho výskyt eliminovat, jak chránit potenciální oběti, jak se postarat o oběti reálné a jak napravovat či izolovat reálné a potenciální pachatele. O této oblasti pojednávám ve své diplomové práci ve třetí, poslední kapitole nazvané Náprava a předcházení pohlavnímu zneužívání dětí. Tato kapitola se člení na tři podkapitoly. Jedna z nich mapuje péči o zneužitě dítě, druhá nápravu a potrestání pachatele a třetí prevenci.

Podkapitola Péče o pohlavně zneužitě děti se zabývá právními variantami, které nastupují do popředí za situace, že dojde k odhalení pohlavního zneužití. Jde především o právní rámec rychlého odebrání dítěte z rodiny, který je obsažen v Občanském soudním řádu jako předběžné opatření. Trestně právní problematika se zde tedy mísí se soukromoprávní, která řeší otázky umístění dítěte mimo rodinu či jeho navrácení do rodiny. Hlavními aktéry v péči o zneužitě dítě jsou orgány sociálně-právní ochrany dětí a dále nejrůznější soukromoprávní instituce a jiné právnické a fyzické osoby, které se mohou zapojit do pomoci zneužitým dětem. Takovou pomoc představuje např. provozování dětských azylových domů, bezplatných krizových telefonních linek či odborných poraden.

V podkapitole Potrestání a náprava pachatele se zabývám především otázkou, jak u tak nebezpečných osob, kterými pachatelé pohlavního zneužívání bezesporu jsou, vyvážit na jedné straně jejich právo na svobodu (po odpykání trestu) a na druhé straně právo společnosti na ochranu od státu. Český právní řád disponuje jak represivními a preventivními prostředky, které mají zabezpečit společnosti bezpečnost (např. ochranné opatření ve formě zabezpečovací detence), tak prostředky terapeutickými, dohledovými a resocializačními, které mají „nadějněmu“ pachateli pomoci vrátit se do původního života a znovu se začlenit do společnosti.

Poslední podkapitola práce, nazvaná Prevence, obsahuje zamyšlení nad možností zefektivnit prevenci v oblasti pohlavního zneužití, jejíž těžiště by mělo být především v nelhostejnosti veřejnosti ke zjevným projevům, nasvědčujícím, že se u dítěte děje něco nepřírozeného. Podkapitola je rozdělena na prevenci primární, sekundární a terciární, přičemž zásadní význam přiřazuji prevenci primární. Zamýšlím se zde nad otázkou, jak by měla být veřejnost motivovaná k ochraně dětí ve státě a jakou roli v oblasti prevence zde sehrávají média. Dále se zabývám aktuálními kampaněmi proti pohlavnímu zneužití, které představila Rada Evropy a Vláda ČR a aktuálními problémy a neshodami, které panují v českém politickém prostředí na otázku sexuální výchovy ve školách. V posledních stránkách práce také uvádím, že existují rizikové faktory, které mohou pomoci zabránit pohlavnímu zneužití dítěte, pokud budou lidmi z okolí dítěte správně analyzovány.

Závěr práce rekapituluje obsah práce s ohledem na nejvýznamnější zjištění. Diplomovou práci jsem dopsala v právním stavu k datu 23. 3. 2012.

1 Teoretické vymezení sexuálních trestných činů

Sexuální trestné činy jsou vymezeny jako trestné činy, které zasahují do sféry svobodného rozhodování jedince, a to rozhodování zejména v oblasti mravního a tělesného vývoje a v oblasti pohlavního styku. Společným znakem těchto trestných činů je uspokojování pohlavního pudu pachatele. Negativní vliv tohoto druhu kriminality je markantní především jako zásah do čtyř základních rovin, a to:

1. do morálních vztahů ve společnosti
2. do života a zdraví poškozených osob
3. do zdravého vývoje mládeže
4. do zdravých sexuálních vztahů mezi dospělými jedinci¹.

Sexuálními trestnými činy, které by se daly označit pro danou oblast za typické, jsou především trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Tyto trestné činy spadají do hlavy III. Trestního zákoníku, zákon č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů (dále TZ) a zahrnují § 185 – 193 TZ. Jmenovitě se jedná o tyto trestné činy: znásilnění, sexuální nátlak, pohlavní zneužití, soulož mezi příbuznými, kuplířství, prostituce ohrožující mravní vývoj dětí, šíření pornografie, výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií a zneužití dítěte k výrobě pornografie. Z hlavy IV., nazvané trestné činy proti rodině a dětem, je podle mého názoru nutné zařadit trestný čin svádění k pohlavnímu styku (§ 202 TZ). Jako další uvedu takové trestné činy, které sice primárně chrání jiný objekt, než svobodu rozhodování v sexuální oblasti, a proto nejsou typickými sexuálními trestnými činy, jejich význam ale může být pro sexuální trestné činy relevantní. Jde o trestný čin obchodování s lidmi (§ 168 TZ), vydírání (§ 175 TZ), útisk (§ 177 TZ), ohrožování výchovy dítěte (§ 201 TZ) a výtržnictví (§ 358 TZ).

Nejzávažnějšími a zároveň nejčastěji se vyskytujícími sexuálními trestnými činy jsou trestný čin znásilnění (§ 185 TZ) a pohlavní zneužití (§ 187 TZ)². Oba tyto trestné činy jsou bohužel charakteristické vysokou mírou latence.

Někteří autoři používají namísto pojmu sexuální trestné činy pojem mravnostní trestné činy a namísto pojmu sexuální kriminalita pojem mravnostní kriminalita. Někdy jsou oba druhy pojmenování chybně zaměňovány a pokládány za synonyma. Podle

¹ CHMELÍK, Jan a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 18. ISBN 80-7178-739-6.

² MUSIL, Jan; KONRÁD, Zdeněk; SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2003, s. 460. ISBN 80-7179-878-9.

mého názoru nejde o synonyma. Oba názvy stejné skupiny trestných činů mají totiž vyjadřovat jiný rozměr a úhel pohledu na danou problematiku. Pojem sexuální kriminalita vyjadřuje biologickou a sexuologickou podmíněnost problematiky, je syrovým vyjádřením motivů, průběhu a následků této trestné činnosti. Na druhé straně zdůrazňuje pojem mravnostní kriminalita společenský rozměr problému. Co už je a co ještě není nemorální? Kde jsou hranice mravnosti v konkrétní společnosti? V těchto otázkách nejde už tolik o jedince a jeho individuální prožitek, ale o společensky sdílený problém. Ve své diplomové práci jsem se rozhodla používat pojmy sexuální trestné činy a sexuální kriminalita.

Sexuální trestné činy vyvolávají emoce. Důvodů je několik. Především, jak bylo řečeno, souvisí s mravnostní otázkou. Mravnost nelze definovat jedním způsobem. Každý z nás má vlastní postoj k morálce a každý máme vlastní představu toho, co je mravné, která vyplývá z našich vlastností a zkušeností a z naší výchovy. Sexuální trestné činy jsou proto hojně diskutovány a hojně podléhají změnám a vývoji, stejně jako lidská společnost. Co bylo dříve trestné, je dnes legální (např. homosexualita) a co bylo dříve legální, je dnes trestné (např. znásilnění manželky manželem). Není proto překvapením, že se v „novém“ Trestním zákoníku³ objevily zcela nové skutkové podstaty. Jde o trestný čin sexuálního nátlaku a o trestný čin prostituce ohrožující mravní vývoj dětí. Dalším faktorem, díky němuž mají diskuse o sexuálních trestných činech emocionální ráz, je fakt, že pro řadu lidí představuje sex a sexualita nepřekonatelné tabu.

1.1 Právní aspekty sexuálních trestných činů

Sexuální trestné činy, jak byly vyjmenovány, tvoří početnou skupinu trestných činů. Stejně tak početná je skupina objektů těchto trestných činů, které jsou prostřednictvím trestního práva chráněny. Podle prof. Jelínka definujeme objekt trestného činu jako „společenské vztahy, zájmy a hodnoty chráněné trestním zákonem“⁴. Jak již název III. hlavy TZ napovídá, druhovým objektem všech devíti v ní obsažených trestných činů je lidská důstojnost. Lidská důstojnost jako základní lidské právo garantované Listinou

³ Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vyd. Praha: Leges, 2009, s. 150. ISBN 978-80-87212-24-0.

základních práv a svobod ČR⁵, lidská důstojnost jako úcta k svobodě, svobodné vůli a integritě jedince. Kromě tohoto druhového objektu, který zastřešuje celou III. hlavu TZ, se u sexuálních trestných činů objevují i objekty individuální. Jsou jimi svoboda rozhodování v pohlavních vztazích (u trestného činu znásilnění a sexuálního nátlaku), mravní a tělesný vývoj dětí mladších patnácti let (pohlavní zneužití), zásada nedovolující pohlavní styk mezi blízkými příbuznými (soulož mezi příbuznými), mravnost a svobodné rozhodování člověka (kuplířství), ochrana dětí před stykem s prostitutí (prostituce ohrožující mravní vývoj dětí), mravní výchova dětí a mravní zásady (šíření pornografie), mravní hodnoty spočívající v odsuzování dětské pornografie a ochrana dětí před jejich zneužíváním pro pornografické účely (výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií a zneužití dítěte k výrobě pornografie). U trestných činů ohrožování výchovy dítěte a svádění k pohlavnímu styku je primárním objektem zájem na řádném tělesném, rozumovém, mravním a citovém vývoji dětí⁶.

Sexuální trestný čin může spáchat muž i žena, stejně tak obětí se může stát muž i žena. Pouze v případech, kdy je trestný čin vykonán formou soulože, musí jít o osoby opačného pohlaví. Je tomu tak proto, že soulož se rozumí pouze spojení pohlavních orgánů muže a ženy⁷. Od 1. 1. 2012 může některé sexuální trestné činy spáchat i právnická osoba. Jde o některé výše zmíněné trestné činy, které se sexuálními činy souvisejí: obchodování s lidmi, vydírání a ohrožování výchovy dítěte a o typické sexuální trestné činy: sexuální nátlak, pohlavní zneužití, kuplířství, výrobu a jiné nakládání s dětskou pornografií, zneužití dítěte k výrobě pornografie a svádění k pohlavnímu styku⁸.

Všechny trestné činy, které jsou obsaženy ve III. hlavě TZ, ke svému spáchání z hlediska subjektivní stránky vyžadují úmysl. Jednočinný souběh mezi těmito trestnými činy je možný. Může se jednat o jednočinný souběh mezi pohlavním zneužitím a souloží mezi příbuznými, jde-li o incestní pohlavní zneužití, stejně tak je možný souběh trestného činu znásilnění a soulože mezi příbuznými aj. Jednočinný

⁵ Článek 10 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, ústavní zákon č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

⁶ STRÍŽ, Igor; POLÁK, Přemysl; FENYK, Jaroslav; HÁJEK, Roman. *Trestní zákoník a Trestní řád: Průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou: 1. díl Trestní zákoník*. 1. vyd. Praha: Linde, 2010, s. 705. ISBN 978-80-7201-808-6.

⁷ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vyd. Praha: Leges, 2009, s. 545. ISBN 978-80-87212-24-0.

⁸ § 7 zákona č. 418/2011 Sb., Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

souběh ale není možný v případech, kdy více objektů chrání kvalifikovaná skutková podstata určitého trestného činu. Typickým příkladem je znásilnění osoby mladší patnácti let. Takový čin se posuzuje podle § 185 odst. 1, odst. 3 písm. (a) TZ jako znásilnění dítěte mladšího patnácti let a nikoliv ještě jako pohlavní zneužití.

Trestní stíhání pro trestný čin sexuálního nátlaku podle § 186 odst. 1, odst. 2 TZ proti pachateli, který je ve vztahu k poškozenému osobou, vůči níž by měl poškozený jako svědek právo odepřít výpověď, je možné pouze se souhlasem poškozeného⁹. Podle § 100 odst. 2 TŘ půjde o takového pachatele, který je poškozenému příbuzným v pokolení přímém, sourozencem, osvojitelem, osvojencem, manželem, partnerem, druhem anebo jinou osobou v poměru rodinném nebo obdobném, jejíž újmu by poškozený právem pociťoval jako újmu vlastní. Trestný čin znásilnění podle § 185 odst. 1, odst. 2 TZ patří také ke skupině trestných činů, k jejichž stíhání je v určitých případech nutný souhlas poškozeného. U znásilnění je ale oproti sexuálnímu nátlaku zúžen okruh osob, které spáchají tento trestný čin a jsou stíhatelné jen se souhlasem poškozeného. Jde zde pouze o osobu, která byla v době spáchání činu ve vztahu k poškozenému manželem, partnerem nebo druhem¹⁰. Ochrana dětí před sexuálními trestnými činy a jejich pachateli, ať jsou jimi kterékoli osoby, jež by měla být bezpodmínečná, je potom vyjádřena v § 163a odst. 1 písm. (c) TŘ tím, že souhlasu není třeba, je-li poškozenou osobou dítě mladší patnácti let.

U sexuálních trestných činů se jako častý prostředek nátlaku na oběť vyskytuje násilí. Násilí by se dalo charakterizovat jako použití fyzické síly¹¹. Pachatel tedy použije násilí, aby překonal kladený anebo očekávaný odpor oběti. To znamená, že jde o situaci, ve které se oběť nemůže zachovat jiným způsobem, než jaký vyžaduje pachatel. Vážně míněný odpor oběti musí být u soudu samozřejmě prokázán. O jiný případ se jedná, hovoří-li zákon o pohrůžce násilím. Pachatel jejím prostřednictvím vyhrožuje oběti, že pokud se mu nepodvolí, bude na ní násilí vykonáno. Pohrůžka jiné těžké újmy oproti tomu spočívá ve vyhrožování majetkovou újmou, ztrátou zaměstnání, újmou na cti apod. Zde je nutné se zamyslet, zda vynucení pohlavního styku pod pohrůžkou jiné těžké újmy (tedy trestný čin znásilnění) nekoliduje s trestným činem sexuálního nátlaku, kdy

⁹ § 163 odst. 1 zákona č. 141/1960, Trestní řád, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰ § 163 odst. 1 zákona č. 141/1960, Trestní řád, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹ CHMELÍK, Jan a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 77. ISBN 80-7178-739-6.

pachatel přiměje oběť k pohlavnímu styku zneužívaje závislosti oběti či svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu. Vždy je nutné mít na paměti, že trestný čin sexuálního nátlaku je k trestnému činu znásilnění ve vztahu subsidiarity¹².

U trestného činu znásilnění a sexuálního nátlaku se v souvislosti se spácháním těchto činů hovoří o možnosti zneužití bezbrannosti oběti. Podle § 119 TZ je trestný čin spáchán násilím i tehdy, pokud pachatel uvede oběť do stavu bezbrannosti lstí nebo jiným podobným způsobem. Stav bezbrannosti je stavem, v němž je vyloučeno, aby oběť kladla odpor. Takový stav pachatelé mohou navodit např. nasypáním uspávacího prostředku oběti do alkoholu¹³ nebo spoutáním oběti, která je v hlubokém spánku.

U trestného činu pohlavního zneužití a sexuálního nátlaku je typickou situací zneužití závislosti oběti či zneužití pachatelova postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu. Závislost je určována faktickým stavem. Jako příklad lze uvést závislost dítěte na rodiči či závislost dlužníka na věřiteli. Svého postavení může zneužít např. pachatel, který je nadřazeným oběti. Trestný čin sexuálního nátlaku tedy kriminalizuje některé aktivity známé jako sexuální obtěžování na pracovištích.

1.2 Mezinárodně právní ochrana sexuálních práv

Každá demokratická země by měla uznávat nepopíratelná sexuální práva všech lidí na světě. Co jsou ale sexuální práva a která konkrétní práva je do nich možné zahrnout? Beze sporu se lze shodnout na názoru, že sexuální práva v sobě obsahují právo na osobní svobodu a lidskou důstojnost. Sexuálním právům je vlastní i právo na ochranu zdraví a zvýšená ochrana dětí. Dalším klíčovým pojmem je rovnost mužů a žen. Z tohoto hlediska, ačkoliv není nazvána konkrétně, objevuje se ochrana sexuálních práv skrze ochranu základních lidských práv ve všech významných mezinárodních lidsko-právních dokumentech. Z těch nejvýznamnějších uvádím Všeobecnou deklaraci lidských práv, Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod. V České republice jsou základní

12 STRŽÍŽ, Igor; POLÁK, Přemysl; FENYK, Jaroslav; HÁJEK, Roman. Trestní zákoník a Trestní řád: Průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou: 1. díl Trestní zákoník. 1. vyd. Praha: Linde, 2010, s. 718. ISBN 978-80-7201-808-6.

13 CHMELÍK, Jan a kol. Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 78. ISBN 80-7178-739-6.

lidská práva zaručena kromě zmíněných dokumentů i Listinou základních práv a svobod¹⁴.

O konkretizaci a prosazování sexuálních práv se od roku 1978 zaslouhuje Světová asociace pro sexuální zdraví (World association for sexual health), která zastřešuje skupiny nevládních sexuologických organizací¹⁵. Tato asociace pořádá každé dva roky celosvětový sexuologický kongres, kterého se účastní odborníci z řad sexuologů, gynekologů, pedagogů a jiných souvisejících profesí. Na závěr kongresu je pravidelně schválena deklarace. Za nejvýznamnější je považována Deklarace sexuálních práv, která byla schválena na 14. Světovém sexuologickém kongresu v Hongkongu, dne 26. srpna 1999. Tato Deklarace považuje sexuální práva za univerzální lidská práva a sexuální zdraví za základní lidské právo a zveřejňuje jedenáct konkrétních sexuálních práv. Jsou jimi: právo na sexuální svobodu, právo na sexuální autonomii, sexuální integritu a bezpečnost těla, právo na sexuální soukromí, právo na vlastní sexuální kapitál (vyjadřuje osvobození člověka od všech forem diskriminace), právo na sexuální rozkoš, právo na emotivní sexuální vyjádření (zahrnuje především komunikaci a kontakt mezi osobami jakékoliv sexuální orientace), právo na svobodné sexuální spojení (tedy možnost vstoupit do zodpovědného sexuálního svazku a zase z něj vystoupit), právo na svobodnou a zodpovědnou reprodukční volbu, právo na sexuální informace založené na vědeckém bádání, právo na úplnou sexuální výchovu a právo na sexuální zdravotní péči¹⁶. Jak je vidět, Deklarace prosazuje práva od bazálních (právo na sexuální svobodu, integritu a autonomii – tedy právo na ochranu před sexuálním násilím a vykořisťováním) až po „nadstavbová“, ale neméně důležitá práva jako právo na sexuální rozkoš (které zahrnuje práva osob na autoerotiku apod.). Ochrana poskytovaná sexuálním právům v různých zemích je velice odlišná. Od jejich ignorování v nedemokratických zemích, kde je např. beztrestně pácháno sexuální násilí na ženách a dětech a lidská práva zde představují prázdný pojem, až po země demokratické, které kontinuálně zvyšují úroveň ochrany sexuálních práv. I mezi demokratickými zeměmi jsou patrné značné rozdíly v garanci především těch „nadstavbových“ práv. Příkladem budiž netolerance

¹⁴ CHMELÍK, Jan a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 11. ISBN 80-7178-739-6.

¹⁵ World association for sexual health. History [on-line]. [cit. 2012-03-06]. <http://www.worldsexology.org/about-us/history>

¹⁶ Magnus Hirschfeld Archive for sexology. Odchytky v sexuálním chování [on-line]. [cit. 2012-03-06]. http://www2.hu-berlin.de/sexology/ECT6/html/sexual_rights_3.html

k homosexuální menšině a odpor k legislativnímu zavedení registrovaného partnerství v Polsku. Účelem Deklarace sexuálních práv jako nezávazného právního dokumentu vytvořeného odborníky, by měla být především inspirace států, které jsou ochotny prohlubovat ochranu sexuálních práv.

Největší dobrovolnickou světovou organizací, která zastřešuje národní nevládní organizace zabývající se sexuálním a reprodukčním zdravím, je Mezinárodní federace plánovaného rodičovství (International Planned Parenthood Federation). Byla založena roku 1952, sídlí v Londýně a 170 zemí na světě disponuje její členskou asociací¹⁷. Mezi hlavní úkoly federace patří osvěta v sexuální oblasti a sexuální výchova a prosazování a ochrana sexuálních a reprodukčních práv (reprodukční práva představují především právo člověka zvolit, zda a kdy se stane rodičem). Nejvýznamnějším dokumentem Mezinárodní federace plánovaného rodičovství je bezesporu Charta sexuálních a reprodukčních práv, která aplikuje lidská práva uznaná Organizací spojených národů na sexuální a reprodukční oblast¹⁸. V České republice má federace svůj odraz ve Společnosti pro plánování rodiny a sexuální výchovu, která působí od roku 1991¹⁹ a která se svou činností nemálo zasloužila o nejrůznější pokrokové změny v české legislativě. Za všechny uvedu zrušení interrupčních komisí a vznik institutu registrovaného partnerství v českém právním řádu.

Uvedené organizace nejsou samozřejmě jediné, které se každodenní činností zasluhují o zvyšování standardu sexuálních práv. V rámci Organizace spojených národů je nutné zmínit Světovou zdravotnickou organizaci (World health organisation). V oblasti komerčního sexuálního zneužívání dětí a obchodování s lidmi v Asii funguje např. organizace ECPAT (End Child Prostitution in Asian Tourism)²⁰.

Je důležité si uvědomit, že existují země, ve kterých je standard sexuálních práv nulový. Jejich prosazování zde půjde ruku v ruce s prosazováním lidských práv, což bude trvat desetiletí, možná déle. Demokratické země, mezi které patří i Česká

¹⁷ International Planned Parenthood Federation. History [on-line]. [cit. 2012-03-06].

<http://www.ippf.org/en/About/History.htm>

¹⁸ Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu. Charta sexuálních a reprodukčních práv IPPF [on-line]. [cit. 2012-03-06]. S. 11.

http://www.planovanirodiny.cz/storage/Charta_sex_a_repr_prav_1997.pdf

¹⁹ Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu. O společnosti [on-line]. [cit. 2012-03-07].

<http://www.planovanirodiny.cz/clanky/informace-o-SPRSV>

²⁰ Humantrafficking.org. A web resource for combating human trafficking [on-line]. [cit. 2012-03-05].

<http://www.humantrafficking.org/organizations/302>

republika, by si tuto skutečnost měly uvědomovat, již nabytá práva chránit, jejich ochranu prohlubovat a zasluhovat se o její šíření za vlastní hranice.

1.3 Metodika vyšetřování sexuálních trestných činů

V následující podkapitole se chci zabývat procesem poznání kriminalisticky relevantních událostí v oblasti sexuálních trestných činů, především prvky vzniku a průběhu těchto událostí, jež se promítají do stop a prvky poznávání kriminalisticky relevantních událostí v oblasti sexuálních trestných činů a jejich zúročením ve vyšetřovací praxi²¹.

1.3.1 Kriminalistická charakteristika sexuálních trestných činů

Početná suma trestných činů spadajících do sexuální kriminality se dá z kriminalistického hlediska rozdělit do tří menších celků podle typického způsobu páchaní skutku. Jedná se o následující skupiny: Sexuální trestné činy páchané mezi dospělými, sexuální trestné činy páchané mezi mládeží a sexuální trestné činy páchané na mládeži²². Co se týká první zmíněné skupiny, jde o situaci, kdy pachatel a oběť jsou starší osmnácti let. Nejvíce se zde vyskytují trestné činy znásilnění, obchodování s lidmi, kuplířství, omezování osobní svobody a vydírání. Zvláštností této skupiny deliktů je značný výskyt násilí. Míra násilí např. u trestného činu znásilnění může být ovlivněna typickou situací, která závisí na tom, zda se pachatel zná s obětí či nikoliv. Oproti této skupině se násilí téměř nevyskytuje u sexuálních trestných činů páchaných mezi mládeží. Jedná se o pohlavní styk mezi pachatelem nejčastěji v adolescentním věku a obětí mladší patnácti let. Ke styku dochází nejčastěji po vzájemném souhlasu za přítomnosti citové vazby mezi jedinci. Problémem může být prokázání úmyslu pachatele souložit s osobou mladší patnácti let, a to z důvodů její předčasné vyspělosti a sexuální zralosti. Třetí skupinou deliktů se budu zabývat především ve druhé kapitole své práce. Mohu ale předestřít, že u sexuálních trestných činů páchaných na mládeži jde o pachatele, jenž je starší osmnácti let a o oběť mladší osmnácti let, či dokonce v raném dětském věku. Překonání odporu nebo ostychu oběti se děje jak násilím, tak různými motivačními mechanismy v podobě pamlsků, psychického vydírání, či využívání

²¹ PORADA, Viktor a kol. *Kriminalistická metodika vyšetřování*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 11-16. ISBN 978-80-7380-042-0.

²² CHMELÍK, Jan a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 19-21. ISBN 80-7178-739-6.

závislosti dítěte. Na rozdíl od druhé skupiny je tato vysoce společensky nebezpečná a její dopady na psychický a fyzický vývoj dítěte jsou fatální.

1.3.2 Pachatelé

Skupina pachatelů sexuální trestné činnosti je velice různorodá, stejně jako sexuální kriminalita. Zahrnuje osoby různého věku a založení. Pachatele sexuální kriminality lze rozdělit do tří skupin, a to na pachatele příležitostné, dále na pachatele, kteří se sexuální trestné činnosti dopouštějí plánovitě a promyšleně a jejichž hlavní motivací je zisk či sexuální uspokojení (mezi takové bezesporu patří společensky velice nebezpeční sérioví „znásilňovači“, dále osoby zapletené do obchodu se ženami, či parazitující na prostituci) a v poslední řadě na pachatele se sexuální či jinou úchylnou, tedy osoby tzv. sexuálně deviantní²³. Ač se to může zdát překvapivé, tato třetí skupina nepřevažuje počtem pachatelů nad ostatními dvěma. Sexuální deviace se mohou projevit v aktivitě nebo v objektu²⁴. Deviace v aktivitě neboli perverze, jsou charakterizovány jako poruchy ve způsobu dosahování sexuálního vzrušení a uspokojení. Mezi ty, které jsou relevantní pro sexuální kriminalitu, patří zejména agresivní sadismus, patologická sexuální agresivita, sadomasochismus, frotérství, tušérství, exhibicionismus a voyeurismus. Co se týká deviací v objektu neboli parafilii, jakožto neadekvátního zaměření erotické touhy, pak mezi takové nejčastější deviace patří pedofilie, transvestitismus a fetišismus, mezi méně časté potom nekrofilie, zoofilie a pyrofilie, které mohou zasahovat do odlišné trestné činnosti než je sexuální, jako např. trestné činy týrání zvířat, poškozování cizí věci apod.

Nejedná-li se o sexuálního devianta a je-li průvodním jevem vyšetřovaného sexuálního trestného činu násilí a agrese, je nutno uvažovat o možnosti, že pachatelem je mladý muž, možná dokonce mladistvý. Nejčastěji jsou pachateli násilného sexuálního útoku právě mladí muži do třiceti let často psychopatického založení se značnou sexuální apetencí a poruchou sociální adaptability. Nezanedbatelným se dále jeví podíl recidivistů na sexuální kriminalitě (viz Tabulka 1 – Sexuální kriminalita od 1. 1. 2010 do 31. 12. 2010). Vysvětlením pro toto tvrzení může být částečně fakt, že pachatelé sexuálního trestného činu mají velmi často sklon k páčání kriminality i jiného druhu.

²³ CHMELÍK, Jan a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 23. ISBN 80-7178-739-6.

²⁴ BRZEK, Antonín. *Sexuologie pro právníky*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 1991, s. 13-30. ISBN 80-7066-429-0.

Příkladem budiž tzv. opportunistic rape, kdy pachatel znásilňuje oběť v průběhu jiného trestného činu, např. loupeže²⁵. Dalším faktorem, který je častým průvodním jevem u sexuální kriminality, je alkohol a další návykové látky. Jak známo, alkohol zvyšuje sexuální apetenci a uvolňuje sociální zábrany, což může dát v určité příhodné situaci průchod tomu, že se osoby jinak zdrženlivé zachovávají kriminálně²⁶.

Posledním dělicím hlediskem pachatelů, kterým se chci zabývat, je pohlaví pachatele. Z rozdílného psychosomatického založení mužů a žen lze usuzovat na odlišný práh tolerance vůči různým sexuálním projevům. Málakterý muž bude pohoršen exhibující ženou tolik jako žena exhibujícím mužem. Není ovšem možné generalizovat a přehlížet individuální charakteristiku jednotlivců. Ženy jako sexuální delikventky bezesporu existují, oproti mužům ale velice vzácně. Výzkumy uvádějí poměr pachatelů mužů vůči ženám 10 : 1 až 20 : 1. Důvody mohou být různé. Ženy dovedou daleko lépe než muži odfiltrovat deviantní potřeby na fantazijní úrovni či v rámci partnerského vztahu. Ženy jsou dále svou hormonální a tělesnou podstatou podstatně méně agresivní než muži²⁷, a proto může jejich chování lépe odolávat odhalení a trestnímu stíhání²⁸. Bohužel nejčastějším sexuálním deliktem, jehož pachatelem je žena, je podle odborníků pohlavní zneužití dítěte.

1.3.3 Oběti

Sexuální kriminalita je natolik specifickým druhem kriminality, že vyžaduje zcela zvláštní zacházení s obětí. Nejčastějšími oběťmi sexuální trestné činnosti jsou mladé ženy a děti. Roli oběti zkoumá viktimologie, a to od geneze deliktu a možného přičinění oběti přes vyšetřování až po následky traumatu, které jsou běžně dlouhodobé. Není vzácností, že se u dospělé či dětské oběti rozvine posttraumatická stresová porucha. Příkladem budiž sedmapadesátiletá žena, která byla v létě 2011 v noci v Brně znásilněna jí neznámým útočníkem. Pachatel, který byl měsíc před znásilněním

²⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 195. ISBN 978-80-7380-213-4.

²⁶ BRICHČÍN, Slavoj; SPILKOVÁ, Jana. Alkohol a jeho vztah k sexuální kriminalitě. *Kriminalistika* [on-line]. 2002, roč. 35, č. 2. [cit. 2011-10-04].

http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/2002/02_02/brichcin.html

²⁷ KRUTTSCHEIT, Candace. Gender and Violence. In RENZETTI, Claire; GOODSTEIN, Lyanne. *Women, crime, and criminal justice*. 1. vyd. Los Angeles: Roxbury Publishing Company, 2001. s. 84-85. ISBN 1-891487-39-6.

²⁸ BLATNÍKOVÁ, Šárka; NETÍK, Karel. *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007, s. 27-30. ISBN 978-80-7338-063-2.

propuštěn z nařízeného ústavního léčení a který byl pod vlivem alkoholu a marihuany, ženě vyhrožoval smrtí a dvakrát na ní násilně vykonal soulož. Poškozená trpí posttraumatickou stresovou poruchou, která podle soudní znalkyně buď do dvou let odezní, nebo se stane chronickou poruchou²⁹.

Jak bylo zmíněno, oběť se často nechtěně podílí na vzniku kriminální situace³⁰. Může jít o její nezávazný flirt, riskantní procházky v noci na opuštěných místech, návštěvu bytu cizího člověka, jízdu autostopem apod. Tak či tak platí pravidlo, že ať se oběť chovala jakkoli, pachatel neměl právo dopustit se sexuálního deliktu. Tohoto pravidla by se měly držet především orgány činné v trestním řízení, které se mnohdy svým necitlivým a vyčítavým chováním k oběti podílejí na vzniku sekundární viktimizace oběti. Možná i zde lze částečně hledat příčiny nepříliš pozitivního trendu posledních let, kdy oběti vyhledávají pomoc specializovaných institutů (např. Bílý kruh bezpečí) ještě předtím, než zločin ohlásí na policii nebo dokonce váhají, zda jej ohlásí³¹.

Oběti sexuálních trestných činů mohou procházet různě intenzivním traumatem po prožitém zážitku. Jak pro dospělé, tak i dětské oběti platí určitá pravidla, která by orgány činné v trestním řízení měly dodržovat, aby předešly nehumánnímu zacházení s obětí. Pravidly pro jednání s dětskými oběťmi se budu zabývat v následujících částech práce. Dospělá oběť nesmí při výslechu pociťovat jakoukoli kritiku ze strany vyšetřovatelů ani nesmí získat pocit, že se podílela na vzniku sexuálního útoku. Její důstojnost by měla být respektována ve všech fázích vyšetřování a měly by jí být poskytnuty dostatečné informace o místech psychologické pomoci. Rozeznat skutečný rozsah traumatu lze jen velmi obtížně, oběť může vystupovat zcela vyrovnaně a klidně a přitom může vnitřně inklinovat i k myšlenkám suicidiálního charakteru. Je proto vhodné přizvat do vyšetřování zkušeného psychologa. Dalším vhodným opatřením pro to, aby se oběť, v tomto případě žena, cítila méně ohroženě a zostuzeně, může být, že vyslyšající osobou bude policistka. Profesionální a citlivé jednání s obětí je zárukou

²⁹ KOZELKA, Petr. Novinky.cz. *Sexuálního útočnicka propustili z léčebny, hned znásilnil dvě ženy* [on-line]. 2012-03-01. [cit. 2012-03-02]. <http://www.novinky.cz/krimi/260600-sexualniho-utocnika-propustili-z-lecebny-hned-znasilnil-dve-zeny.html>

³⁰ KOVÁŘ, Petr a kol. *Sexuální agrese*. 1. vyd. Praha: Maxdorf, 2008, s. 156. ISBN 978-80-7345-161-5.

³¹ ZYKMUND, Zbyněk. Český rozhlas. *Bílý kruh bezpečí varuje, že roste počet lidí, kteří nechtějí trestný čin oznámit policii* [on-line]. 2011-09-04. [cit. 2011-09-07]. http://www.rozhlas.cz/zpravy/spolecnost/_zprava/bily-kruh-bezpeci-varuje-ze-roste-pocet-lidi-kteri-nechteji-trestny-cin-oznamit-policii--943344.

lepší spolupráce mezi ní a orgány činnými v trestním řízení a vede jednoznačně k větší šanci dosáhnout cíle vyšetřování, kterým je odhalení a obvinění pachatele.

Tabulky na následujících stranách mapují výskyt sexuální kriminality v ČR v letech 2010 a 2011. Z výskytu jednotlivých trestných činů lze vyčíst i informace o počtu obětí. Problematickým faktorem následujících statistik Policie České republiky je zvolená terminologie, která nekoresponduje s právními termíny. Zároveň není na internetových stránkách Policie České republiky vysvětleno, co mají nic neříkající výrazy znamenat. Co si například představit pod názvem ostatní sexuální trestné činy? Množství těchto činů k tomu není zanedbatelné. Jedná se v roce 2010 o 164 zjištěných případů. Z trestných činů, které v tabulkách nejsou vyjmenovány, by do této sběrné kategorie podle mého názoru mohl patřit trestný čin svádění k pohlavnímu styku (§ 202 TZ), dále trestný čin ohrožování výchovy dítěte (§ 201 odst. 1 TZ) a prostituce ohrožující mravní vývoj dětí (§ 190 TZ).

Další problematickou kategorií jsou ostatní pohlavní úchyly. Opět jde o kategorii, do které spadá relativně velké množství zjištěných trestných činů. Vezmeme-li v potaz definici pohlavní úchyly alias parafílie, která říká, že parafílie je poruchou sexuální preference či poruchou pohlavní identity³², tedy je zajisté i druhem sociální deviace, tedy chováním vybočujícím ze sociálních norem, náhle se vynoří celá škála trestných činů, které na první pohled kritéria sexuálních trestných činů nesplňují, avšak mohou být jejich paralelním projevem. Příkladem budiž pohlavní deviace zvaná zoofilie, jejímž projevem je pohlavní styk se zvířaty a jejímž důsledkem může být obvinění ze spáchání trestného činu týrání zvířat (§ 302 TZ) anebo pohlavní deviace zvaná fetišismus, která se projevuje užíváním neživých objektů jako podnětu pro sexuální vzrušení a v určitých případech může jít ruku v ruce např. s trestným činem krádeže (§ 205 TZ). Je komplikované odhadnout, zda mnou uvedené případy spadají do kategorie ostatní pohlavní úchyly. V každém případě považuji za nutné takové trestné činy, které primárně do sexuálních trestných činů nezapadají, sekundárně ale mohou, alespoň zmínit. Pod pojmem komerční forma sexuálního zneužívání se rozumí tři jevy, a to obchodování s dětmi, dětská prostituce a dětská pornografie³³.

³² PAVLOVSKÝ, Pavel; MALÁ, Eva; PROCHÁZKA, Ladislav; ŠRUTOVÁ, Ludmila. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2001, s. 126. ISBN 80-247-0181-2.

³³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila; VITOUŠKOVÁ, Petra a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: Příručka pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2007, s. 108. ISBN 978-80-247-2014-2.

Tabulka 1 – Sexuální kriminalita od 1. 1. 2010 do 31. 12. 2010

Název				Spácháno skutků				
	Celkem zjištěno	Objasněno	Objasněno dodatečně	Pod vlivem	Z toho alkohol	Recidivisté	Děti 1-17 let	Ženy
Znásilnění	586	437	28	63	58	236	37	2
Sexuální nátlak	22	16	0	0	0	6	1	0
Pohlavní zneužívání v závislosti	86	58	8	4	4	17	0	0
Pohlavní zneužívání ostatní	643	504	79	16	16	105	203	30
Komerční forma sexuálního zneužívání v závislosti	0	0	0	0	0	0	0	0
Komerční forma sexuálního zneužívání ostatní	5	4	0	0	0	1	0	0
Ostatní pohlavní úchytky	146	100	1	17	14	48	8	0
Šíření pornografie	88	72	39	0	0	17	5	2
Ohrožování pohlavní nemocí	3	2	0	0	0	1	0	1
Ublížení na zdraví pohlavní nemocí	1	1	0	0	0	0	0	0
Ublížení na zdraví pohlavní nemocí z nedbalosti	0	0	1	0	0	1	0	0
Kuplířství	33	26	4	1	0	14	0	12
Soulož mezi příbuznými	10	7	0	1	1	4	1	1
Obchodování s lidmi	24	13	4	1	0	11	2	8
Ostatní sexuální trestné činy	164	114	2	0	0	17	4	4
Sexuální činy celkem:	1 811	1 354	166	103	93	478	261	59

Zdroj: Policie ČR. *Statistický výkaz č. 1, kriminalita za období od 1.1.2010 do 31.12.2010* [on-line]. 2011-01-17. [cit. 2011-08-09].
<http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-650295.aspx>

Tabulka 2 Sexuální kriminalita od 1. 1. 2011 do 31. 12. 2011

Název				Spácháno skutků				
	Celkem zjištěno	Objasněno	Objasněno dodatečně	Pod vlivem	Z toho alkohol	Recidivisté	Děti 1-17 let	Ženy
Znásilnění	675	468	31	81	77	225	52	1
Sexuální nátlak	27	23	2	2	2	14	3	0
Pohlavní zneužívání v závislosti	82	63	12	3	3	25	0	3
Pohlavní zneužívání ostatní	672	500	49	16	15	110	188	19
Komerční forma sexuálního zneužívání v závislosti	0	0	0	0	0	0	0	0
Komerční forma sexuálního zneužívání ostatní	3	2	1	0	0	2	0	0
Ostatní pohlavní úchytky	211	116	8	22	21	53	5	1
Šíření pornografie	77	68	6	0	0	14	1	2
Ohrožování pohlavní nemocí	6	4	1	0	0	2	0	2
Ublížení na zdraví pohlavní nemocí	2	2	0	1	1	1	0	2
Ublížení na zdraví pohlavní nemocí z nedbalosti	2	0	0	0	0	0	0	0
Kuplířství	44	32	3	0	0	13	1	23
Soulož mezi příbuznými	6	6	2	1	1	3	3	4
Obchodování s lidmi	19	11	6	0	0	10	0	9
Ostatní sexuální trestné činy	260	170	18	0	0	30	12	5
Sexuální činy celkem:	2086	1 465	139	126	120	502	265	71

Zdroj: Policie ČR. *Statistický výkaz č. 1, kriminalita za období od 1.1.2010 do 31.12.2010* [on-line]. 2012-01-12. [cit. 201-02-20]. <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-mapy-kriminality.aspx>

1.3.4 Typické stopy

Bezchybná analýza místa činu a stop s trestným činem souvisejících je základem úspěchu vyšetřovacího týmu, přičemž nejde jen o dopadení pachatele a odkrytí okolností případu, nýbrž například i o odhalení fingovaného skutku, což v rámci sexuálních trestných činů není vzácností. V oblasti sexuální kriminality se vyskytuje velké množství typických stop, a to jak paměťových, tak hmotných. Jelikož je u tohoto druhu trestných činů základem kontakt pachatele s obětí, jsou stopy ve vědomí osob zúčastněných významným zdrojem poznatků o případu. V důsledku silně traumatizujícího zážitku může ale nastat komplikace ve všech fázích paměťového procesu a následná hodnota výpovědi osoby tak může být nulová. Zde opět nabývá na významu důraz na citlivý přístup vyšetřovatelů ke svědkům a obětem sexuálních trestných činů.

Biologické stopy získané jak při ohledání místa činu, tak při ohledání těla a oděvu pachatele (je-li znám) a oběti, mají roli kriminalisticko-taktickou a individuálně identifikační za využití analýzy DNA. Jedná se především o krev, sperma, vlasy, chlupy, vaginální sekret a tkáň nalezenou pod nehty oběti. Při ohledání těla lze také najít stopy svědčící o zápase, jako jsou různá poranění, škrábance, hematomy apod. Zde je na místě zkoumat, zda si poranění oběť nemohla způsobit sama.

Neméně významné bývají trasologické stopy nalezené na místě činu, ať už otisky obuvi nebo části těla svědčící o zápase či o přítomnosti osob na místě činu. Časté jsou i stopy věcné, které pachatel či oběť na místě činu zanechali např. v důsledku zápasu (část oblečení, knoflík apod.). Výjimku nepředstavují ani mechanoskopické stopy.

Na místo činu je u sexuální kriminality nutno pohlížet v širším smyslu, tzn., že místem činu jsou všechna místa, která s kriminalisticky relevantním skutkem souvisejí³⁴. Může jít tedy i o místo odkud byla oběť sledována, kde byl skutek připravován či kam byla oběť následně zavečena. Všechna místa činu musí být podrobena pečlivému ohledání.

³⁴ CHMELÍK, Jan a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 24-27. ISBN 80-7178-739-6.

1.3.5 Předmět vyšetřování u sexuálních trestných činů

Předmět vyšetřování je obecně, tedy pro všechny trestné činy, vyložen v § 89 odst. 1 Trestního řádu. Pro sexuální trestné činy ale existuje řada dalších neznámých, které je nutné objasnit, přičemž hlavní úlohu hraje ohledání místa činu. Z kriminalistického hlediska je tedy potřeba zjistit, kdo věděl o přípravě sexuálního trestného činu a kdo byl účastníkem již dokonaného činu. Dále kdo ví o oběti a případně o pachateli sexuálního trestného činu. Do další skupiny objasňovaných skutečností nutno zařadit informace o tom, jak pachatel přemohl oběť, zda použil zbraň, jakého charakteru bylo použité násilí či hrozba násilím, případně jak uvedl oběť do stavu bezbrannosti. Dále je žádoucí objasnit, v jakém poměru byla oběť k pachateli, zda zde existoval model podřízenosti či závislosti. Meritum věci leží v porozumění průběhu činu, v jeho následcích a v okolnostech, které usnadnily či dokonce umožnily jeho spáchání³⁵.

Co se týká právní problematiky, je nutné především dokázat fakta, jinak řečeno okolnosti trestného činu. Dokazují se následující okolnosti: zda se skutek stal, tedy zda nejde o inscenaci, dále jak se pachateli podařilo přimět oběť k sexuálním aktivitám (uvedením do stavu bezbrannosti, násilím, hrozbou násilí, díky dětské důvěřivosti, závislosti atp.), kdo je pachatelem a jaké byly jeho pohnutky, také se dokazuje doba a místo činu, následky sexuálního trestného činu, okolnosti, které k němu vedly a umožnily jej, a kdo věděl o takovém činu a zatajil ho.

1.3.6 Zvláštnosti podnětů k vyšetřování

Nutno poznamenat, že sexuální trestná činnost je specifická, co se týká jejího vlivu na psychiku oběti i dalších osob, jako jsou příbuzní oběti, svědci aj. Všudypřítomná emotivita, ztráta důstojnosti a zásah do té neintimnější sféry lidské bytosti působí fatálně na psychiku dětí i dospělých. S ohledem na jedinečnost a křehkost této oblasti je nutné zkoumat podněty vyšetřování zejména v tom ohledu, že informace v nich obsažené mohou být nejrůznějším způsobem zkresleny a osoby, o kterých se hovoří, traumatizovány.

Informace, na jejichž základě můžeme usuzovat, že došlo ke spáchání sexuálního trestného činu, pocházejí nejčastěji ze tří zdrojů. Prvním z nich je oznámení občanů,

³⁵ MATIÁŠEK, Jan; PRERAD, Vladimír; KRAVČÍK, Jan. *Metodika vyšetřování sexuálních trestných činů*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1967, s. 14.

mezi něž mohou patřit svědci, oběti, rodiče, učitelé apod. Touto cestou se orgány činné v trestním řízení dozvídají zejména o trestném činu znásilnění, pohlavního zneužití, sexuálního nátlaku a svádění k pohlavnímu styku. Rizikovým faktorem může být vztah mezi pachatelem a obětí, svědkem a pachatelem či svědkem a obětí. Nezřídka proto dochází k situacím, kdy je oznámení učiněno opožděně nebo trestný čin zůstává dokonce utajen. Svou nepřehlédnutelnou roli zde mají i další faktory jako stud, obavy ze sociální stigmatizace, pocity viny, nedůvěra v objektivitu a diskrétnost vyšetřování apod. U obětí, kterými jsou malé děti, se do popředí dostává další faktor. Dochází zde totiž k situaci, že si dítě z důvodu nízkého věku vůbec neuvědomí, že je sexuálně atakováno. Nechápe smysl činu a už vůbec si nepřipouští jeho trestnost. Proto u malých dětí zpravidla k oznámení trestného činu nedochází.

Zejména u sexuální kriminality páchané na dětech se uplatní druhá skupina podnětů, a to oznámení různých institucí, především zdravotnických zařízení a škol. Třetím zdrojem podnětů k vyšetřování sexuálních trestných činů je konečně operativně pátrací činnost Policie ČR. Jde zejména o trestné činy obchodování s lidmi, šíření pornografie, výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií a zneužití dítěte k výrobě pornografie.

Není ojedinělé, že řada oznámení je poznamenána negativními emocemi vůči pachateli a orgány činné v trestním řízení se proto setkávají se zveličováním viny pachatele, s nadsazováním jeho jednání či na druhé straně s bagatelizací role oběti, která popírá např. své vyzývavé a koketní chování. Neméně časté jsou situace, kdy je oznámení zcela vymyšlené. Pochází-li od oběti, můžeme hovořit o falešné oběti a syndromu falešné viktimizace³⁶. Osoba, která obětí ve skutečnosti není, ale vydává se za ní, představuje falešnou oběť. Může jít o jedince, který naprosto ztratil kontakt s realitou a o své viktimizaci je skálopevně přesvědčen, nebo o jedince, který svou viktimizaci záměrně předstírá. Jeho motivací může být alibi, kdy lež nahrazuje vysvětlení např. nechtěného těhotenství, nebo pomsta, kdy se falešný oznamovatel mstí osobě např. za odmítavé jednání, dále touha po pozornosti, kdy oznámení údajného trestného činu většinou proti neznámému pachateli je motivováno přáním o zájem okolí a konečně může být cílem falešného obvinění i získání materiálních či finančních výhod. Všechny zmíněné varianty se mohou objevit u oznámení znásilnění a ostatních sexuálních

³⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 138-140. ISBN 978-80-7380-213-4.

trestných činů, v nichž jako oběť figuruje dospělá osoba. Nemálo časté jsou případy krivého obvinění ze strany partnera v situaci rozvratu manželství či ve sporech o dítě.

1.3.7 Počáteční úkony

Vyšetřování jako takové začíná počátečními úkony, z nichž tím nejprvotnějším je výslech oznamovatele trestného činu. Vždy je třeba zjistit maximum informací o průběhu trestného činu, o pachateli a oběti, o tom, jak a proč se oznamovatel na místo činu dostal (jde-li o oběť), proč nezasáhl (jde-li o očitého svědka), jak a od koho se o trestném činu dozvěděl (nebyl-li oznamovatel očitým svědkem). Pokud pachatelova totožnost není známa, je nutné získat od oznamovatele, který byl očitým svědkem, nebo od oznamovatele-oběti, co nejdetailnější popis. U výslechu oznamovatele-oběti, jak již bylo zmíněno, je potřeba co nejpečlivěji zhodnotit výpověď z hlediska možného zveličování újmy či dokonce vymyšlení obvinění, avšak nezapomínat na všudypřítomné riziko sekundární viktimizace oběti. Výslech by proto měl vést zkušený kriminalista.

Mezi další počáteční úkony patří ohledání místa činu, prohlídka těla a oděvu oběti a pátrání po pachateli. Jde-li o ohledání místa činu, doporučuje se zahájit ohledání tam, kde pachatel započal se svou činností. Hlavním úkolem tohoto počátečního úkonu je zajištění stop. Aby toto bylo možné, je potřeba, aby policista, který byl jako první přivolaný na místo činu, místo činu uzavřel a zajistil, aby nedošlo ke zničení stop. Následně je nutné zabezpečit místo činu před zvědavci a vyčkat příjezdu specialistů. Bylo-li oznámení o činu provedeno neprodleně, pak existuje naděje na bezprostřední dopadení pachatele v rámci tzv. pronásledování po horké stopě, a to vyhlášením pátrací akce či nasazením služebního psa.

Prohlídku těla a oděvu oběti provádí lékař tak, aby zajistil veškeré stopy svědčící o tom, že byl spáchán trestný čin. Pro situaci, kdy pachatel je znám a je zadržen, je prvotním úkonem prohlídka těla a oděvu pachatele. Následnými úkony jsou poté výslech pachatele, domovní prohlídka, výslech svědků a oběti a ohledání místa činu.

1.3.8 Následné úkony

Dojde-li k situaci, že je pachatel vypátrán až po delším časovém odstupu, přicházejí na řadu následné úkony, především výslech obviněného. Při výslechu obviněného je žádoucí, aby obviněný spontánně vypovídal (především o vztahu k oběti, okolnostech prvního kontaktu, průběhu útoku), až následně by měl zasáhnout vyšetřovatel

s připravenými otázkami a důkazy. Následné úkony, které jsou v Trestním řádu obsaženy v § 104a-e, nejsou příliš vhodné v případě, že obětí trestného činu je dítě. Jedná se o konfrontaci, rekognici, vyšetřovací pokus, rekonstrukci a prověrku na místě. Konfrontace by měla být využívána až v případě, že se vyšetřování ocitlo na mrtvém bodě. Hrozí zde riziko, že oběť bude pachatelem zastrašována a podrobena zbytečné traumatizaci, která by mohla ovlivnit její výpověď, nebo že naopak falešná oběť inscenovaného sexuálního trestného činu bude hrát svou roli tak přesvědčivě, že znejistí jak kriminalistu, tak zdánlivého pachatele³⁷. Zvýšená emotivita a labilita obětí sexuálních trestných činů je signifikantní i pro další následný úkon - rekognici. Může se stát, že poznávající osoba označí nevinnou osobu z důvodu rozjitřené představivosti a z důvodu přání rychlého konce úkonu. Záleží na vyšetřovateli, jak dokážou oběť uklidnit a instruovat a jak dobře zvládnou průběh rekognice organizačně zajistit.

Vyšetřovací pokus je vzhledem ke specifčnosti sexuální trestné činnosti opět velice ožehavým úkonem a kriminalisté musí zodpovědně zvážit, zda je účast oběti při vyšetřovacím pokusu nezbytná. Není-li tomu tak, doporučuje se, aby byla postava oběti nahrazena figurantem nebo figurínou. Obdobně se postupuje i u rekonstrukce, která je pravidlem, byla-li spáchaná sexuálně motivovaná vražda. Posledním ze zmíněných úkonů je prověrka na místě, která může vnést světlo do nejasného případu, a to jak prověrka s obětí, tak s obviněným.

Vyšetřování sexuálních trestných činů a jejich následné dokazování se neobejde bez znaleckého zkoumání. Základem při vyšetřování sexuálního trestného činu je soudně lékařská expertíza, která se opírá o ohledání těla oběti a pachatele se zaměřením na typické stopy. Může odpovědět na otázky, zda došlo k pohlavnímu styku, k ejakulaci, k defloraci panenské blány, zda oběť kladla odpor, zda trpí pohlavní chorobou či je gravidní apod. Soudně psychiatrická expertíza může zase odpovědět na otázky duševního stavu pachatele, jeho společenské nebezpečnosti, může vypracovat prognózu recidivy. U psychiatrického zkoumání oběti může být zase odhalena její chorobná lhavost či sklony ke křivému obviňování. Soudně psychiatrická expertíza bývá často spojena se sexuologickou expertízou, jejímž úkolem je vypracování pachatelovy sexuální anamnézy, dále se zabývá zkoumáním vývojových sexuálních anomálií či

³⁷ MUSIL, Jan; KONRÁD, Zdeněk; SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2003, s. 473-474. ISBN 80-7179-878-9.

dokonce sexuální deviací pachatele. Posledním druhem je expertíza kriminalistická, která zkoumá stopy, a to zejména biologické, trasologické, chemické a mechanoskopické.

2 Pohlavní zneužití dítěte

Jako konkrétní sexuální trestný čin, který si zaslouží detailnějšího rozebrání, jsem si vybrala pohlavní zneužití, a to nejen proto, že lze srovnávat odlišnosti ve vyšetřování dospělých a dětských obětí, ale také proto, že jde o fenomén extrémní společenské škodlivosti s nedozírnými psychickými následky pro zneužitě dítě. S ohledem na zavrženíhodnost tohoto trestného činu se ptám, jak to, že je počet těchto skutků tak vysoký? Kdo může tento čin spáchat? Jak je možné, že pachateli jsou často lidé, do kterých by to nikdo neřekl? Jak je možné, že se dítě nikomu nesvěřilo a zneužívání zůstávalo dlouho neodhaleno? Těmito a dalšími otázkami, které si kladou jak odborníci, tak laická veřejnost, se budu zabývat v kapitole Pohlavní zneužití dětí.

Není náhodou, že se dvacáté století nazývá stoletím dítěte. Díky feministickým a liberálním hnutím se na pomyslný vrchol pyramidy zájmu politiků, právníků, států a mezinárodních organizací dostává vedle ženských práv též dítě. Dítě jako nositel práv, dítě jako právní subjekt, dítě hodné nejvyšší ochrany. Prvním mezinárodním dokumentem, který propůjčuje dítěti pro jeho tělesnou a duševní nezralost zvláštní záruku ochrany, je ženevská Deklarace práv dětí, kterou v roce 1924 přijala Liga národů. Ligu národů nahradila v roce 1945 životaschopnější Organizace spojených národů, jejíž Valné shromáždění stojí za vydáním nejdůležitějších dvou mezinárodních dokumentů na ochranu dětí. Jsou jimi Charta práv dítěte z roku 1959 a Úmluva o právech dítěte z roku 1989, kterou ČSFR ratifikovala v lednu roku 1991 a která byla o dva roky později pojata do právních řádů obou nástupnických států. Na rozdíl od Deklarace práv dětí, která se snaží ochraňovat dítě před všemi druhy interpersonálního násilí, jdou mladší dokumenty ještě o stupínek výš díky názoru, že dítě (tedy osoba mladší osmnácti let) má právo na rozhodování jeho okolí vždy v zájmu dítěte a právo na šťastný život³⁸. Můžeme doufat, že bude tato vývojová tendence pokračovat, na druhou stranu si neodpustím poznámku, že realita bývá často idylickým textům dokumentů značně

³⁸ Informační centrum vlády ČR. *Deklarace práv dítěte* [on-line]. 2009-10-11. [cit. 2011-10-27]. <http://www.vlada.cz/cz/media-centrum/tema/deklarace-prav-ditete-63749/tmplid-560/>

vzdálená. Záleží na každém státu, do jaké míry vdechne život právu na papíře a jakou konkrétní míru ochrany a prevence dokáže zabezpečit. O tom budu polemizovat v kapitole zabývající se prevencí pohlavního zneužívání dětí.

Sexuální zneužívání dětí, sexuální násilí na dětech i incest jsou staré jako lidstvo samo. V antickém Řecku se například pokládal homosexuální styk učitele s žákem za společensky velmi pozitivní³⁹. Stejně tak ve starověkém Římě byla homosexuální pederastie pokládána za prospěšnou s ohledem na soudržnost vojska. Římané se domnívali, že milostný poměr chlapců a zkušených mužů ve vojsku bude mít vliv na vzájemné krytí v boji. Antická kultura přála svobodě v sexuálních vztazích a díky tzv. kulturní homosexualitě, která se projevila jako jasný důsledek přísné separace dívek a žen od mužů, přála i svobodné sexuální orientaci. Nadcházející středověk s drtivým vlivem křesťanského náboženství a filosofie tento vývoj diametrálně změnil. Na dlouhá staletí uvrhl sex, sexualitu a svobodu jedince do stínu. Svým přísným asketismem ale bohužel nijak neochraňoval ženy a děti od sexuálního násilí. Jejich dogmatická podřízenost otci rodiny, čili muži, spíše naopak dávala agresorovi volné pole působnosti bez citelnějších trestněprávních důsledků. Dalším faktorem, který stál za přehlížením sexuální agrese ve společnosti, byla nulová sexuální osvěta a obecně fakt, že sex jako takový byl tabuizován. Podle mého názoru je křesťanství jedním z hlavních viníků bagatelizace problému pohlavního zneužívání dětí, která trvala minimálně do sedmdesátých let dvacátého století.

Říká se, že americký biolog Kinsey objevil sexualitu. Jeho studie pohlavního zneužívání dětí z padesátých let dvacátého století dokazují, že ani člověk natolik pokrokový, jakým Kinsey byl, nedokázal jednoznačně sexuální aktivity na dětech zavrhnout. Kinsey říká, že sexuální aktivity mezi dospělci a mláďaty jsou v živočišné říši, tedy i mezi lidmi, normální⁴⁰. Jeho názory, příliš determinované biologickou a fyziologickou podmíněností, nemohou už naštěstí v dnešních vyspělých státech světa obstát. Na rozdíl od vědců, kteří byli činní ještě před padesáti lety, dnes víme, že pohlavní zneužívání dětí má na dětskou a následně i dospělou psychiku fatálně negativní vliv.

³⁹ VANÍČKOVÁ, Eva; PROVAZNÍK, Kamil.; HADJ-MOUSSOVÁ, Zuzana; SPILKOVÁ, Jana. *Sexuální násilí na dětech*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999, s. 12. ISBN 80-7178-286-6.

⁴⁰ VANÍČKOVÁ, Eva; PROVAZNÍK, Kamil.; HADJ-MOUSSOVÁ, Zuzana. *Sexuální zneužívání dětí I. díl*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1997, s. 9. ISBN 80-7184-479-9.

Legislativně jsou věkové hranice, ve kterých lze beztrestně souložit s druhou osobou, vymezovány až v posledních 250 letech, a to velice pozvolna a vágně. Takové hranice se pohybovaly převážně mezi deseti a dvanácti lety⁴¹ a to pouze pro dívky, pro chlapce byly vymezeny později. Ještě v první čtvrtině dvacátého století byl ve většině zemí Evropy věkový limit pro legální sexuální aktivity stanoven na třináct let. Byly snad třináctileté děti před sto lety více vyspělé, než jsou dnes? Na tuto otázku se nedá jednoznačně odpovědět. Lze snad jen říci, že sexuální modely chování lidí ve společnosti jsou určovány, jak bylo nastíněno výše, právě společností. Stejně jako se můžeme podívat situaci, ve které je „zneužívání“ dětí zcela běžnou praxí nezanechávající na dítěti žádné negativní dopady, tak se můžeme podívat situaci, kdy zákonodárství určitého státu staví laťku povoleného styku extrémně vysoko.

Některé kmeny z Nové Guineje a Sumatry jsou známé homosexuálními styky malých chlapců s bojovníky, když prostřednictvím felace získávají jejich sílu a mužnost. O jakémkoliv násilí, odporu či zábranách se v těchto případech nedá hovořit. V některých částech střední Indie je zase zcela běžný koitální styk dívek od šestého roku věku s dospělými muži. Opět žádná psychická traumata. Pro další případy nemusíme chodit daleko. Na Maltě a ve Vatikánu je sexuální věková hranice stanovená na dvanáct let. Na druhou stranu Irsko má svou hranici na sedmnácti letech. Velká Británie zase odlišuje věkovou sexuální hranici pro heterosexuály, kterou stanoví na šestnáct let a pro homosexuály, která je nepochopitelně o dva roky vyšší⁴². Který věk je tedy ten správný? Jisté je, že jej nelze stanovit jednotně, podléhá totiž tzv. kulturní normě, která je jak geograficky, tak dobově podmíněná. Jediným možným, ale naivním a utopickým řešením, by mohlo být individuální posuzování jednotlivých případů, které ale koliduje jak s právem na sexuální život, tak s právní jistotou. Musíme se tedy smířit s tím, že co je normální v naší zemi, může znamenat sexuální deviaci za jejími hranicemi a naopak a snažit se neustále směřovat k fyzickému i psychickému zdraví dítěte.

Jak je z následující tabulky (Tabulka 3 Výskyt pohlavního zneužívání dětí v ČR 2008 - 2011) patrné, počet případů pohlavního zneužívání v posledních letech se nijak

⁴¹ WEISS, Petr a kol. *Sexuální zneužívání dětí*. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, 2005, s. 31. ISBN 80-247-0929-5.

⁴² MUDr. Jan Zbytovský. Přednáška – *Soudní psychiatrie a sexuologie*. Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 9. 5. 2011.

dramaticky neliší. Stejně jako ve všem ostatním, hrají i v případě pohlavního zneužívání dětí a jeho vnímání veřejností, zásadní roli média. Občanská společnost se zdá být s každým dalším případem více pohoršena a připravena problém řešit. Bohužel, případy, které projdou médii a způsobí vlnu občanské a lidské sounáležitosti u veřejnosti, jsou jen špičkou ledovce. O obrovském množství pohlavního zneužívání, kterým se zabývají orgány činné v trestním řízení, nemá laická veřejnost často ani potuchy a necítí jakoukoliv zodpovědnost. Stejně tak u latentních případů, kterých je u tohoto druhu kriminality z důvodu ožehavosti a intimity sféry útoku, obrovské množství. Podle odhadů jen každý šestý až desátý případ je oznámen na policii⁴³.

Tabulka 3 Výskyt pohlavního zneužívání dětí v ČR 2008 - 2011

Rok	Zjištěno	Objasněno
2008 ⁴⁴	792	658
2009 ⁴⁵	826	664
2010 ⁴⁶	729	650
2011 ⁴⁷	754	624

⁴³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 167. ISBN 978-80-7380-213-4.

⁴⁴ Policie ČR. *Statistický výkaz č. 1, kriminalita za období od 1.1.2008 do 31.12.2008* [on-line]. 2009-01-13. [cit. 2011-11-11].

<http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-725362.aspx>

⁴⁵ Policie ČR. *Statistický výkaz č. 1, kriminalita za období od 1.1.2009 do 31.12.2009* [on-line]. 2010-01-13. [cit. 2011-11-11].

<http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-327216.aspx>

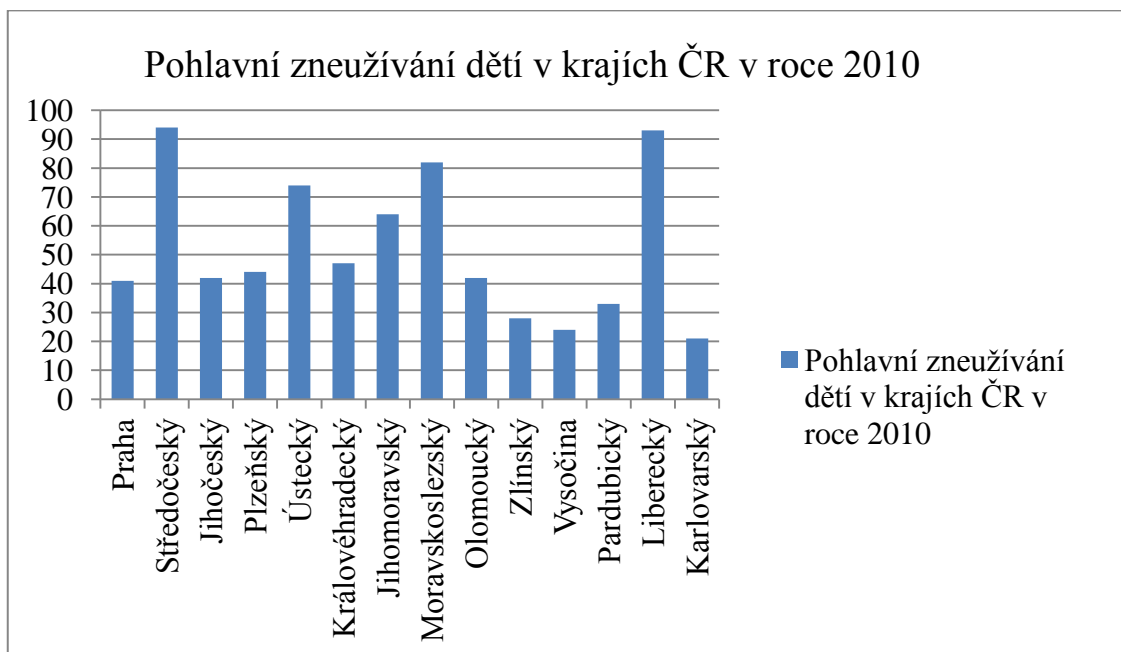
⁴⁶ Policie ČR. *Statistický výkaz č. 1, kriminalita za období od 1.1.2010 do 31.12.2010* [on-line]. 2011-01-17. [cit. 2011-11-11].

<http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-650295.aspx>

⁴⁷ Policie ČR. *Statistický výkaz č. 1, kriminalita za období od 1.1.2011 do 31.12.2011* [on-line]. 2012-01-12. [cit. 2012-02-09].

<http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-374076.aspx>

Graf 1 Pohlavní zneužívání dětí v krajích ČR v roce 2010

Zdroj: Policie ČR. Statistický výkaz č. 1, kriminalita za období od 1.1.2010 do 31.12.2010 [on-line]. 2011-01-17. [cit. 2011-11-11].
<http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-650295.aspx>

Podle grafu znázorňujícího pohlavní zneužívání dětí v krajích ČR je patrné, že nejvyšší výskyt tohoto negativního kriminálního jevu zaznamenaly kraje Středočeský a Liberecký a naopak nejlépe si v roce 2010 vedly kraje Vysočina a Karlovarský. Jen těžko bychom hledali klíč k otázce proč tomu tak je. Je možné pracovat s různými determinujícími faktory, jakými jsou velikost kraje, hustota osídlení, vyšší počet velkých měst v kraji a tedy větší anonymita obyvatel, rozdíly v osvětové práci krajů, rozdíly v efektivitě práce krajských oddělení orgánu sociálně právní ochrany dětí a Policie ČR atd. Po zhodnocení a porovnání možných demografických a ostatních determinant, jsem došla k závěru, že se mé předpoklady neosvědčily a rozvržení výskytu pohlavního zneužívání dětí v rámci krajů ČR je s největší pravděpodobností dílem náhody.

V neposlední řadě je nutné zmínit, že v celé své práci používám a budu používat pojem pohlavní zneužívání. Tento pojem vyjadřuje užší škálu činností než pojem sexuální zneužívání, se kterým je často chybně zaměňován. Sexuální zneužívání může představovat jak ústní, lascivní nářázky, kterým by děti neměly být vystavovány, tak nejrůznější bezdotykové formy zneužívání jako focení či natáčení pornografie či praktiky spadající pod § 186 Trestního zákoníku, který popisuje trestný čin sexuálního

nátlaku, jenž postihuje chování jedince vedoucí k donucení k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování⁴⁸. Ve své práci se hodlám zabývat tou nejtvrděší formou sexuálního zneužívání, tedy pohlavním zneužíváním, které je charakteristické kontaktem pachatele s pohlavními orgány oběti a koresponduje s trestným činem Pohlavní zneužití podle § 187 TZ.

V určitých případech ale není možné vyhnout se termínu sexuální zneužívání dětí. Půjde především o případy statistik, kdy jejich zpracovatelé s tímto pojmem pracují. Je potom nutné si uvědomit, že každé pohlavní zneužití je zneužitím sexuálním, ale ne každé sexuální zneužití zahrnuje zneužití pohlavní.

2.1 Obecná charakteristika pohlavního zneužití

V roce 1992 definovala zdravotní komise Rady Evropy pohlavní zneužívání jako nepatřičné vystavení dítěte pohlavnímu kontaktu, činnosti či chování, jako je jakékoliv dotýkání, styk nebo vykořisťování, a to kýmkoliv, komu bylo dítě svěřeno do péče, anebo kýmkoliv, kdo dítě zneužívá⁴⁹. Tato široká definice dovoluje postihnout i chování, které se pohlavním zneužíváním na první pohled ani nezdá být. Kde jsou tedy hranice pohlavního zneužívání? Co za něj ještě můžeme označit a co už nikoliv? Podle judikatury je hlediskem pro určení oné hranice sexuální vzrušení pachatele. Není pohlavním zneužitím, když otec za trest naplácá své dospívající dceři holou rukou na nahé pozadí bez jakýchkoliv vedlejších úmyslů. Situace už je ale zcela opačná v případě, kdy otec tento trest, často obohacený o hlazení genitálií, zvolí kvůli svému sexuálnímu vzrušení či vydráždění. Nemalá část laické veřejnosti se mylně domnívá, že dítě si musí pohlavní útok na svou osobu uvědomovat. Tato domněnka je naprosto chybná. Nemůže obstát u malých či zaostalých dětí, jejichž uvědomění je v tomto ohledu nulové a neobstojí ani u dětí, žijících v natolik bizarní sociální realitě, že jim pohlavní zneužívání připadá normální, ba dokonce žádoucí. Jak bylo vysvětleno výše, faktorem určujícím hranici pohlavního zneužívání je sexuální vzrušení pachatele, nikoliv uvědomělost dítěte⁵⁰.

⁴⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vyd. Praha: Leges, 2009, s. 550. ISBN 978-80-87212-24-0.

⁴⁹ WEISS, Petr a kol. *Sexuální zneužívání pachatelé a oběti*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 21. ISBN 80-7169-795-8.

⁵⁰ WEISS, Petr a kol. *Sexuální zneužívání dětí*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2005, s. 35. ISBN 80-247-0929-5.

K tomuto uvádím příklad. Při své praxi na Obvodním státním zastupitelství pro Prahu 7 jsem se seznámila s případem dívky, která navštěvovala sedmou třídu základní školy. Pachatel s ní pohlavně žil již od jejích třinácti let. V rodině dívky panovala jiná pravidla, než která lze očekávat u výchovy třináctiletých dětí. Rozvedená matka plně tolerovala dceřina o deset let staršího přítele-pachatele, který u nich doma pravidelně přespával. Tvrdila sice stále, že nevěděla, že spolu dcera s přítelem souloží, to ale ztratilo na významu po potratu dívky v jejích čtrnácti letech. Matka údajně nechávala dceři svobodu, tolerovala ji jako dospělou bytost. Dívka byla podle výsledků vyšetřování v sexuálních činnostech aktivnější než pachatel, který dokonce nebyl jejím prvním milencem. Soudní řízení bylo započato až v dívčiných patnácti letech, kdy otec dívky, který s ní byl v kontaktu jen sporadicky, tuto odvezl na Policii, jelikož byla pachatelem po delší dobu sledována a napadána, protože neunesl rozchod. Soud pachatele, který si byl vědom věku oběti, odsoudil za zločin pohlavní zneužití podle § 187 odst. 1 TZ a za přečin nebezpečné pronásledování podle § 354 odst. 1 písm. (a), (b), (c), (d), odst. 2 písm. (a) TZ. Jeho trest byl vzhledem k okolnostem případu relativně mírný. Zajímavější a pozitivní je ovšem fakt, že po odsouzení pachatele bylo zahájeno trestní stíhání matky oběti, a to pro přečin nepřekážení trestného činu podle § 367 odst. 1 TZ a přečin ohrožování výchovy mládeže podle § 201 odst. 1 písm. (b), (d), odst. 3 písm. (c) TZ.

K problematice pohlavního zneužívání dětí neodmyslitelně patří syndrom CAN a syndrom CSA. Syndromem CAN je myšleno „Child abuse neglect“, tedy volným překladem Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte, kdy týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte je definováno jako poškození fyzického, psychického a sociálního stavu a vývoje dítěte⁵¹. Podle české odbornice na syndrom CAN Mgr. Jaroslavy Hanušové se pod tímto pojmem skrývá „soubor nepříznivých příznaků v nejrůznějších oblastech stavu, vývoje dítěte i jeho postavení ve společnosti, v rodině především. Je výsledkem převážně úmyslného ubližování dítěti, způsobeného nebo působeného nejčastěji jeho nejbližšími vychovateli, hlavně rodiči. Jejich nejvyhraněnější podobou je úplné zahubení dítěte. Současně však zdaleka nejde jenom o jednostranný akt ze strany jejich původce či pachatele, ale o zvláštní interakci všech

⁵¹ PÖTHE, Peter. *Dítě v ohrožení*. 2. vyd. Praha: G plus G, 1999, s. 35. ISBN 8090189652.

zúčastněných osob“⁵². Tento syndrom byl poprvé definován v roce 1991 na třetí Konferenci o zanedbávaných a zneužívaných dětech v Praze⁵³. Novějším pojmem, konkretizujícím zmíněný syndrom CAN, je syndrom CSA (Child sexual abuse), který zahrnuje jakékoliv sexuální násilí na dětech a využívá definici Rady Evropy z roku 1992, která je obsažena na začátku této kapitoly.

Trestný čin Pohlavní zneužití obsažený v § 187 TZ zní:

- (1) Kdo vykoná soulož s dítětem mladším patnácti let nebo kdo je jiným způsobem pohlavně zneužije, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až osm let.
- (2) Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na dítěti mladším patnácti let svěřeném jeho doзору, zneužívaje jeho závislosti nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu.
- (3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví.
- (4) Odnětím svobody na deset až osmnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.

Objektem tohoto trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti je mravní a tělesný vývoj dětí mladších patnácti let. Předmětem je potom, jak je vidno z dikce zákona, osoba mladší patnácti let. Chlapci a dívky této kategorie jsou chráněni plošně bez ohledu na vyspělost, předchozí sexuální zkušenosti či iniciativu oběti či souhlas s aktivitami pachatele. Nemohu souhlasit s kritickými názory, které se ozývají v souvislosti se striktním stanovením hranice pro dobrovolný pohlavní styk. Nemyslím si, že by měl každý jedinec mít právo zvolit začátek vstupu do sexuálního života z nelimitovaných možností. Uvědomme si, že osoby mladší patnácti let jsou dětmi nejen slovy zákona, ale i reálně. V patnácti letech ukončujeme základní vzdělání a až s podmínkou ukončeného základního vzdělání a dosažení patnáctého roku věku jsme způsobilí podepsat pracovní smlouvu. I mimo tyto praktické záležitosti kvitují pevně stanovenou hranici, která se mnohým zdá nedemokratická a neliberální. Prioritním právem každého dítěte je totiž podle mého názoru právo na vlastní dětství. Na

⁵² HANUŠOVÁ, Jaroslava. *Sexuální zneužívání*. 1. vyd. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, s. 5. ISBN 80-86991-64-4.

⁵³ VANÍČKOVÁ, Eva; PROVAZNÍK, Kamil.; HADJ-MOUSSOVÁ, Zuzana; SPILKOVÁ, Jana. *Sexuální násilí na dětech*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999, s. 14. ISBN 80-7178-286-6.

bezstarostné a opravdové dětství, do kterého by sex a sexualita neměly patřit. Mnoho rodin není schopno toto svému dítěti poskytnout, proto by měl zasáhnout stát určením minimální hranice ochrany dětí a jejich dětství.

Jak již bylo řečeno, postoj oběti je pro trestnost činu irelevantní. Není podstatné, zda oběť spolupracovala z důvodu lhostejnosti, pasivity, nevědomosti a dalších, není tedy podstatné, proč se dětská oběť podvolila.

V případě donucení dítěte mladšího patnácti let k pohlavnímu styku násilím nebo pohrůzkou bezprostředního násilí anebo zneužitím jeho bezbrannosti, bude čin naplňovat znaky jiného trestného činu, a to znásilnění podle § 185 odst. 1, odst. 3, písm. (a) TZ⁵⁴. Osoba mladší patnácti let je tedy zákonem chráněna i proti své vůli, a to v určitých případech, doslova. Představme si situaci mladých lidí, mezi nimiž je nepatrný věkový rozdíl. Jedna osoba je mladší než patnáct let, ale této hranici se svým věkem příliš nevzdaluje. Dále mezi nimi existuje hluboké citové pouto a k souloži nebo jiným pohlavním aktivitám dojde zcela dobrovolně. V takovém případě může dojít k aplikaci § 12 odst. 2 TZ, který obsahuje zásadu subsidiarity trestní represe a lze učinit závěr, že represí není třeba uplatnit⁵⁵.

Vzhledem k subjektivní stránce se u trestného činu pohlavní zneužití vyžaduje úmysl pachatele, v němž je zároveň obsažena skutečnost, že předmětem útoku je osoba, která dosud nedovršila patnáct let věku. Pachatelem může být muž i žena, pokud jde ale o naplnění znaků soulože, může to být jen osoba opačného pohlaví než oběť. Souloží se totiž rozumí spojení pohlavních orgánů muže a ženy. Nezáleží na délce a kvalitě spojení ani na tom, zda pachatel dosáhne orgasmu či nikoliv⁵⁶.

Oproti souloži, jiným způsobem pohlavního zneužití se rozumí situace, kdy nedojde ke spojení, ale jen k dotyku pohlavních orgánů či k jiným aktům podobným souloži, které vedou k sexuálnímu uspokojení pachatele. Mezi tyto akty nejčastěji řadíme orální či anální styk, hlazení na prsou či digitální penetraci, která podle judikatury zahrnuje opakované vniknutí prstu do pochvy ženy a jeho následný pohyb⁵⁷. Na druhou stranu mezi takové akty nemůžeme zařadit aktivity jako obnažování a pohlavní sebeukájení nebo jiné srovnatelné chování. Pokud ale bude osoba mladší patnácti let k takovému

⁵⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vyd. Praha: Leges, 2009, s. 556. ISBN 978-80-87212-24-0.

⁵⁵ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vyd. Praha: Leges, 2009, s. 30. ISBN 978-80-87212-24-0.

⁵⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.10.2000, sp. zn. 7 Tz 231/2000.

⁵⁷ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. 12.2005, sp.zn. 3 Tdo 1305/2005.

chování donucena, půjde o trestný čin sexuálního nátlaku podle § 186 odst. 1, odst. 3 písm. (a) TZ⁵⁸.

Kvalifikovaná skutková podstata § 187 odst. 2 TZ vyžaduje, aby pachatel spáchal čin na dítěti mladším patnácti let svěřeném jeho doзору a aby zneužil jeho závislosti nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu⁵⁹. Zde jsou typickými pachateli rodiče, učitelé, trenéři, vychovatelé, táboroví vedoucí apod. Dítě je odkázáno na pachatele a nemůže se tudíž svobodně rozhodnout⁶⁰. Tato situace je tudíž daleko více odsouzeníhodná a zákon za ní tedy ukládá zvýšenou trestní sankci. V případě pohlavního zneužití v rámci nejbližších příbuzných si musíme uvědomit možný jednočinný souběh pohlavního zneužití s trestným činem soulože mezi příbuznými podle § 188 TZ.

2.1.1 Formy pohlavního zneužití dítěte

Forem pohlavního a sexuálního zneužití dítěte je obrovské množství, stejně tak existuje obrovské množství klasifikací těchto forem. S jistou nadsázkou by se dalo říci, že kolik autorů, tolik klasifikací. Například Russel roztřídil sexuální zneužívání dětí do tří kategorií podle závažnosti. První kategorie obsahuje tzv. velmi závažné formy zneužití, které zahrnují orální, vaginální a anální styk. Středně závažné formy potom zahrnují digitální penetraci, dotyk pohlavních orgánů, líbání prsou. Mezi nejméně závažné formy řadí Russel laskání genitálií prsty, líbání s pronikáním jazyka do úst apod.⁶¹ Podle mého názoru není toto dělení zvoleno šťastně. Každý člověk a každá oběť vnímá výše popsané aktivity rozdílným způsobem, přiřazuje jim jinou závažnost. Oběť, která zažila formu zneužití z druhé skupiny, může být více traumatizovaná než oběť, která patří do skupiny nejzávažnějších forem. Raději proto použijí klasifikace jiné. Tou nejširší možnou je definice zdravotnické komise Rady Evropy dělící sexuální zneužívání na dotykové (neboli kontaktní) a bezdotykové (neboli nekontaktní). Jak již bylo vysvětleno výše, míním se zabývat pohlavním zneužíváním dětí, proto je centrem

⁵⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vyd. Praha: Leges, 2009, s. 555. ISBN 978-80-87212-24-0.

⁵⁹ Je zapotřebí nezaměňovat tuto situaci se situací, kdy je dítě např. zneužito ve spánku, tedy je zneužito jeho bezbrannosti. V tomto případě nejde o trestný čin pohlavního zneužití, nýbrž o trestný čin znásilnění, jak již bylo zmíněno výše.

⁶⁰ CHROMÝ, Jakub. *Kriminalita páchaná na mládeži*. 1. vyd. Praha: Linde, 2010, s. 118. ISBN 9788072018253.

⁶¹ VANÍČKOVÁ, Eva; PROVAZNÍK, Kamil.; HADJ-MOUSSOVÁ, Zuzana; SPILKOVÁ, Jana. *Sexuální násilí na dětech*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999, s. 40. ISBN 80-7178-286-6.

mého zájmu především zneužívání dotykové. Sem patří vaginální, anální a orální styk, digitální penetrace, laskání prsou a genitálií, pronikání jazykem či předměty do vaginy či anusu dítěte, intrafemulární⁶² styk⁶³ a jiné způsoby simulované soulože⁶⁴. Dotykové formy se dále dělí na penetrativní a nepenetrativní. Další dělení, které se nabízí a rozděluje pohlavní zneužívání na dvě skupiny, je dělení na intrafamiliární a extrafamiliární zneužívání. Jak z názvu skupin vyplývá, v rámci první dochází k pohlavnímu zneužití uvnitř rodiny, pachatelem je tedy rodič, strýc, otčím, prarodič atd. a v rámci druhé skupiny dochází ke zneužití pachatelem, který nepatří do rodiny oběti. Policejní psychologka, doc. Ludmila Čírtková, uvádí, že sexuální zneužívání dětí se děje v osmdesáti procentech v rodinách, zbylých dvacet procent připadá na pachatele mimo rodinu, tedy tzv. lovce⁶⁵. Z uvedeného vyplývá smutný fakt, že největší nebezpečí v sexuální oblasti hrozí dětem v rodině.

Extrafamiliární pohlavní zneužívání je souborem praktik, činností a motivů, které se odvíjejí od orientace pachatele. Typologie takových pachatelů je velice obsáhlá a různorodá a budu se jí zabývat v příští podkapitole. Intrafamiliární pohlavní zneužití je jev naprosto specifický, a to především paradoxem, že rodina, která má dítěti poskytnout nejvyšší možnou ochranu nejen, že tuto funkci nesplní, ale stává se dokonce pachatelem. Veřejnost se jen těžko smiřuje s faktem, že největší množství sexuálního zneužívání se odehrává právě v rodinách. Mnoho lidí chová názor, že trestání dětí a autoritativní zacházení s nimi jsou privátní záležitostí každé rodiny. Děti samotné se za sebe i své rodinné příslušníky často stydí, a proto se čin snaží utajovat. Podle jejich vnímání by přeci odhalením pravdy zapříčinily rozpad rodiny, se kterou se, i přes veškeré hrůznosti, které se uvnitř rodiny odehrávají, cítí ztotožněny. Jsou její součástí, nemají jiný domov a často nic jiného nepoznaly. Tato schizofrenie, kterou intrafamiliární zneužívání v dětech vytváří, je podle mého názoru více traumatizující, než samotný akt zneužití. Neustálé balancování mezi pocitem absolutní zrady od nejbližších a mezi odpovědností za rodinu jako celek, často umocněnou ochranářským instinktem k sourozencům, je dlouhodobě neudržitelné pro dospělého, natož pro dítě.

⁶² Intrafemulární styk je druh simulované soulože, která probíhá třením penisu jednoho aktéra o vnitřní stranu stehen druhého aktéra.

⁶³ VANÍČKOVÁ, Eva; PROVAZNÍK, Kamil.; HADJ-MOUSSOVÁ, Zuzana; SPILKOVÁ, Jana. *Sexuální násilí na dětech*. 1.vyd. Praha: Portál, 1999, s. 39. ISBN 80-7178-286-6.

⁶⁴ Např. tření penisu o genitálie.

⁶⁵ Doc. PhDr. Ludmila ČÍRTKOVÁ, CSc. Přednáška – *Forenzní psychologie*. Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 19. 11. 2010.

Další zdrcující ránu pro oběť představuje postoj nezneužívajícího člena rodiny, nejčastěji matky, která se nezachová mateřsky, ale naopak útoky z různých důvodů tiše přehlíží, v určitých patologických případech své dítě partnerovi dokonce sama „nabídne“. Proč se nezneužívající rodič nepostaví na stranu slabšího a zneužívání neohlásí? Důvodů je několik. Sama matka (budeme-li pracovat s tímto nejčastějším modelem) může být fyzicky týrána a znásilňována. Její sebevědomí a důvěra ve vlastní schopnosti mohou být po dlouhých letech týrání naprosto vymizelé⁶⁶. Další důvody jsou nasnadě. Jsou jimi obavy ze společenské stigmatizace, z rozpadu rodiny, ztráty živitele a partnera⁶⁷. U dítěte, které si mnohdy všechny tyto faktory uvědomuje, není proto překvapující, že několikrát za vyšetřování mění výpověď. Po hlubším zamyšlení se nabízí otázka, zda je vůbec možné, aby nezneužívající dospělý v nukleární rodině⁶⁸ o zneužívání vůbec nevěděl.

Tak či tak, v rodině, která je zasažena sexuálním zneužíváním, není vše v pořádku. Navenek se sice situace v rodině může zdát normální, hlubší zaměření ale ve většině případů odhalí nepevné typy vazeb, které v rodině převládají. Přední britský psychiatr Arnon Bentovim rozděluje tyto nepevné typy vazeb do tří skupin. Zaprvé jde o typy vyhybavé, které se vyznačují citovým chladem rodičů vůči dětem a jejich neschopností láskyplné komunikace s nimi. Takové děti jsou potom ve vztahu k ostatním lidem odtažité a vyhybavé. Druhou skupinu nazývá Bentovim přenášení nebo převrácení rolí, kdy se rodiče k dětem chovají buď nevšímavě a hrubě je zanedbávají, nebo svým dětem naopak do všeho přemíru zasahují. Takové děti, které žijí ve světě neustálé nejistoty mezi nevšímavostí a zlobou, jsou specifické svým postojem vynutit si své na úkor druhých a stávají se agresivními a nezvladatelnými, zkrátka se ztotožňují s rolí agresora, anebo se naopak ztotožní s rolí oběti a citově přilnou k cizím lidem. Posledním druhem nepevné vazby je neutříděný typ, v němž rodiče do rodinné atmosféry přinášejí své vlastní nevyřešené problémy a emoční nevyrovnanost. Děti z takových rodin, ve kterých panuje veskrze stresující ovzduší, jsou zvýšeně citově přilnavé a nevyrovnané⁶⁹.

⁶⁶ MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, Branislava; POKORNÁ, Dana; TOUFAROVÁ, Marie. *Partnerské násilí: Oběti partnerského násilí*. 1. vyd. Praha: Linde, 2008, s. 46-49. ISBN 978-80-86131-76-4.

⁶⁷ KOVÁŘ, Petr a kol. *Sexuální agrese*. 1. vyd. Praha: Maxdorf, 2008, s. 75. ISBN 978-80-7345-161-5.

⁶⁸ Nukleární rodinu tvoří rodina v užším smyslu, tedy rodiče a děti.

⁶⁹ BENTOVIM, Arnon. *Týrání a sexuální zneužívání v rodinách*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1998, s. 46-47. ISBN 80-7169-629-3.

Jak bylo zmíněno výše, u intrafamiliárního typu pohlavního zneužití může nastat souběh s trestným činem Soulož mezi příbuznými podle § 188 TZ. Text Trestního zákoníku zní: „Kdo vykoná soulož s příbuzným v pokolení přímém nebo se sourozencem, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta“. Jde o trestný čin, který chrání společnost před incestními styky. Okruh osob vymezený v § 188 TZ se vztahuje na osoby v pokolení přímém a na sourozence, tedy bratry a sestry, bez ohledu na to, zda mají společné oba, či jen jednoho rodiče. Otázkou je, zda výše popsané platí i pro vztahy vzniklé adopcí. Podle známé právní poučky adopce finguje přirozené rodinné vztahy. Na druhou stranu objektem trestného činu Soulož mezi příbuznými, a tedy chráněným zájmem, je zájem na zdravém potomstvu, který je podepřen historickou zkušeností hrozby degenerace potomstva z incestního vztahu⁷⁰. To potvrzují slova zákona, že trestná je pouze soulož mezi zmíněnými příbuznými, nikoliv jiné sexuální praktiky, ze kterých nelze otěhotnět. Z tohoto vyplývá, že není chráněn morální zájem, ale čistě biologický apel na udržení zdravé populace. Z uvedených argumentů se domnívám, že adopcí vzniklé rodinné vztahy § 188 TZ nepodléhají. Stejným případem je pohlavní zneužití dítěte nevlastním sourozencem.

Formy sexuálního zneužívání dětí se dají dělit také podle toho, jakým postupem byly dosaženy, zda měkčím či tvrdším⁷¹. K měkčím podobám vynucení pedosexuálního kontaktu můžeme řadit různé hry, využití autority dospělého, přesvědčování. Je jasné, že u dětí mladšího věku má věta: „Když o tom někomu povíš, tak maminka umře.“, obrovský význam. K tvrdším postupům vynucení už pochopitelně patří použití fyzické síly.

Poslední klasifikací forem sexuálního zneužívání dětí, kterou použiji, je rozdělení na formu nula, formu jedna a formu dvě. Toto dělení je závislé na věku oběti. Forma nula představuje dětské oběti od novorozenců do tří let. Penetrativní pedosexuální aktivity na této věkové skupině končí převážně smrtí. Její výskyt není s ohledem na ostatní formy nijak častý. Forma jedna představuje množinu dětských obětí od čtyř do sedmi let věku.

⁷⁰ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, s. 556. ISBN 978-80-87212-49-3.

⁷¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 165. ISBN 978-80-7380-213-4.

Nejčastěji se vyskytující formou je forma dvě, kde jsou pedosexuálně konfrontovány děti od osmi do čtrnácti let⁷².

2.1.2 Pachatelé pohlavního zneužití dítěte

K objasnění typologie pachatele pohlavního zneužití dětí použiji klasifikaci pachatelů dle doc. Ludmily Čírtkové, která mi nejvíce vyhovuje. Předně je důležité si uvědomit zásadní odlišnosti mezi pachateli muži a pachatelkami ženami. Markantní jsou rozdíly jak v motivech a příčinách, tak v provedení činu a následné terapii pachatele. Z toho důvodu mají mužští a ženští pachatelé vlastní typologie.

Pachatelky pohlavního zneužívání dětí jsou rozdělené do tří základních skupin⁷³. Do první skupiny patří tzv. milenky, druhou skupinou jsou spolupachatelky a třetí skupinu tvoří pachatelky se zátěží. Milenky jsou pachatelky, u nichž dominuje jako motiv uspokojení sexuálních a emocionálních potřeb. Jde o ženy zneužívající nejčastěji dospívající chlapce, ačkoliv není vyloučen ani lesbický poměr. Pachatelka se k dítěti chová jako k dospělému člověku, což oběti přirozeně imponuje. Svůj vztah k dítěti po odhalení popisuje jako čistě milenecký, jako opravdovou lásku. Sama pachatelka se tedy staví do role oběti, která je uštvána předsudky „úzkoprsé společnosti“. Jako příklad lze uvést případ, který se stal v roce 2011. Tehdy devatenáctiletá žena, vyučená kuchařka, porodila do záchodu v domě rodičů svého přítele dítě, které následně pohodila na zahradě. Z vyšetřování vyplynulo, že jejím přítelem, se kterým se seznámila již jako těhotná, je čtrnáctiletý žák základní školy, ke kterému se nastěhovala a opakovaně s ním měla pohlavní styk. Jako vysvětlení pachatelka uvedla, že chlapce milovala⁷⁴.

Spolupachatelky jsou nejčastěji týrané ženy, které jsou v silné závislosti na svém partnerovi. Tato závislost spolu s použitým násilím je důvodem zneužití dítěte pachatelkou, jejíž motivy v drtivé většině případů nejsou sexuální. V této skupině případů, které se odehrávají zásadně uvnitř rodiny, není výjimkou použití násilí proti

⁷² Doc. PhDr. Ludmila ČÍRTKOVÁ, CSc. Přednáška – *Forenzní psychologie*. Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 19.11.2010.

⁷³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 170-172. ISBN 978-80-7380-213-4.

⁷⁴ ORHOLZ, Pavel. *Novinky.cz. Dívka porodila dítě do záchodu a pak jej vyhodila oknem, hrozí jí dvacet let* [on-line]. 2012-03-19. [cit. 2012-03-20]. <http://www.novinky.cz/krimi/262279-divka-porodila-dite-do-zachodu-a-pak-jej-vyhodila-oknem-hrozi-ji-20-let.html>

dítěti ze strany ženy, pravidlem bývá použití násilí ze strany ovládajícího muže. Je nutné si uvědomit, že ačkoliv je hlavním agresorem muž-hlava rodiny, nelze vyvinutí týranou ženu. I když je žena ve stavu absolutní podřízenosti muže, způsobené systematickým bitím a ovládáním, i když je její víra v sebe sama zcela vymizelá a možnost odporu jen těžko proveditelná, přesto nemá žena právo zneužívat. V extrémních případech např. fyzického donucení by se pravděpodobně dalo hovořit o okolnostech vylučujících protiprávnost jednání pachatelky. Při posuzování tohoto nelehkého problému podle mého názoru musí neustále převažovat fakt, že hlavní obětí je vždy dítě.

Pachatelky se zátěží jsou ženy, které byly v dětství samy zneužívány a v dospělosti se stejného činu dopouštějí zpravidla na vlastních dětech. Tento motiv pohlavního zneužívání dětí nelze ovšem absolutizovat. Jen u dvanácti procent pachatelů pohlavního zneužívání dětí byla prokázána stejná zkušenost v dětství. U této skupiny pachatelů lze uvažovat o touze „reinscenovat“ nevyřešené zážitky z dětství, nově v roli aktéra, který má věc pod kontrolou. O významu role traumatizace v dětství a jejím následném promítnutí do role pachatele v dospělosti se vedou spory. V minulosti převažoval názor, že většina pachatelů pohlavního zneužívání dětí byla v dětství zneužita. Z tohoto tvrzení zbyl „mýtus“ o traumatizaci v dětství, který nelze pokládat za relevantní a prokázané vysvětlení motivace pachatele. Pravdou zůstává, že porovnáme-li počet ženských a mužských pachatelů pohlavního zneužívání dětí, kteří byli v dětství sami zneužiti, vyjde nám, že jednoznačně převažují ženy. Hovoří se až o čtyřiceti procentech z nich⁷⁵. Opět je ale nutné podotknout, že ani tento závěr není nijak převratný, a to v souvislosti s nízkým podílem žen na páčání tohoto druhu kriminality.

Jak bylo řečeno a doloženo v tabulce 1 znázorňující podíl žen na pohlavním zneužívání dětí, jsou ženy pachatelkami ve zjištěných případech zneužívání oproti mužům jen v poměru přibližně 1:20. Přesto by bylo chybou jejich podíl na tomto závažném trestném činu bagatelizovat. Převážná část ženské delikvence vůči dětem se děje v rodinách. Stejně jako u mužů, i u žen bývá velká část násilného chování uvnitř rodiny neodhalena⁷⁶.

⁷⁵ Doc. PhDr. Ludmila ČÍRTKOVÁ, CSc. Přednáška – *Forenzní psychologie*. Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 19. 11. 2010.

⁷⁶ BLATNÍKOVÁ, Šárka; NETÍK, Karel. *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007, s. 38-39. ISBN 978-80-7338-063-2.

Mužští pachatelé se dělí do dvou velkých skupin na situační pachatele a preferenční pedofily⁷⁷. Toto rozdělení striktně odděluje sexuální delikventy, kteří netrpí parafilii, přesto se chovají pedosexuálně, dochází u nich tedy k sexuálnímu konzumování dětí, a sexuální devianty, kteří trpí parafilii známou jako pedofilie. Je nutné poznamenat, že převážnou většinu nejen pohlavního zneužívání dětí, ale veškeré sexuální trestné činnosti, páchají lidé bez poruchy sexuální preference, tedy lidé, kteří by se z objektivního hlediska dali popsat jako „zdraví“ a „normální“.

Méně početnou skupinu pachatelů tedy představují tzv. preferenční pedofilové (též pedofilové praví či fixovani). Tito lidé trpí poruchou sexuální preference. Jde o kvalitativní poruchu sexuální motivace, která je vrozená, nikoliv naučená. Pravý pedofil je sexuálně přitahován dětmi. Představuje si je při masturbaci, je fascinován jejich světem. Tito pachatelé jsou vzrušováni dětskou pornografií, která je častým nálezem a následně důkazem z domovních prohlídek. Tímto se odlišují od nepedofilních pachatelů pohlavního zneužití, kteří neinklinují k dětské pornografii, pravděpodobnějším nálezem u nich při domovní prohlídce bude dokumentace jejich vlastní pedosexuální aktivity.

10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí považuje za pedofily i lidi, kteří si uchovávají preferenci pro dospělé sexuální partnery, ale v případě chronické sexuální frustrace volí jako náhradní objekt děti. Nezbyvá mi než souhlasit s MUDr. Ladislavem Procházkou, který tuto definici pedofilie zásadně odmítá⁷⁸. Člověk, který je vzrušován dospělým objektem a dítě zneužívá pouze jako náhražku, není pedofilem. Pedofila zajímá pouze dětské tělo, na kterém ještě nejsou patrné sekundární pohlavní znaky, jako je např. pubické ochlupení.

Pedofila sexuálně nepřitahují jeho vlastní děti. Pedofil dopouštějící se incestu je vzácným jevem. Teorie, která toto vysvětluje, staví své poznatky na biologické averzi pedofila k dítěti, o které se stará od narození do přibližně třiceti měsíců věku. Pokud byl tedy pedofil s jedincem v jeho raném věku v intenzivním kontaktu, ústí tento kontakt v pedofilův nezáměr o jakékoliv sexuální aktivity s dítětem, a to i v budoucnu. Tento jev je nazván Westermarckovým efektem⁷⁹.

⁷⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 168-170. ISBN 978-80-7380-213-4.

⁷⁸ PAVLOVSKÝ, Pavel; MALÁ, Eva; PROCHÁZKA, Ladislav; ŠRUTOVÁ, Ludmila. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2001, s. 131. ISBN 80-247-0181-2.

⁷⁹ CHMELÍK, Jan a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 175. ISBN 80-7178-739-6.

Co se ale týká dětí nevlastních, veškeré zábrany mizí. Pedofil si proto často hledá „partnerku“, která má vlastní dítě v jím preferovaném věku. K tomuto uvedu příklad z praxe. Pětatřicetiletý pachatel se oženil se ženou, kterou našel na inzerát a která do manželství přivedla svou osmiletou dceru. Tuto pachatel pohlavně zneužíval tím, že na jejím nahém těle simuloval soulož, poškozenou fotografoval nahou v různých pozicích a nutil jí sledovat pornografické videokazety. Poškozená dále prováděla orální styk na pachatelově genitálu a nechala se hladit na svých pohlavních orgánech. Pachatel poškozené do pochvy a konečníku také zasunoval drobné předměty. Matka poškozené, která se o zneužívání dozvěděla a věc nahlásila orgánům činným v trestním řízení, vypověděla, že zájem jejího manžela o koitus byl velmi nízký, často neejakuloval a styk měli přibližně jednou do měsíce. Pachatel ve své výpovědi popisoval příjemné pocity z kontaktu s nevlastní dcerou. Hovořil především o hraní, laskání a o něžnostech, které mezi sebou měli. Zmiňoval také vlastní aktivitu holčičky. Přiznal se, že první styk měl až v pětadvaceti letech a jeho sexuální fantazie jsou od počátku spojeny s představami ani ne desetiletých dívek. Svou pedofilní orientaci si plně uvědomoval, v minulosti se dokonce dopustil pohlavního zneužití tříleté holčičky sousedů, svěřené mu na hlídání. Báł se vyhledat odbornou pomoc⁸⁰.

Sporadicky se vyskytuje typ sadistického pedofila, což je člověk, který trpí vícečetnou poruchou sexuální preference. Je vysoce nebezpečný. Vyhledne si dětskou oběť a následně jí znásilní. Tento typ pachatele je orientován pouze na své uspokojení, k dosažení cíle hojně využívá násilí, proto nehovořím o zneužití, nýbrž o znásilnění. Není vzácností, že oběť atak nepřezijí. Příkladem sadistického pedofila může být odsouzený z jižní Moravy, který se v roce 2010 dopustil útoku na pět dívek od šesti do patnácti let. Na oběti číhal u vchodu do domu, zatáhl je do průchodu, kde je svlékal a osahával. Některým dívkám přiložil nůž na krk, některým zasouval prsty do pochvy. Muž byl odsouzen k sedmi a půl letům vězení a byla mu nařízena sexuologická ochranná léčba. Znalecký posudek potvrdil, že odsouzený trpí pedofilií se sadistickými sklony, k čemuž soud při vyměření výše trestu přihlédl⁸¹.

⁸⁰ CHMELÍK, Jan a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 169-170. ISBN 80-7178-739-6.

⁸¹ DĚDKOVÁ, Hedvika. Česká televize. *Odsouzeného pedofila zprostil soud obžaloby za znásilnění přítelkyně* [on-line]. 2011-11-04. [cit. 2012-02-15]. <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/141822-odsouzeneho-pedofila-zprostil-soud-obzaloby-za-znasilneni-pritelkyně/>

Opakem sadistického pedofila je tzv. svádívý pedofil. Je to člověk, který není agresivní ani násilnický. Jeho vztah k dětem je upřímně přátelský. V dětském kolektivu se cítí uvolněně a přirozeně, dokáže se vžít do dětského světa. Pokud se naučí svoji poruchu eliminovat a své nutkání udrží na fantazijní úrovni, může být pro děti skvělým pedagogem. Mnoho známých osobností dokázalo svou poruchu paralyzovat. Vzpomeňme např. Jaroslava Foglara či Hanse Christiana Andersena. Pokud se nad uvedeným tématem zamyslíme, jeví se pochopitelným fakt, že se různá občanská sdružení opakovaně už po řadu let pokouší dosáhnout vyškrtnutí pedofilie z Mezinárodní klasifikace nemocí. Na druhou stranu řada pedofilů nedokáže své nutkání potlačit. Dokáží si obrátně vytipovat „biotop“, ve kterém se mohou svobodně realizovat. Není náhodou, že jsou často odhaleni mezi trenéry, tábory vedoucími, či kněžími. Často se také nabízejí známým s tím, že jim pohlídají dítě. Nejsou sice nebezpeční pro zdraví či život oběti, jejich společenská škodlivost je ale nepopíratelná. Riziko spočívá v možném narušení psychosexuálního vývoje dětí, které by se mohlo negativně promítnout do jejich budoucích interpersonálních vztahů. Charakter zneužití těmito osobami je převážně nekoitálního charakteru, jde o hlazení a laskání, nejtvrďší formou je manuální či orální kontakt s genitálem pachatele⁸². Ke zneužití dochází po delší době známosti s obětí, až po vzájemném navázání důvěry. V roce 2010 byl ke čtyřem letem vězení ve věznici s ostrahou odsouzen pardubickým soudem dvaapadesátiletý trenér cyklistického oddílu za to, že pohlavně zneužil svého jedenáctiletého svěřence. Dále mu byl uložen zákaz výkonu práce s dětmi mladšími patnácti let po dobu pěti let a nařízeno ambulantní ochranné psychiatricko-sexuologické léčení. Ve svém bytě při sportovních masážích chlapce osahával a líbal na intimních místech. Čin přitom spáchal ve zkušební době, jelikož byl v roce 2008 podmíněčně odsouzen za pohlavní zneužití⁸³.

Pedofilní orientace může být jak heterosexuální, tak homosexuální či bisexuální. Třetí z uvedených variant se vyskytuje nejméně. Pedofilie orientovaná na dospívající dívky se nazývá hebefilie, na chlapce potom efebofilie. V těchto případech je pachatel

⁸² CHMELÍK, Jan a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 169. ISBN 80-7178-739-6.

⁸³ SLÁMA, Jiří. *Pardubický deník. Za zneužití nezletilého hochy dostal trenér čtyři roky [on-line]*. 2010-07-01. [cit. 2012-02-15]. <http://pardubicky.denik.cz/zlociny-a-soudy/za-zneuziti-nezletileho-hocha-dostal-trener-ctyri-.html>

přítahován již dospívajícím člověkem, který disponuje náznaky pubického ochlupení, u dívek je patrný náznak ňader⁸⁴.

Významnou a v dnešní době hojně a celosvětově diskutovanou problematikou, jsou případy pohlavního zneužívání dětí kněžími. Nejčastěji se vyskytujícím typem pachatele v těchto případech je homosexuálně pedofilní křesťanský duchovní. V posledních letech vyvěrají na povrch sexuální skandály kněží a nabízí se otázka, zda je možné za spoluviníka označit celibát. Přikláním se k názoru předního českého sexuologa prof. Petra Weisse, který celibát jako původce zneužívání odmítá. Podle jeho názoru se řada kněží rekrutuje z homosexuálních mužů, kterým jejich víra nedovolí styk s osobou stejného pohlaví a dodává, že celibát je jakousi pojistkou proti jejich homosexuálním touhám⁸⁵. Celibát a pohlavní zneužívání dětí spolu podle mého názoru nijak nesouvisí. Uznávám, že v případě, že je něčeho nedostatek, či je to absolutně zakázané, poutá to naši mysl daleko více než normálně. Přesto si nemyslím, že z důvodu nedostatku sexu, se kněží uchýlí k pohlavnímu zneužití dítěte. Duchovní, kteří se tohoto činu dopouštějí, jsou bezesporu pedofilní pachatelé, kteří si mistrně vyhlédli pro ně příznivé prostředí. K šestiletému trestu vězení byl v roce 2012 odsouzen německý kněz, který se přiznal, že po osm let pohlavně zneužíval tři chlapce mladší patnácti let. Usvědčujícím důkazem bylo více než 2800 pornografických fotografií v mobilním telefonu jedné z obětí, některé z nich dokumentovaly pedosexuální aktivity duchovního. Sám kněz odhadl, že ke zneužití došlo přibližně 280 krát⁸⁶.

Početnější skupinu mužských pachatelů pohlavního zneužívání dětí tvoří situační pachatelé (též regredovaní či krizoví)⁸⁷. Tito pachatelé netrpí sexuální deviací. Jsou heterosexuálně orientováni na dospělé objekty, ale pod vlivem různých vnějších okolností mohou ke svému sexuálnímu uspokojení použít dítě. Nejčastější obětí těchto pachatelů jsou dívky, často příbuzné pachatele.

Co vede muže, který prošel normálním vývojem v dětství i dospívání k přesunutí svého sexuálního zájmu na děti? Jaká je jeho motivace? Domnívám se, že touha ovládat.

⁸⁴ CHMELÍK, Jan a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 172. ISBN 80-7178-739-6.

⁸⁵ PERKNEROVÁ, Kateřina. *Denik.cz. Sexuolog: Celibát bývá pojistkou proti hříchu* [on-line]. 2010-03-19. [cit. 2012-02-15].

http://www.denik.cz/z_domova/sexuolog-celibat-byva-pojistkou20100319.html

⁸⁶ ČTK. *Denik.cz. Německý kněz 280krát zneužil tři chlapce* [on-line]. 2012-01-13. [cit. 2012-02-15].

http://www.denik.cz/ze_sveta/nemecky-knez-krat-zneužil-tri-chlapce-a-fotil-si.html

⁸⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 168-169. ISBN 978-80-7380-213-4.

Touha mít nad někým absolutní moc. Touha být nekriticky obdivován. Není lepším prostředkem získání moci, než kompletní ovládnutí dítěte. I slabý a labilní jedinec dokáže vyvrátit na dítě a přemoci jeho odpor. Pocit všemocnosti frustrovaného pachatele musí být opojný, zvláště když se po krizových momentech v životě cítí méněcenný. Startovacím mechanismem může být ztráta zaměstnání či narození dítěte, kdy je manžel ženou odsunut na druhou kolej a jeho původní postavení v rodině je ohroženo. Tyto někdy i drobné změny v životě pachatele mohou způsobit lavinu silných stresů, které spolu s pocitem méněcennosti a s faktem, že dítě je maximálně dostupným prostředkem uvolnění, mohou být příčinou statisticky častého faktu, že zdravý muž, normální sexuální orientace, začne pohlavně zneužívat děti, často vlastní.

Arnon Bentovim hovoří o přenosu vlastního traumatu chlapců a mužů jako o možné příčině zneužívání a týrání. Podle něj trauma z pocitu bezmocnosti ve fyzické, sexuální a citové oblasti stimuluje v pachatelích dominantní chování. Následně dochází k „sexualizaci interpersonálních vztahů“ a k „sexualizaci podřízenosti“⁸⁸, vedené touhou získat moc nad jinou osobou. Pachatel v dítěti nachází někoho, kdo jej citově uspokojuje a kompenzuje tak odmítání od okolí. Vlastní bezmocnost je přenášena na dítě a pachatel je tak krátkodobě uspokojen. Tato krátkodobost uspokojení a pohody pachatele implikuje návykovost tohoto jednání.

Mezi laickou veřejností existuje řada mýtů a předsudků, která se týká typického pachatele. Podle těchto představ je typickým pachatelem duševně chorý člověk s jasně definovanou parafilií, a to pedofilií, který pochází z nižší společenské vrstvy a má nízkou inteligenci. Představa deviantního „monstra“, kterou společnost přijala jako představu typického pachatele, je sice chybná, společnosti ale dává jasnou odpověď na otázku, kdo se dopouští pohlavního zneužívání dětí⁸⁹. Svalit vinu na vytvořený prototyp pachatele zbavuje společnost jak odpovědnosti, tak potřeby přemýšlet nad skutečnými problémy moderní společnosti. Pedofil a vyvrhel se stává striktně definovaným nepřítelem, který stojí za morální panikou společnosti v souvislosti se sexuálním násilím na dětech, které je pro většinu lidí opředeno tajemnem, které lidská sexualita přináší. Pro mnoho lidí zůstává sexualita natolik choulostivou a osobní otázkou, že raději přijmou koncept

⁸⁸ BENTOVIM, Arnon. *Týrání a sexuální zneužívání v rodinách*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1998, s. 51-52. ISBN 80-7169-629-3.

⁸⁹ HOYANO, Laura; KEENAN, Caroline. *Child abuse: law and policy across boundaries*. 1. vyd. New York: Oxford University Press, 2007, s. 123-126. ISBN 978-0-19-829946-2.

„obecného nepřítele“ než aby se zabývali skutečnými příčinami a pachateli. Dokud se sexualita a problémy s ní spojené absolutně neodtabuizují, šance na vznik systému přirozené každodenní kontroly a ochrany v oblasti sexuálního násilí na dětech uvnitř občanské společnosti jsou mizivé (viz třetí kapitola).

Statistiky dokazují, že představy laické veřejnosti jsou nesprávné. Pachatelé pohlavního zneužívání dětí pocházejí z různorodých sociálních vrstev, bez ohledu na vzdělání či materiální zázemí. Těžko lze proto hovořit o typickém pachateli. Ve většině případů jsou pachatelé obětmi známí a ve většině případů také nejde o osoby se sexuální poruchou.

Podtyp regredovaného pachatele, který se nejvíce blíží představám společnosti o typickém pachateli, představuje tzv. primitivní pachatel neboli vykořisťovatel⁹⁰. Jde o zanedbaného, asociálního jedince, který je primitivního ražení. Nedokáže navázat běžné vztahy a z toho důvodu uspokojuje své sexuální potřeby na dětech. Z důvodu jeho sklonů k popudlivosti a impulzivnosti neváhá použít násilí. Zdraví dětí je pro něj nedůležité, děti chápe pouze jako zdroj uspokojení.

Následující tabulka mapuje podíl jednotlivých skupin pachatelů na trestné činnosti páchané na dětech v České republice v roce 2010. Kromě statistických údajů o sexuálním zneužívání dětí, které jsou pro tuto diplomovou práci stěžejní, uvádím pro srovnání i údaje o jiných negativních činech páchaných na dětech, jako je např. psychické a fyzické týrání. Na první pohled je patrný drtivý počet tzv. jiných osob. Ministerstvo práce a sociálních věcí, které je autorem této statistiky, ale nezmiňuje, co si lze pod pojmem jiné osoby představit, což je vzhledem k počtu 443 pachatelů nepochopitelné. Domnívám se, že jiné osoby jsou osoby, které dovršily patnáctý rok věku, ale jejich věk nebude o mnoho vyšší, které měly sexuální kontakt s osobami sice mladšími patnácti let, avšak k této věkové hranici velmi se blížícími. Půjde o vztahy mezi dvěma partnery, mezi nimiž je většinou citové pouto, oběť je na svůj věk vyspělá a společenská nebezpečnost tohoto činu téměř zanedbatelná. Mohou sem spadat i případy sexuálního kontaktu osoby starší patnácti let-pachatele, který se domníval, a to ze zcela racionálních důvodů (oběť je vyspělá, nevypadá na svůj skutečný věk, pachateli o svém věku lhala), že je oběť starší patnácti let a styk s ní je proto beztrestný. Takto popsané případy, které lze popsat jako zanedbatelně nebezpečné, je chybou slučovat s případy

⁹⁰ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 169. ISBN 978-80-7380-213-4.

extrémní nebezpečnosti, jimiž jsou trestné činy spáchané cizími, dítěti neznámými pachateli, kteří do skupiny jiné osoby bezesporu také zapadají. Jde o pachatele, nejčastěji muže, kteří obcházejí dětská hřiště a parky a lákají děti k sobě domů nebo do auta.

Druhou nejpočetnější skupinu pachatelů tvoří otcové. Vlastní děti v roce 2010 zneužilo 115 otců, což je téměř desetinásobek oproti matkám-pachatelkám. Zatímco v rámci sexuálního zneužívání dětí tvoří matky ve srovnání s otcem zanedbatelnou skupinu zneužívajících osob, u fyzického týrání je již situace téměř vyrovnaná a u zanedbávání dětí matky drtivě převažují.

Třetí nejpočetnější skupinu pachatelů tvoří partneři matek, což není zjištění nijak překvapivé, stejně tak jako zjištění, že čtvrtou nejpočetnější skupinu tvoří jiní příbuzní (strýci, bratřenci aj.). Skupiny, čítající do dvaceti pachatelů seřazené sestupně, vypadají následovně: prarodiče, sourozenci, matky, jiné zodpovědné osoby, nevlastní sourozenci a partnerky otců. Za překvapivé považuji údaj o výskytu sexuálního zneužívání mezi vlastními a nevlastními sourozenci. Totiž fakt, že v roce 2010 zneužívali vlastní sourozenci v poměru 2:1 vůči sourozencům nevlastním. V tomto případě tedy převládala incestní forma zneužití.

Tabulka 4 Pachatelé sexuálního zneužívání dětí v ČR v roce 2010

	Počet dětí							
		Tělesné týrání	Psychické týrání	Sexuální zneužívání	Dětská pornografie	Dětská prostituce	Zanedbávání dětí	Celkem
Zneužívající	Matka	183	97	13	6	3	1102	1404
	Otec	193	484	115	0	0	327	1119
	Oba rodiče	72	53	8	0	0	1093	1226
	Partner matky	134	127	70	1	0	58	390
	Partnerka otce	12	4	4	0	0	19	39
	Sourozenec	6	11	16	1	0	4	38
	Prarodič	6	7	19	0	0	34	66
	Jiný příbuzný	8	3	42	0	0	4	57
	Jiná osoba	36	14	443	18	8	14	533
	Nevlastní sourozenec	0	0	8	0	0	0	8
	Jiná zodpovědná osoba (učitel, vychovatel)	14	3	11	0	0	12	40
	Nezjištěno	6	2	37	2	0	5	52

Zdroj: Ministerstvo práce a sociálních věcí. *XI.A. Pokračování oddílu-Týrané, zneužívané a zanedbávané děti* [on-line]. 2011-02-15. [cit. 2012-02-20].
<http://www.mpsv.cz/cs/7260>

2.1.3 Oběti

Které děti bývají nejčastěji pohlavně zneužívány? Lze vytipovat rizikovou a tudíž nejvíce ohroženou skupinu obětí? Podle tabulky, která mapuje oběti pohlavního zneužívání v České republice za rok 2010 (Tabulka 5 Sexuálně zneužívané děti v ČR v roce 2010), bylo v tomto roce sexuálně zneužito 138 chlapců a 546 dívek. Do tohoto součtu nepočítám oběti starší patnácti let, které Ministerstvo práce a sociálních věcí do tabulky nepochopitelně zařadilo. Děvčata jako oběti čtyřnásobně převažovala. Nejvíce ohroženou skupinou jsou podle tabulky děti od šesti do patnácti let věku, nicméně ani počet zneužitých dětí ve věku mezi třemi a šesti lety není zanedbatelný. Je nutné zmínit, že počet dětí z tabulky není konečný. Jde totiž pouze o případy, které byly nahlášené.

Tabulka 5 Sexuálně zneužívané děti v ČR v roce 2010

Nahlášeno případů	Sexuálně zneužívané děti	
	Chlapci	Dívky
Do 1 roku	0	0
Od 1 roku do 3 let	5	10
Od 3 do 6 let	29	56
Od 6 do 15 let	104	480
Od 15 do 18 let	15	87
Celkem	153	633
Zdravotně postižení	2	2
Jednorázově	73	319
Opakovaně	44	237
Nezjištěno	31	85

Zdroj: Ministerstvo práce a sociálních věcí. *XI.A Týrané, zneužívané a zanedbávané děti* [on-line]. 2011-02-15. [cit. 2012-02-20].

<http://www.mpsv.cz/cs/7260>

V souvislosti se zkoumáním obětí pohlavního zneužívání je žádoucí uvést, z jaké rodiny zneužívané dítě pochází. Následující tabulka (Tabulka 6 Sociální prostředí zneužívaných dětí v ČR v roce 2010) rozhodně nevypovídá o tom, v jakých rodinách ke zneužívání nejčastěji dochází, nýbrž vypovídá o „sociálním původu“ dítěte. Ne každé zneužití totiž, jak již bylo řečeno, má intrafamiální podobu. Není překvapující, že nejpočetnější skupinu tvoří neúplné rodiny bez otce, když, jak bylo uvedeno, partner matky je častým pachatelem zneužívání. Celkem 270 zneužitých dětí pochází z úplných rodin a 129 dětí z rodin doplněných o otce. Tato fakta mohou vyvrátit laickou veřejností často zastávaný názor, že pohlavní zneužívání se týká především dětí z rozvrácených

rodin. V rodinách bývá dítě často ohroženo v případě, kdy na něj rodiče nemají čas. Dítě poté může nepřiměřeně tíhnout k lidem, kteří se mu věnují a jsou k němu pozorní⁹¹.

Tabulka 6 Sociální prostředí zneužívaných dětí v ČR v roce 2010

Sociální prostředí dítěte	Sexuálně zneužívané děti	
	Chlapci	Dívky
Úplná rodina	55	215
Neúplná rodina bez matky	3	35
Neúplná rodina bez otce	57	219
Doplněná rodina o matku	4	11
Doplněná rodina o otce	23	106
Náhradní rodina	4	27
Ústavní péče	7	20

Zdroj: Ministerstvo práce a sociálních věcí. *XI.A Týrané, zneužívané a zanedbávané děti* [on-line]. 2011-02-15. [cit. 2012-02-20].

<http://www.mpsv.cz/cs/7260>

Dítě na rozdíl od dospělého nemá ukončený sociální a emocionální vývoj. Veškeré traumatické zážitky, mezi něž bezesporu patří zkušenost s pohlavním zneužíváním, mohou proto způsobit velmi závažné následky ať fyzické či psychické. Tyto následky se liší podle věku a pohlaví dítěte, podle znaků zneužívání a podle toho, jak okolí na oznámení zneužívání reaguje.

Doc. Čírtková definuje psychické trauma jako „událost, která ohrožuje psychickou integritu jedince tím, že její zpracování překračuje běžnou kapacitu psychiky“⁹². Psychické trauma se u dítěte následně projevuje jednak bezprostředními reakcemi a jednak dlouhodobými následky. Závažné bezprostřední dětské reakce na zneužívání jsou označovány jako ztráta kontroly a peritraumatická disociace⁹³. Obě tyto reakce spojuje charakteristická bezmoc oběti a pocit nicotnosti, jelikož dítě nemůže fyzicky a většinou ani psychicky konkurovat pachateli.

Ztrátou kontroly se rozumí kapitulace oběti. Oběť se odevzdává pachateli, jelikož žádné jiné východisko není možné. Oběť je ochromena pocitem bezmocnosti a může dojít až k tzv. zamrznutí, kdy dítě neklade sebemenší odpor. Peritraumatická disociace

⁹¹ HANUŠOVÁ, Jaroslava. *Sexuální zneužívání*. 1. vyd. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, s. 15-16. ISBN 80-86991-64-4.

⁹² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 174. ISBN 978-80-7380-213-4.

⁹³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 175-176. ISBN 978-80-7380-213-4.

je reakce, která nabízí dítěti jediný možný útěk z kritické situace, a to prostřednictvím manipulace s vlastní psychikou. Oběť tak vnitřně vystoupí z děje, disociuje se. Zvnějšku se poté jeví jako lhostejná a apatická, stejně ji popisuje pachatel. Vzpomínky dítěte jsou útržkovité, některé jsou uloženy v nevědomí, kde zůstávají dezintegrovány od ostatních složek osobnosti. Jako příklad peritraumatické disociace může posloužit žena, která v dospělosti trpěla nevysvětlitelnými a silnými úzkostnými stavy pokaždé, když slyšela klakson auta. Její blízcí popisovali, že se začala chovat jako „někdo jiný“. Po několika návštěvách psychologa bylo odhaleno, že se ženě samovolně vybavovaly vzpomínky z dětství, kdy jí její otec a jeho přátelé v autě v garáži pohlavně zneužívali. Žena vypověděla, že své pocity jako dítě vytěsnila s pomocí představy, že se zneužívání neděje jí, ale její plyšové hračky⁹⁴. Reakce v podobě ztráty kontroly či peritraumatické disociace nemusí u obětí nutně nastat.

Jak již bylo řečeno, chlapci a dívky se s prožitým traumatem vyrovnávají odlišně. U chlapců je pravděpodobné, že trauma bude stimulem pro jejich agresivitu a dominanci. Často se zaměřují na slabší a mladší jedince, které ponižují, čímž dosahují vlastního chvilkového uvolnění. Naopak dívky ve většině případů viní z pohlavního zneužívání sebe. Uzavírají se do sebe, netouží být středem pozornosti, vytváří si o sobě negativní představy. Samy sobě jsou si odporné, a proto se nezřídka kdy uchylují k sebezničujícím scénářům, jakými jsou anorexie, sebezohavující aktivity⁹⁵, v nejhorších případech i suicidia.

Rozdíl ve vyrovnání se s traumatem panuje v případech, zda jde o extrafamiliární či intrafamiliární zneužití. U zneužití mimo rodinu nemusí být následky tolik tragické. Zvlášť je tomu tak v případech, kdy zneužití dítě patří do fungující a silné rodiny, která dítě přijme, je citlivá a vnímavá. Dítě se tak doma cítí v bezpečí, ví, že není zavrženo a se situací se vypořádá snáz. Dojde-li ovšem ke zneužití v rámci rodiny, je případ zcela opačný. Dítě zažívá zradu od svých nejbližších, kteří by ho měli chránit. Dítě se může stát zcela závislým na zneužívajícím člověku, jeho vinu rezolutně popírá a klade ji sobě. V dospělosti se takový člověk může naopak chovat naprosto lhostejně ke svému blízkému okolí. Bývá pravidlem, že si zneužívané dítě plně uvědomuje svoji roli

⁹⁴ Doc. PhDr. Ludmila ČÍRTKOVÁ, CSc. Přednáška – *Forenzní psychologie*. Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 19. 11. 2010.

⁹⁵ BENTOVIM, Arnon. *Týrání a sexuální zneužívání v rodinách*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1998, s. 51-56. ISBN 80-7169-629-3.

v rodině. Dochází poté k absurdním situacím, kdy zneužívané dítě drží rodinu pohromadě, uvědomuje si, že oznámením činu by např. ublížilo matce. Starší sourozenci se nezdědí kdy nabízejí otcí a chrání tak před ním své mladší bratry a sestry. Starší dívky v rodinách, ve kterých chybí matka, nahrazují její funkci ve všech ohledech, neboť vědí, že tak otcí pomohou překonat složitou životní situaci, způsobenou např. úmrtím partnerky⁹⁶.

Lidé, kteří byli v dětství vystaveni pohlavnímu zneužívání, mají často posunuté vnímání sexuality. Mnoho žen, které se v dětství staly obětí tohoto trestného činu, lze v dospělosti nalézt mezi prostitutkami. Tito lidé v sexu hojně experimentují a dali by se nazvat promiskuitními⁹⁷. O sex a sexualitu se zajímají již v raném věku. Dříve než jejich vrstevníci začínají masturbovat. Jejich sexuální orientace je nevyhraněná, mají zkušenosti jak s heterosexuálním, tak s homosexuálním stykem. Dalším častým úkazem u lidí se stejnými zkušenostmi v dětství, je abusus alkoholu a drog. Zvláštní projevy v dospělosti mají muži v dětství zneužívání matkou. Není vzácností jejich nenávisť k ženám či opakovaně neúspěšná manželství⁹⁸.

Dlouhodobými následky z traumatu z pohlavního zneužívání mohou být takové následky, které vedou k rozvinutí Posttraumatické stresové poruchy. U dětí je škála projevů této poruchy mnohem širší než u dospělých. Mezi hlavní příznaky se řadí intruse, konstrikce a hyperarousal. Intruse označuje spontánní pronikání vtíravých myšlenek do vědomí oběti. Oběť si sice nemůže na dotaz vzpomenout na traumatický zážitek, stačí ovšem, aby zaregistrovala zdánlivě bezvýznamný podnět (jako je třeba hluk či pach) a vzpomínky se začnou samy vybavovat v podobě obrazů, pocitů či vjemů. Situace může dospět až ke konstrikci, která vede k tomu, že se oběť vyhýbá všem podnětům, které spouští vzpomínky na traumatizující událost. Není divu, že se dítě ocitá ve stavu nepřetržitého citového nadráždění. Žije ve stresu, že se situace může kdykoliv opakovat. Toto vnitřní rozpoložení je označováno jako hyperarousal⁹⁹.

⁹⁶ MACFARLANE, Kee; WATERMAN, Jill; CONERLY, Shawn; DAMON, Linda; DURFEE, Michael; LONG, Suzanne. *Sexual abuse of young children*. 1. vyd. New York: The Guilford Press, 1986, s. 213-219. ISBN 0-89862-675-7.

⁹⁷ MACFARLANE, Kee; WATERMAN, Jill; CONERLY, Shawn; DAMON, Linda; DURFEE, Michael; LONG, Suzanne. *Sexual abuse of young children*. 1. vyd. New York: The Guilford Press, 1986, s. 108. ISBN 0-89862-675-7.

⁹⁸ WEISS, Petr a kol. *Sexuální zneužívání pachatelé a oběti*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 15-16. ISBN 80-7169-795-8.

⁹⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 176-177. ISBN 978-80-7380-213-4.

Dítě, které trpí posttraumatickou stresovou poruchou, se navenek projevuje nestandardně, což by jeho okolí v ideálním případě mělo chápat jako signál, že se něco děje. Dětské oběti často trpí poruchami spánku, zvýšenou lekavostí a podrážděností. Často se u dívek objevují poruchy příjmu potravy a sebepřerážení. Dalšími příznaky alarmujícími pohlavní zneužívání jsou únik do fantazie, uzavření se do sebe, přílišná agrese a impulzivita. Ledacos může napovědět náhlý odpor k autoritám, záškoláctví, zhoršení prospěchu a značně snížené sebevědomí. Vzácnými nejsou ani psychosomatické potíže jako bolesti břicha a hlavy, bušení srdce¹⁰⁰.

Popsané psychické potíže nemusí postihovat všechny dětské oběti. Až 40 procent dětí dokonce žádné výraznější symptomy neprojevuje. Problém u nich ale může nastat v dospělosti, ve chvíli, kdy prožívají složitou životní situaci. Pak se neprojevené trauma může rozvinout v plné síle. Tento jev časového odložení traumatu se označuje jako efekt spáče¹⁰¹. Jako příklad může sloužit případ ženy, která v dětství zažila pohlavní zneužívání, jehož pachatelem byl ženin otec. Zneužívání zůstalo utajeno a žena prožila normálně probíhající období dospívání i rané a střední dospělosti. Zlom nastal ve chvíli, kdy její otec zemřel. Tato situace se stala spouštěčem dlouho dřímajícího traumatu, které se po letech plně rozvinulo do té míry, že byla žena nucena vyhledat odbornou pomoc¹⁰².

Kromě psychických následků může pohlavní zneužívání dětí způsobit i následky fyzické. Ty mohou zahrnovat poškozený řitní otvor, poškozenou vaginu, dále nejružnější škrábance a kousance, také hematomy především na vnitřní straně stehna a v oblasti genitálu¹⁰³. Tyto následky, které jsou zároveň projevy zneužívání dítěte, by v ideálním případě měly napomáhat k odhalování tohoto trestného činu.

¹⁰⁰ ČÍRTKOVÁ, Ludmila; VITOUŠKOVÁ, Petra a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: Příručka pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2007, s. 54-55. ISBN 978-80-247-2014-2.

¹⁰¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 174. ISBN 978-80-7380-213-4.

¹⁰² Doc. PhDr. Ludmila ČÍRTKOVÁ, CSc. Přednáška – *Forenzní psychologie*. Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 26.11.2010.

¹⁰³ KOVÁČ, Peter a kol. *Súdne lekárstvo pre právnikov*. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2005, s. 256-258. ISBN 80-8078-024-2.

Tabulka 7 Dopady sexuálního zneužívání na děti v ČR v roce 2010

Dopad na dítě	Sexuálně zneužívané děti	
	Chlapci	Dívky
Hospitalizace	1	15
Tělesné poškození	0	2
Posttraumatická stresová porucha	32	113
Úmrtí	0	1
Těhotenství	-	28

Zdroj: Ministerstvo práce a sociálních věcí. *XI.A Týrané, zneužívané a zanedbávané děti* [on-line]. 2011-02-15. [cit. 2012-02-20].
<http://www.mpsv.cz/cs/7260>

Jak dokumentuje tabulka, u 113 dívek a 32 chlapců se v roce 2010 následkem sexuálního zneužívání rozvinula posttraumatická stresová porucha. 16 dětí muselo být hospitalizováno a 28 dívek z těchto aktivit otěhotnělo. Tělesné poškození bylo prokázáno u dvou dívek a u jedné dívky došlo dokonce v důsledku pedosexuálních aktivit k úmrtí.

2.2 Zvláštnosti vyšetřování pohlavního zneužití dítěte

Děti jsou svojí psychosomatickou podstatou specifickými oběťmi i svědky. Obecné poznatky metodiky vyšetřování sexuálních trestných činů, které platí pro dospělé, nemohou ve všech případech obstát u dětí. Děti vyžadují daleko šetrnější zacházení než dospělí, což má svůj původ především v jistotě, že velmi záleží na směru, kterým se osobnostní vývoj dítěte bude dál ubírat. Budoucnost zneužitého dítěte, jeho vnímání a prožívání tak závisí na skutečnosti, jak se dospělým (ať už rodině, orgánům činným v trestním řízení či orgánům sociálně-právní ochrany dětí) podaří pro dětský vývoj rizikovou situaci zvládnout. Budu se proto v následující kapitole zabývat mimo jiné i problematikou sekundární viktimizace dětských obětí, možnostmi jak jí zabránit a situaci *de lege lata* v českém právním řádu.

Spolupráce s dítětem na odhalování trestného činu má svá četná úskalí. Nezanedbatelný podíl na tom má dětská verbální a formulační nevybavenost, bujná fantazie a omezená soustředěnost. Dalším faktorem, který přispívá k problémům při odhalování pohlavního zneužívání dětí, je neznalost sexuální oblasti u převážně menších dětí. Fakt, že si dítě neuvědomuje škodlivost a nedovolenost pachatelova počínání, spolu s dětskou důvěřivostí a sugestibilitou, podstatně snižuje možnost pachatelova dopadení. Specifikem dětských obětí je v průběhu vyšetřování nejvíce

ovlivněn úsek oznamování trestného činu, spolu s problematikou falešných obvinění a utajování činu, a úsek výslechu dětské oběti jako prostředku k získání věrohodné výpovědi o činu.

2.2.1 Oznamování pohlavního zneužití

Následující tabulka (Tabulka 8 Oznamovatelé sexuálního zneužívání dětí v ČR v roce 2010) mapuje osoby a instituce, které v roce 2010 orgánům činným v trestním řízení oznámily případy sexuálního zneužívání dětí. Jak je z tabulky patrné, nejvíce činná byla v tomto ohledu Policie ČR, která oznámila 223 takových případů a jejíž aktivita pochází jak z vlastní operativně-pátrací činnosti, tak z oznámení občanů o podezření ze spáchání trestného činu, které má povinnost přijmout každý policista¹⁰⁴. Druhou nejpočetnější skupinu oznamovatelů tvoří matky obětí. Dítě samo oznámilo zneužívání jen v 68 případech, nejsou sem ale zahrnuty případy, kdy se dítě svěřilo určité osobě a ta poté zneužívání ohlásila. Podobnou měrou v roce 2010 oznamovaly případy sexuálního zneužívání dětí školy, zdravotnická zařízení a cizí osoby. Menší podíl oznámení potom pochází od otců a sourozenců obětí. Pouze v pěti případech byly původcem oznámení nevládní neziskové organizace.

Tabulka 8 Oznamovatelé sexuálního zneužívání dětí v ČR v roce 2010

Oznamovatel	Sexuálně zneužívané děti	
	Chlapci	Dívky
Matka	37	115
Otec	2	30
Dítě samo	8	60
Sourozenec	0	7
Jiný příbuzný	10	27
Cizí osoba	10	44
Zdravotní zařízení	6	56
Škola	16	56
Policie	48	175
Nevládní neziskové organizace	1	4

Zdroj: Ministerstvo práce a sociálních věcí. *XI.A Týrané, zneužívané a zanedbávané děti* [on-line]. 2011-02-15. [cit. 2012-02-20].

<http://www.mpsv.cz/cs/7260>

Co se týká oznamování pohlavního zneužívání dětí, odborníci se shodují, že ochota k němu je velice nízká. Děti se o zážitku častěji nikomu nesvěří. Pokud už najdou odvahu a svěří se např. kamarádovi nebo matce, záleží na reakci blízkého okolí, zda děti

¹⁰⁴ KOVÁŘ, Petr a kol. *Sexuální agrese*. 1. vyd. Praha: Maxdorf, 2008, s. 76. ISBN 978-80-7345-161-5.

přiznání záhy nepopřou. Pokud je reakce blízkého okolí pro dítě stresující, tzn. rodina je zděšená, přestane fungovat a dítě se obviňuje, že jí způsobilo neštěstí, pak dochází k případům, kdy dítě popře svou prvotní výpověď. Některé prameny hovoří o třech čtvrtinách skutečně zneužitých dětí, které se takto zachovají¹⁰⁵.

Existuje rozdíl mezi sebeodhalením mladších a starších dětí. U malých dětí dochází častěji ke spontánnímu svěření, z čistě prozaického důvodu, že nedokázaly udržet tajemství či protože jsou situací natolik rozrušeni, že se o ni musí s někým podělit. Starší děti tento krok dlouho zvažují, část z nich se svěří jinému člověku až po osamostatnění a navazování vlastních sexuálních vztahů, či po prožití situace, která svým charakterem se zneužíváním nesouvisí. Často se lze proto v praxi setkat s fenoménem opožděného oznámení¹⁰⁶. Kromě svěření se jiné osobě existují i jiné způsoby odhalení pohlavního zneužívání dětí. Patří mezi ně změna chování dítěte, v důsledku čehož se o dítě začne zajímat např. učitel ve škole. Stejně tak si lidé v bezprostřední blízkosti dítěte mohou všimnout atypického tělesného poranění dítěte. Mezi zjevné indikátory pohlavního zneužívání, které by měl odhalit např. dětský lékař při pravidelných kontrolách, patří především gravidita a existence pohlavních chorob u dítěte. Svou roli u odhalení zneužívání sehrává také náhoda, a to např. v případech, kdy se cizí osoba stane nechtěně svědkem pedosexuální aktivity.

Jak je možné, že je pohlavní zneužívání, především v rodinách, tak dlouho utajováno, nežádka kdy se na ně ani nepřijde? Odpověď je taková, že pachatelé disponují velkým množstvím strategií, kterými jsou schopni zařídit, aby si dítě nechalo sexuální zkušenosti pro sebe. Jde jak o vyhrožování fyzickým násilím, které má být určeno buď oběti, nebo některé jeho blízké osobě, tak o psychický teror. Pachatelé, kteří jsou s obětí v častém kontaktu, využívají neverbální komunikace s dítětem (dotýkání se dítěte, významné pohledy), aby si dítě připadalo neustále ovládané. Co se týká verbální komunikace o zneužívání, je vzácná, jelikož pro pachatele, kteří s dítětem o zneužívání nikdy nemluví, není těžké donutit dítě k pochybnostem, zda se pachatelovy aktivity neodehrávají jen v jeho vlastních fantazijních představách. Další strategií utajení může být uplácení dítěte různými odměnami či dárky. Dítě se potom cítí připoutané a každou

¹⁰⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 167-168. ISBN 978-80-7380-213-4.

¹⁰⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Kriminální psychologie*. 1. vyd. Praha: Eurounion, 1998, s. 210. ISBN 80-85858-70-3.

svou odhalující aktivitu by chápalo jako nevděčnost. Řadě dětí přináší zneužívání uspokojení v tom smyslu, že se cítí dospěle a výjimečně, pro mnoho emočně strádajících dětí je také erotický kontakt s blízkou osobou ojedinělým láskyplným gestem. Faktem, který zatěžuje svědomí řadě obětí a působí jim psychické trauma, je jejich vlastní sexuální tenze. Oběti zneužívané delší dobu se zpravidla dostanou do stavu sexuálního pnutí a cítí potřebu vybití. Děti se pak cítí spoluviníky pachatelových aktivit, jelikož jsou zrazeni vlastním tělem, které přirozeně reaguje na sexuální stimul. Za tento fakt se stydí a viní, jelikož netuší, že jde o normální fyziologickou reakci zdravého jedince.

Podle MUDr. Petra Pötheho je největší hrozbou pro mladší děti, která jim brání ve vyzrazení tajemství o zneužívání, separační úzkost dítěte¹⁰⁷. Jde pouze o případy pohlavního zneužívání v rodinách. Pachatel, nejčastěji otec nebo otčím, vyhrožuje dítěti odchodem z rodiny, jejím rozpadem či ztrátou matky. Pachatelé si zcela uvědomují, jaké slabiny dítě oproti dospělému má a dokážou je využít ve svůj prospěch tak, aby jejich trestná činnost zůstala utajena a oni mohli pokračovat v jejím páchání.

Falešná obvinění z pohlavního zneužití se vyskytují velice vzácně, někteří autoři hovoří o několika procentech všech udání¹⁰⁸, jiní specifikují, že jde maximálně o deset procent oznámených případů¹⁰⁹. V některých případech jsou dětské falešné oběti ke lživému obvinění motivovány podobně jako jejich dospělé protějšky. Motivací je v těchto případech touha po pozornosti, získání různých výhod anebo pomsta. Případy ryze dětské motivace jsou potom založeny na jejich zvýšené sugestibilitě a fantazii. Dítě si může spojit určité projevy chování dospělých dohromady s tím, co slyší ze svého okolí o pohlavním zneužívání a čemu není schopno plně porozumět. Jeho bujná představivost již dokoná své. Jako příklad může posloužit hromadné zneužívání dětí ve školkách, kdy se i nezneužití děti vinou sugesce vžijí po odhalení do role obětí¹¹⁰. Další případy falešného obviňování z pohlavního zneužívání dětí mohou vyvstat v situacích rozvodů rodičů. Není ojedinělé, že rodič navede své dítě, aby lživě obvinilo druhého

¹⁰⁷ WEISS, Petr a kol. *Sexuální zneužívání pachatelé a oběti*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 97. ISBN 80-7169-795-8.

¹⁰⁸ WEISS, Petr a kol. *Sexuální zneužívání pachatelé a oběti*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 11. ISBN 80-7169-795-8.

¹⁰⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 167. ISBN 978-80-7380-213-4.

¹¹⁰ WEISS, Petr a kol. *Sexuální zneužívání pachatelé a oběti*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 11. ISBN 80-7169-795-8.

rodiče. Dítě poté dostane do péče navádějící rodič. Dítě, které se obecně považuje za zvýšeně sugestibilního jedince, se tedy prostřednictvím navádějící osoby dopustí křivého obvinění. Takto využít dítě mohou i jiní rodinní příslušníci, například prarodiče dítěte, jejichž vlastní dítě třeba zemře a oni nejsou ztotožněni s myšlenkou, že bude vnouče vychovávat jejich snacha nebo zeť.

Falešné obvinění z pohlavního zneužití dítěte může mít zdrcující následky pro neprávem obviněného. Vzhledem k postoji společnosti k tomuto trestnému činu se domnívám, že ačkoliv se prokáže, že obvinění bylo falešné, bude domnělý pachatel nadosmrtně stigmatizován. Tato stigmatizace je fatální u lidí, kteří zastávají především pedagogické profese. Učitelé, trenéři a ostatní ztratí bez svého přičinění důvěru rodičů svých svěřenců a dalších osob a jejich kariéra bude rázem zničena. Stejná atmosféra jako u společnosti může převládat i u orgánů činných v trestním řízení, které si automatickým zařazením pachatele mohou zavírat dveře ke zjištění pravdy. Je proto nutné, aby vyšetřování pohlavního zneužití probíhalo v širších souvislostech, především v kontextu rodinné situace dítěte a jeho možných motivů poškodit dospělého člověka. Ze zřejmých důvodů je více než žádoucí účast dětského psychologa na vyšetřování a objektivní přístup vyšetřovatelů bez automatického předporozumění situaci.

2.2.2 Výslech dítěte

„Výslech je specifická metoda kriminalistické praktické činnosti, kterou se získávají o událostech trestných činů či jiných kriminalisticky relevantních skutečnostech informace zafixované ve vědomí člověka.¹¹¹“ Cílem výslechu je potom získání úplné a věrohodné výpovědi o kriminalisticky relevantní události. Ještě na počátku dvacátého století převažoval názor, že dítě není schopné podat věrohodnou výpověď. Tyto názory jsou dnes již překonané. Dítě je podle dnešních poznatků schopno výslechu se zúčastnit i věrohodně vypovídat. Vzhledem ke své zranitelnosti je vyslýchané dítě chráněno trestním řádem tak, aby nedocházelo k jeho sekundární viktimizaci a aby jeho rozvzpomínání se na traumatizující událost mělo co nejmenší vliv na jeho psychiku.

¹¹¹ NĚMEC, Miroslav. *Kriminalistická taktika pro policisty*. 1. vyd. Praha: Eurounion, 2004, s. 181. ISBN 80-7317-036-1.

V utváření výpovědi dominují tři hlavní fáze. Jsou jimi vnímání (neboli percepce), zapamatování a reprodukce (tedy slovní formulace zapamatovaného děje)¹¹². Stejně jako u dospělých osob, existuje i při výslechu dětí riziko v podobě zhoršené kvality či kvantity sdělovaných informací. Mimo tyto normální jevy lze u dětského výslechu pozorovat i jevy specifické s ohledem na zvláštnosti dětských paměťových procesů.

Vnímání by se dalo popsat jako proces vyhodnocování smyslových vjemů¹¹³. Ze zkušeností víme, že děti vnímají realitu mnohdy pozorněji než dospělí. Je to způsobeno tím, že při vnímání podstatně méně filtrují informace. To, co je pro dospělého mnohdy absolutně nezajímavé, může tvořit jádro výpovědi dítěte. Informace tohoto charakteru mohou vyslychajícího překvapit svou podrobností a popisností, které dospělý není schopen¹¹⁴.

Zapamatování a rozvzpomínání u dětí je komplikováno především obrannými mechanismy¹¹⁵. Jsou to takové psychické děje, které pomáhají dítěti vyrovnat se traumatem, o kterém má při výslechu vypovídat. Aby vyslychající tyto mechanismy bezpečně rozpoznal, musí jít o zkušeného a vyškoleného specialistu. Mezi nejčastější obranné mechanismy patří: vytěsnění, popření, disociace, idealizace-devalvace a identifikace s agresorem. Vytěsnění spočívá v tom, že dítě deaktivuje zvláště traumatizující vzpomínky, které si proto není schopno vybavit. Problém vznikne ve chvíli, kdy se tyto vytěsněné vzpomínky vlivem vnějších okolností uvolní. Takové prolomení obranného mechanismu může u dítěte vyvolat retraumatizaci. Popření je takovým mechanismem, který způsobuje, že dítě neakceptuje realitu. Horlivě odmítá zneužívání a negativní pocity s přesvědčením, že se tím zbaví např. strachu. Disociace zase způsobuje, že zneužívání není ani integrováno ani vytěsněno, dítě se proto ocitá v emoční nestabilitě, která se projevuje střídáním nálad a labilitou osobnosti. Idealizace-devalvace je takový mechanismus, díky kterému se dítě vyrovnává se zneužíváním skrze idealizaci pachatele a devalvací (vinění) sebe sama, či jiných osob, např. matky jako svědka zneužívání. Dítě si tedy zachovává pozitivní obraz pachatele a samo sebe

¹¹² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 344. ISBN 978-80-7380-213-4.

¹¹³ PAVLOVSKÝ, Pavel a kol. *Soudní psychiatrie a psychologie: 3., rozšířené a aktualizované vydání*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2009, s. 27. ISBN 978-80-247-2618-2.

¹¹⁴ MATIÁŠEK, Jan; SOUKUP, Jaroslav; BARTA, Bohumil. *Psychologie a výslechová praxe*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1968, s. 46. ISBN 505-21-865.

¹¹⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 178-181. ISBN 978-80-7380-213-4.

hodnotí přehnaně kriticky. Posledním obranným mechanismem, který chci zmínit je identifikace s agresorem. Dítě se zbavuje strachu z pachatele tím, že se s ním ztotožní. Takové dítě hodnotí samo sebe jako zlého člověka a ubližuje slabším.

Obranné mechanismy mají v rámci výslechové praxe především negativní roli původců vzpomínkových mezer. Především mladší děti tyto mezery bezděčně vyplňují konfabulacemi, o jejichž skutečnosti jsou skálopevně přesvědčeny. Samy neumějí rozlišit pravdu od fantazie, která je pro děti předškolního věku typická¹¹⁶. Dalším způsobem zaplňování vzpomínkových mezer je u dětí tolik častá porucha chování - lhaní. Děti, které ve většině případů chtějí vyslyšajícimu vyhovět, raději zalžou, než by připustily, že si něco nepamatují. Tomuto jevu lze zabránit tím, že je vyslyšající na začátku výslechu upozorní na možnost odpovědět: „Já nevím“. Lži účelové či obranné je ovšem nutné striktně odlišit od lži chorobných. Pokud lže dítě extrémně často, k tomu své lži opravdu věří a je zvýšeně sugestibilní a fantazie schopné, poté lze předpokládat, že jde o patologii nazvanou bájná lhavost¹¹⁷, která se vyskytuje také u dospělých osob.

Jak již bylo řečeno, děti jsou zvýšeně sugestibilními jedinci. Sugestibilita popisuje stav, kdy osoba velmi snadno přijímá cizí názory, rady a vlivy. Za zvýšeně sugestibilní jedince se obecně považují děti a staří lidé¹¹⁸. Ve výslechu se dětská sugestibilita projevuje tak, že dítě má pocit, že by mělo vyslyšajícimu vyhovět. Vyslyšající si proto musí dávat pozor, aby nekladl návodné otázky. Někdy se ve výpovědi, byť je bez vlivu návodných otázek, bezděčně sugestibilita dítěte projeví. Záleží pak na schopnostech a zkušenostech vyslyšajícího, zda ji dokáže odhalit. Kromě návodných otázek by se měl vyslyšající vyvarovat také otázek uzavřených, tedy otázek, na které lze odpovědět prostě ano-ne¹¹⁹. Dítě raději odpoví kladně než záporně, jelikož mu záporná odpověď připadá neslušná a nevychovaná. Proto děti i na otázky, kterým nerozumí, odpovídají ano.

Reprodukce dítětem vnímaného a zapamatovaného pohlavního zneužití může pro vyslyšajícího přinášet různá úskalí. Musíme si uvědomit, že zvláště u menších dětí je

¹¹⁶ MATIÁŠEK, Jan; SOUKUP, Jaroslav; BÁRTA, Bohumil. *Psychologie a výslechová praxe*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1968, s. 48, ISBN 505-21-865.

¹¹⁷ Bájná lhavost neboli pseudologia phantastica je psychickou poruchou vyskytující se fyziologicky u dětí předškolního věku, u dospělých potom jako psychopatologický příznak hysterických osobností.

¹¹⁸ MATIÁŠEK, Jan; BÁRTA, Bohumil; SOUKUP, Jaroslav. *Výslech a psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1966, s. 112-124.

¹¹⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 334-335. ISBN 978-80-7380-213-4.

sexuální problematika opředená řadou tabu a nevědomostí. Děti se stydí za to, co prožily a mnohdy mají obrovské zábrany o tom hovořit. Další stránkou věci je fakt, že jim převážně chybí slovní zásoba v této oblasti a nejsou schopny sexuální aktivity srozumitelně popsat. Je proto nutné, aby byl výslech účinný, aby se vyslychající osoba přizpůsobila komunikaci dítěte. Aby nepoužívala odborné termíny a výrazy, u kterých hrozí, že jim dítě neporozumí, nebo jim připiše jiný význam. Zvlášť markantním se tento problém jeví u popsání samotného aktu. Vyslychající by měl být maximálně chápavý, co se týká dětského vyjadřování, aby nedocházelo k nepřesnostem a k nedorozuměním. Je např. možné, že bude dítě popisovat ejakulaci pachatele jako močení. Dítě, které bylo zneužito opakovaně, by mělo být vlídně vyzváno, aby mluvilo nejdříve o prvním zneužití. Takové totiž mívá nejměkčí formu. Dítě, které o něm začne vypovídat a uvidí, že vyslychající není pohoršen, ani se na něj nezlobí, bude pravděpodobně ochotně mluvit i o dalších incidentech.

Aby se zabránilo komplikacím při výslechu dětí, které jsou způsobovány zábranami obětí popisovat traumatické a choulostivé situace, byla vytvořena metodika výslechu s pomocí loutek nazvaných Jája a Pája. Pracovníci Kriminální služby Policie ČR se nechali inspirovat úspěšnou praxí amerického pediatra Petera Adaska¹²⁰ a vytvořili tak typické hračky, díky kterým je výslech ve většině případů možný a úspěšný, a to dokonce i u dětí nekomunikujících či mentálně zaostalých. Loutky se někdy využívají i u dospělých obětí, především pak v případech silně traumatizovaných žen, které byly znásilněny.

Dvojice Jája a Pája je chráněným průmyslovým vzorem Ministerstva vnitra ČR a Policie ČR¹²¹. Jde o dvě textilní postavičky – dívku a chlapce, které jsou oblečeny. Poté, co jsou vyslychanému loutky představeny, mělo by si s nimi dítě začít spontánně hrát. To je ostatně činnost, která je vlastní všem dětem, a proto se dítě začne cítit uvolněně. Vyslychající by měl vyslychaného jemně navést, aby loutky svlékl. Na obnažených hračkách jsou patrné mužské a ženské pohlavní orgány, ale bez detailních napodobenin. Vyslychající by měl pozorně sledovat reakci dítěte na nahé hračky a poté jemně a bez nátlaku loutky personifikovat, tzn. přisoudit jim určitou roli. Dítě by dále mělo být

¹²⁰ WEISS, Petr a kol. *Sexuální zneužívání pachatelé a oběti*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 35. ISBN 80-7169-795-8.

¹²¹ CHMELÍK, Jan a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 125. ISBN 80-7178-739-6.

citlivě dovedeno ke hře s loutkami, na nichž bude demonstrovat, co se přihodilo, přičemž by se mělo s jednou z loutek identifikovat. Je velice důležité pořídit o celém výslechu, zvláště pak o části s loutkami, videozáznam, a to podle § 55a odst. 1, 2 TR. Podle tohoto paragrafu je umožněno použít zvukový a obrazový záznam jako tzv. zvláštní prostředek při protokolaci. Úloha vyslychajícího je velmi náročná. Jeho sebemenší chyba, např. nátlak na dítě či nevhodný zásah do hry, může výslech zhatit. Podle mého názoru jsou demonstrační loutky Jája a Pája pro policejní činnost s malými dětmi dnes již nepostradatelné. Jsou pozitivní jak pro děti, které nejsou zraňovány mluvením o události, tak pro vyšetřovatele, kteří dokáží zjistit relevantní informace o činu a s pomocí videonahrávky tak získat cenný důkaz pro trestní řízení.

Při výslechu dítěte hraje velkou roli také prostředí, ve kterém je dítě vyslycháno. Vzrůstá potřeba speciálních výslechových místností, které jsou opatřeny moderní záznamovou technikou, umožňující přesnou dokumentaci a které zaručují ničím nerušený průběh výslechu¹²². V místnosti by se měly vyskytovat různé dětské prvky jako hračky a obrázky. Zároveň by ale tyto komponenty neměly extrémně poutat dětskou pozornost a odvádět ji od výslechu. Hračky mohou pomoci také jako výslechová pomůcka, např. v případech intrafamiliárního zneužívání, kdy je dítě „vázáno tajemstvím“, které se bojí vyzradit. V tuto chvíli může vyslychajícímu dobře posloužit hračka, skrze kterou může dítě hovořit a tajemství pak nevyzradí dítě, ale právě hračka. Podle mého názoru je více než nutné pokračovat v budování speciálních výslechových místností tak, aby každé pracoviště kriminální služby alespoň jednou z nich disponovalo.

Na vyslychajícího jsou při výslechu dítěte kladeny velké nároky. Úspěch výslechu totiž závisí právě na něm. Je proto žádoucí, aby se na výslech pečlivě připravil. Dále aby postupoval s trpělivostí a empatií a aby s dítětem navázal emoční kontakt¹²³. Skrze tento kontakt bude moci dítě poznat, zvolit strategii a postupy vhodné ke splnění účelu výslechu a dítě se na druhé straně po navázaném kontaktu bude cítit bezpečně. Pozitivní pocity dítěte by měly být ze strany vyslychajícího co nejvíce podporovány. Nezletilci by mělo být nabídnuto pití a malé občerstvení, umožněn pohyb po místnosti. Vyslychající

¹²² NĚMEC, Miroslav. *Kriminalistická taktika pro policisty*. 1. vyd. Praha: Eurounion, 2004, s. 219-231. ISBN 80-7317-036-1.

¹²³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 339. ISBN 978-80-7380-213-4.

se musí striktně vyvarovat kritiky jak oběti, tak pachatele a neměl by morálně hodnotit vyšetřovanou událost. Vyslychající by se měl dítěti představit a to úměrně jeho věku. Dítě by mělo být na začátku výslechu vlídně a srozumitelně poučeno o tom, co se bude dít a že se vše bude natáčet na video. Dále je vhodné se s vyslychaným domluvit, že nemusí odpovídat na nepříjemné otázky, může si odejít na toaletu apod. Vyslychající by měl udržovat vřelý oční kontakt s dítětem, chválit ho (ovšem ne přehnaně, jelikož dítě by se poté vyšetřovateli snažilo natolik ve všem vyhovět, že by si mohlo začít vymýšlet) a jemně povzbuzovat k pokračování ve výpovědi. Zároveň by měl být pozorný k chování oběti, zda již není unavená, či zda se nedostala do stresu a nehrozí tak její nestandardní reakce. Výslech unaveného či silně rozrušeného dítěte není přínosný a neměl by být v zájmu vyslychajícího.

2.2.3 Ochrana dítěte před sekundární viktimizací

Viktimizace je proces, kdy se z člověka stává oběť trestného činu¹²⁴. Primární viktimizací rozumíme újmu, kterou způsobil svým činem bezprostředně pachatel. Sekundární viktimizace je potom újma, kterou oběť pociťuje v důsledku nevhodných reakcí svého sociálního okolí na trestný čin nebo v důsledku nevhodného a neprofesionálního přístupu orgánů činných v trestním řízení a jiných formálních institucí k trestnému činu. V odborné literatuře je možné se v této souvislosti setkat s termínem systémové týrání¹²⁵, které podle mého názoru přílnavě vyjadřuje rozměr problému. U některých obětí se objeví i terciární viktimizace, což je psychologický problém, kdy se oběť nachází ve stavu, že se nedokáže s trestným činem dlouhodobě vyrovnat.

V této podkapitole se chci zabývat možnostmi, jak chránit oběť pohlavního zneužití před sekundární viktimizací. Správný přístup policejních, justičních a sociálně-právních orgánů totiž může její vznik výrazně ovlivnit, dokonce k ní nemusí vůbec dojít. Většina odborníků se shoduje, že pro dítě, které se jako svědek nebo poškozený ocitne ve vyšetřování trestného činu, jsou negativními jevy především opakování výslechu, kritika a morální hodnocení ze strany dospělých osob, zpochybňování výpovědi

¹²⁴ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 103. ISBN 978-80-7380-213-4.

¹²⁵ KOVÁŘ, Petr a kol. *Sexuální agrese*. 1. vyd. Praha: Maxdorf, 2008, s. 174. ISBN 978-80-7345-161-5.

vyšetřujícími osobami, setkání se s pachatelem a opakované lékařské prohlídky¹²⁶. Všechny tyto jevy mohou prohlubovat traumatizaci dítěte z prožitého zážitku, jelikož dítěti znovu navozují nepříjemné vzpomínky na trestně relevantní zkušenost. Za jádro české ochrany dítěte před sekundární viktimizací lze považovat § 102 odst. 1 Trestního řádu. Tento odstavec stanoví, že:

„Je-li jako svědek vyslychána osoba mladší než patnáct let o okolnostech, jejichž ožívování v paměti by vzhledem k věku mohlo nepříznivě ovlivňovat její duševní a mravní vývoj, je třeba výslech provádět zvlášť šetrně a po obsahové stránce tak, aby výslech v dalším řízení zpravidla už nebylo třeba opakovat; k výslechu se přibere pedagog nebo jiná osoba mající zkušenost s výchovou mládeže, která by se zřetelem na předmět výslechu a stupeň duševního vývoje vyslychané osoby přispěla k správnému vedení výslechu. Může-li to přispět k správnému provedení výslechu, mohou být přibráni i rodiče. Osoby, které byly takto přibrány, mohou navrhnout odložení úkonu na pozdější dobu a v průběhu provádění takového úkonu navrhnout jeho přerušování nebo ukončení, pokud by provedení úkonu nebo pokračování v něm mělo nepříznivý vliv na psychický stav vyslychané osoby. Nehrozí-li nebezpečí z prodlení, orgán činný v trestním řízení takovému návrhu vyhoví.“¹²⁷. Tato ochrana se týká pouze osoby mladší patnácti let, která má vypovídat o okolnostech v zákoně popsanych, netýká se tedy každé vyslychané osoby mladší patnácti let. Orgán, který výslech provádí, posoudí, zda okolnosti, o kterých má osoba mladší patnácti let vypovídat jsou toho charakteru, aby výslech spadl do režimu § 102 odst. 1 a 2 TŘ a pokud uzná, že o takové okolnosti v daném případě jde, přibere obligatorně k výslechu pedagoga, či jinou osobu znalou dětské duše, kterou zákon zmiňuje¹²⁸. Takovou osobou může být pediatr, dětský psycholog či další osoba, ale ne osoba, která byla přibrána v případě jako znalec. Přizvání rodičů k výslechu je podle mého mínění diskutabilní a bude záležet na pečlivém uvážení vyslychajícího. Rodič totiž může působit jako rušivý element, dítě se před ním může stydět či se obávat jeho reakce na to, co řekne. Jako řešení může fungovat situace, kdy rodič sleduje výslech svého dítěte s ostatními osobami (např. se

¹²⁶ WEISS, Petr a kol. *Sexuální zneužívání pachatelé a oběti*. 1. vyd. Praha: GRADA PUBLISHING, 2000, s. 37. ISBN 80-7169-795-8.

¹²⁷ § 102 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., Trestní řád, ve znění pozdějších předpisů.

¹²⁸ STRÍŽ, Igor; POLÁK, Přemysl; FENYK, Jaroslav; HÁJEK, Roman. *Trestní zákoník a Trestní řád: Průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou: 2. díl Trestní řád*. 1. vyd. Praha: Linde, 2010, s. 345. ISBN 978-80-7201-808-6.

státním zástupcem) přes jednosměrné zrcadlo či v jiné místnosti prostřednictvím videotechniky. Na druhou stranu si myslím, že především rodič má právo chránit své dítě před zbytečným zraňováním způsobem stanoveným ve třetí větě prvního odstavce zmíněného paragrafu. Rodič většinou své dítě dobře zná a dokáže proto rozpoznat, kdy už je výslech pro jeho potomka škodlivý. Účast rodiče je pochopitelně vyloučena v případě, kdy figuruje také jako svědek či pokud se vyšetřuje intrafamiliární pohlavní zneužívání. Možnost ochrany podle zmíněné třetí věty, která je podle mě velmi široce koncipovaná, což má své opodstatnění a myslím, že je to tak správně, byla do českého právního řádu pojata bohužel až v roce 2001¹²⁹.

Aby dítě nebylo nuceno opakovat svou výpověď před soudem za přítomnosti pachatele, umožňuje mu Trestní řád výjimečnou a podle mého názoru velice příznivou možnost, aby byl před soudem přečten protokol o výslechu, či přehrán zvukový či obrazový záznam. Podle potřeby se vyslechně osoba, která byla k výslechu přibrána. Osobně má být dítě znovu vyslechnuto jen v nutných případech¹³⁰. Pokud ale při výslechu nebudou dodrženy podmínky § 102 odst. 1 Trestního řádu, jedná se o procesní vadu, kvůli které nemůže být přečtení protokolu či přehrání zvukového či obrazového záznamu použito jako důkaz.

Od 1. ledna 2012 je možné vyslýchat v trestním řízení osoby prostřednictvím videokonferenčního zařízení¹³¹. Tato úprava je podle mého významným krokem v boji proti sekundární viktimizaci zranitelných obětí, tedy především dětí. Oběť, jejíž setkání s pachatelem by mohlo mít v různých ohledech negativní důsledky, může být díky videokonferenci bezpečně vyslechnuta. Čas ukáže, jak se novinka v trestním řízení osvědčuje v praxi. Myslím si, že její využití v budoucnu u obětí sexuálního násilí, a to nejen dětských, by mělo být významné.

Co se týká některých zvláštních způsobů dokazování, je osoba mladší patnácti let chráněna s odkazem na přiměřené užití § 102 TŘ. Je tomu tak u konfrontace, rekognice a vyšetřovacího pokusu. U rekonstrukce a prověrky na místě se přiměřeně použijí ustanovení o vyšetřovacím pokusu¹³². V ustanovení o konfrontaci je uvedeno, že:

¹²⁹ KOVÁŘ, Petr a kol. *Sexuální agrese*. 1. vyd. Praha: Maxdorf, 2008, s. 175. ISBN 978-80-7345-161-5.

¹³⁰ § 102 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., Trestní řád, ve znění pozdějších předpisů.

¹³¹ § 111a zákona č. 141/1960 Sb., Trestní řád, ve znění pozdějších předpisů.

¹³² § 104d odst. 2, § 104e odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., Trestní řád, ve znění pozdějších předpisů.

„Osobu mladší než patnáct let lze postavit tváří v tvář jen zcela výjimečně, jestliže to je pro objasnění věci nezbytně nutné; v takovém případě se užije přiměřeně § 102.“¹³³.

Z uvedeného se domnívám, že česká právní ochrana dítěte, které se v souvislosti s pohlavním zneužíváním účastní vyšetřování a soudního řešení tohoto trestného činu, je dostačující. Nakolik je a bude ale obsah zákona naplňován v praxi, záleží už na osobách, které jej provádějí. Je více než nutné, aby úkony související s vyšetřováním pohlavního zneužívání, prováděl člověk kvalitní, jak z pohledu osobnostního, tak profesního. Určitě existují případy, ve kterých je lepší, když je touto osobou žena-policistka. Jsou to např. případy, kdy je poškozenou osobou dospívající dívka, která objektivně může pociťovat zábrany v rozhovoru s mužem o tak ožehavém tématu, kterým pohlavní zneužívání bezesporu je. Vidím obrovský potenciál ve zvyšování počtu specializovaných policistek v řadách Policie ČR, jelikož se domnívám, že jejich emocionalita může být ve velkém množství případů pro děti přínosnější. Zároveň si ale nemyslím, že je toto mé tvrzení absolutní pravdou. Záleží především na konkrétních kvalitách člověka. Pokud je vyšetřovatel emočně stabilní, zkušený, dostatečně vnímavý a dobře vyškolený, pak hraje pohlaví pouze druhořadou roli.

Stejné kvality jako u vyšetřovatele by měly být vyžadovány i u ostatních osob, jako jsou vyšetřující lékaři, psychologové, pedagogové, sociální pracovníci, státní zástupci a soudci. Důraz by měl být kladen na spolupráci těchto osob s rodinou a na navrhování rad a řešení v nelehkých životních situacích. Velkou roli pro psychiku dítěte hraje i prostředí, ve kterém je dítě znalecky zkoumáno, lékařsky vyšetřováno a vyslýcháno. V této oblasti je pozitivní trend postupného budování nových specializovaných výslechových místností, o kterých již bylo pojednáno.

3 Náprava a předcházení pohlavnímu zneužívání dětí

Pohlavní zneužívání dětí je bezesporu celospolečenským problémem. Obětí je totiž dítě, které by společnost měla chránit před všemi škodlivostmi, které produkuje. Podle mého názoru není pohlavní zneužívání problémem neřešitelným. Samozřejmě nepopírám, že k mnoha případům tohoto trestného činu bude docházet neustále. Myslím si ale, že je v moci společnosti jako celku tomuto jevu více či méně předcházet. Základem je si uvědomit, že jedinou cestou k vysněnému ideálu je informovanost a

¹³³ § 104a odst. 5 zákona č. 141/1961 Sb., Trestní řád, ve znění pozdějších předpisů.

osvěta. Ta souvisí s otevřenou společností, která se nebude zdráhat přijmout v konkrétním případě odpovědnost a nebude tiše a bez zájmu ignorovat dětské volání o pomoc. Doc. Čírtková nazývá tuto změnu změnou sociálního klimatu, ke které se ale Česká republika zdaleka ani neblíží. Jako příklad země, které se jako první podařilo postoupit v problematice pohlavního zneužívání o skok dopředu, uvádí Spojené státy americké, kde se za poslední roky rapidně zvýšil oficiální počet stíhaných pachatelů inkriminovaného skutku¹³⁴.

V oblasti psychologie, penologie, psychiatrie a sexuologie dochází neustále k uveřejňování nových poznatků o dané problematice. Týkají se moderních způsobů terapie, účinnější represe apod. V ideálním případě by se tyto pokrokové a nové vědecké poznatky měly postupně odrážet v právních rádech států. Ruku v ruce s tímto principem by se mělo objevit opuštění zastaralých a nevyhovujících institutů, jejichž využívání je přežitě.

3.1 Péče o pohlavně zneužití děti

Kdo se hodnověrným způsobem dozví, že jiný připravuje nebo páchá trestný čin pohlavního zneužití a jeho spáchání nebo dokončení nepřekazí, dopustí se trestného činu nepřekažení trestného činu podle § 367 TZ. Překažení takového činu může proběhnout jak osobní ingerencí, tak včasným oznámením činu státnímu zástupci či policejnímu orgánu (§ 367 odst. 3 TZ). Fakt, že se trestný čin pohlavního zneužití objevuje v seznamu trestných činů, jejichž nepřekažení je trestné, hodnotím pozitivně a domnívám se, že by mělo jít o samozřejmost. O to více zarážející je skutečnost, že trestný čin nepatří do seznamu trestných činů, jejichž neoznámení je trestné (§ 368 TZ). Z uvedeného totiž vyplývá, že osoba, která se dozví, že byl spáchán trestný čin pohlavního zneužití, není povinna jej ohlásit. V tomto ohledu se domnívám, že jde o závažný nedostatek české právní úpravy, jelikož v případě, ve kterém se jedná o dětskou oběť, by měl být každý motivován k oznámení takového činu. V ideálním případě, by mělo jít o motivaci morální, kterou by ale v tak závažném případě, jakým je pohlavní zneužití dítěte, měla podpořit motivace sankčního charakteru.

U některých subjektů oznamovací povinnost o skutečnostech, které nasvědčují tomu, že došlo k pohlavnímu zneužití dítěte, existuje, a to podle zákona o sociálně-právní

¹³⁴ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 167. ISBN 978-80-7380-213-4.

ochraně dětí¹³⁵. Jedná se o státní orgány, pověřené osoby, školy, školská zařízení a zdravotnická zařízení, popřípadě další zařízení určená pro děti. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí dále uvádí, že každý je oprávněn upozornit orgán sociálně-právní ochrany na děti, na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, svobodu, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezříván ze spáchání takového činu (§ 7 odst. 2 zákona o sociálně-právní ochraně dětí). Stejně tak je kdokoliv, kdo se dozví o spáchání trestného činu, oprávněn podat trestní oznámení¹³⁶. Je nutné se zamyslet, zda je „oprávnění“ dostačující formou ochrany dítěte.

3.1.1 Odebrání dítěte z rodiny

Trestní stíhání pachatele a vyšetřování trestného činu pohlavního zneužití probíhá v rámci trestní justice. Naproti tomu, péče o dítě, která zahrnuje především jeho izolaci od agresora a umístění do náhradní péče, se odehrává v rámci justice civilní.

V případech, kdy se orgán ochrany dětí dozví o jeho zneužívání uvnitř rodiny, není zpravidla možné, aby dítě v rodině setrvalo. Podle článku 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod mohou být nezletilé děti od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona. Ustanovení, které toto umožňuje, se nalézají v Občanském soudním řádu¹³⁷ (dále OSŘ), konkrétně v § 76a OSŘ. Jedná se o speciální případ předběžného opatření, které umožňuje orgánu sociálně-právní ochrany dětí odebrat dítě z rizikového prostředí. § 76 odst. 1 OSŘ v první a druhé větě zní: „Ocitlo-li se nezletilé dítě bez jakékoliv péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy nebo narušeny, předseda senátu předběžným opatřením nařídí, aby bylo na nezbytně nutnou dobu umístěno ve vhodném prostředí, které v usnesení označí. Vhodným prostředím se rozumí výchovné prostředí u osoby nebo zařízení způsobilého zajistit nezletilému dítěti řádnou péči s ohledem na jeho fyzický a duševní stav, jakož i rozumovou vyspělost a umožnit realizaci případných jiných opatření stanovených předběžným opatřením.“

¹³⁵ § 10 odst. 4 zákona č. 359/1999 Sb., zákon o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

¹³⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila; VITOUŠKOVÁ, Petra a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: Příručka pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2007, s. 159. ISBN 978-80-247-2014-2.

¹³⁷ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Uvedené ustanovení OSŘ a usnesení soudu tedy legitimuje orgán ochrany dětí k odebrání dítěte. Navrhovatelem tohoto předběžného opatření může být pouze obecní úřad obce s rozšířenou působností¹³⁸. Aby byla ochrana dítěte rychlá a účinná, musí soud na návrh obecního úřadu reagovat flexibilně. To je zaručeno v § 75c odst. 2 OSŘ, který uvádí, že předběžné opatření musí být vydáno bezodkladně, není-li však nebezpečí z prodlení, pak nejdéle do 24 hodin.

Usnesení o nařízení předběžného opatření se účastníkům doručuje až při jeho výkonu (§ 76a odst. 2 OSŘ), v důsledku čehož může docházet k situacím, kdy se orgán ochrany dětí dostane do konfliktu s rodiči, nebo s osobami, u kterých se dítě momentálně nachází a není proto vyloučena pomoc Policie ČR k vynucení usnesení. Nezletilý nemusí být při nařízení a provedení předběžného opatření zastoupen, tato nutnost nastupuje až po provedení výkonu předběžného opatření. Jelikož zákonní zástupci dítěte nemohou své povinnosti v konkrétním případě z důvodu kolize zájmů vykonávat, určí soud dítěti opatrovníka, kterým v praxi bývá nejčastěji ten sociální pracovník, který prováděl výkon předběžného opatření. Předběžné opatření podle § 76a OSŘ trvá po dobu jednoho měsíce od jeho vykonatelnosti, lze ale prodloužit.

Odebrání dítěte z rodiny představuje značný zásah do rodičovských práv. Předběžné opatření, které toto umožňuje lze hodnotit velice pozitivně v případech, kdy je bezpečnost dítěte opravdu ohrožena. Soud může reagovat dostatečně rychle a dítěti je poskytnuta komplexní ochrana v podobě péče orgánu na ochranu dětí. Existují ale případy, ve kterých může jít o pouhé podezření ze zneužívání dítěte v rodině, může jít o omyl, či nezkušenost nebo svévoli sociálního pracovníka a soud přesto vydá kýžené usnesení. Jednak proto, že nemá ani dostatek podkladů a ani dostatek času věc prověřit. V důsledku těchto chyb a nedorozumění poté může dojít k zážitku, který je vysoce traumatický jak pro odebírané dítě, tak pro jeho rodiče. Je proto nutné, aby navrhovatel předběžného opatření důkladně svůj návrh zvážil a aby dal přednost osobnímu kontaktu s rodinou před panikou. Je pochopitelné, že žádný sociální pracovník nestojí o procesní pochybení v tom směru, že by zanedbal své povinnosti, přesto je nutné si uvědomovat, že všechny případy pohlavního zneužití nejsou černobílé. Rodiče dítěte, orgán sociálně-právní ochrany dětí a opatrovník mají právo soudu kdykoliv navrhnout zrušení

¹³⁸ WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 6. vyd. Praha: Linde, 2011, s. 330. ISBN 978-80-7201-842-0.

předběžného opatření. Soud musí rozhodnout do sedmi dnů. Tento korektiv nesprávných rozhodnutí hodnotím jako dostačující.

3.1.2 Sociálně-právní ochrana dětí

Potřebnou péči, ochranu a zajištění kontaktu se soudy a úřady zprostředkovávají zneužitému nebo ohroženému dítěti orgány sociálně-právní ochrany dětí¹³⁹. Jak stanoví § 5 zákona o sociálně-právní ochraně dětí, předním hlediskem jejich práce je zájem a blaho dítěte. Je žádoucí, aby orgány sociálně-právní ochrany dítěte znaly také názor dítěte na danou věc (pokud je natolik rozumově vyspělé, aby ho bylo schopno) a v co nejširší možné míře se jím řídily. Orgány sociálně-právní ochrany dětí, nejvíce z nich obecní úřad obce s rozšířenou působností, spolupracují se soudem, který rozhoduje o dalším osudu dítěte. Jedná se konkrétně o návrh na omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti, na nařízení, prodloužení nebo zrušení ústavní výchovy, na svěření dítěte do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, na jeho prodloužení nebo zrušení apod.

Z tabulky (Tabulka 9 Přijatá opatření pro zneužitě dítě), která mapuje konkrétní opatření přijatá orgány sociálně-právní ochrany dětí v roce 2010, je patrné, že dítě bylo odebráno z nukleární rodiny asi v jedné sedmině případů. Opatření, které v roce 2010 v České republice jednoznačně převažovalo, je poskytnutí ambulantního poradenství. V padesáti případech sexuálního zneužívání postačilo uložení dohledu. Jak je vidět, oproti ostatním formám náhradní výchovy, je náhradní rodinná péče (osvojení, pěstounská péče) v českém prostředí využívána zcela minimálně. Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc jsou taková zařízení, která tvoří alternativu ústavní výchově dětí. Nejznámější rodinnou alternativou ústavní výchovy je zařízení Klokánek při Fondu ohrožených dětí.

¹³⁹ § 4 odst. 1 zákona č. 359/1999Sb., zákon o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, zní: „Sociálně-právní ochranu zajišťují orgány sociálně-právní ochrany, jimiž jsou a) krajské úřady, b) obecní úřady obcí s rozšířenou působností, c) obecní úřady, d) ministerstvo, e) Úřad.

§ 4 odst. 2 stejného zákona zní: „Sociálně-právní ochranu dále zajišťují a) obce v samostatné působnosti, b) kraje v samostatné působnosti, c) komise pro sociálně-právní ochranu dětí, d) další právnické a fyzické osoby, jsou-li výkonem sociálně-právní ochrany pověřeny, (dále jen „pověřená osoba“).

Tabulka 9 Přijatá opatření pro zneužitá dítě

Přijatá opatření	Sexuálně zneužívané děti	
	Chlapci	Dívky
Ambulantní poradenství	110	446
Uložení dohledu	9	41
Umístění dítěte v širší rodině	7	29
Umístění dítěte do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc nebo jiného zařízení	5	14
Umístění dítěte do ústavní výchovy	3	34
Umístění dítěte do náhradní rodinné péče	0	4

Zdroj: Ministerstvo práce a sociálních věcí. *XI.A Týrané, zneužívané a zanedbávané děti* [on-line]. 2011-02-15. [cit. 2012-02-20].

<http://www.mpsv.cz/cs/7260>

Terapie zneužitého nebo zneužívaného dítěte je náročnou a dlouhodobou záležitostí, která se odvíjí od zjištění rozsahu napáchaných škod na dítěti. Terapie takových dětí se dá rozdělit do tří základních rovin¹⁴⁰. První rovinou, kterou se orgány sociálně-právní ochrany dětí musí zabývat, je emergentní pomoc dítěti. Jedná se o první reakce ve vztahu ke zneužitému dítěti, které podle situace může zahrnovat lékařské ošetření nebo hospitalizaci na pediatrickém oddělení, dále může dojít k podání trestního oznámení, k posuzování funkčnosti rodiny dítěte a následnému podání návrhu na předběžné opatření stran orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Dochází k předání dítěte do náhradní péče či k jeho ponechání v rodině za uložení dohledu atd.

Druhou fází péče o zneužitá dítě je střednědobá terapie. Jedná se především o zapojení dítěte do psychoterapie a socioterapie. V úvahu přichází i rodinná terapie. Je sestaven odborný léčebný plán pro dítě, který by měl být konzultován s rodiči či opatrovníkem. V této fázi terapeutického procesu je možné uvažovat o změně umístění dítěte např. do širší rodiny, či do krátkodobé pěstounské péče. Je důležité zapojit do terapeutického procesu co nejširší okolí dítěte tak, aby spolupracovalo a pomáhalo plnit léčebný plán. To se týká především učitelů ve škole (jejichž úkolem je také zajistit dítěti neproblematické přijetí od spolužáků) a jiných pedagogů např. z volnočasových aktivit. Rodina a okolí dítěte mohou svým chováním velice pomoci k „uzdravení“ dítěte, a to především jeho přátelským přijetím bez výčitek, ochranou a vřelostí.

¹⁴⁰ WEISS, Petr a kol. *Sexuální zneužívání pachatelé a oběti*. 1. vyd. Praha:Grada Publishing, 2000, s. 130-131. ISBN 80-7169-795-8.

V ideálním případě celý proces skončí ve druhém stadiu. V některých případech se ale toto druhé stadium přemění ve třetí, poslední fázi zvládnání zneužití, která už se odehrává v rovině psychiatrické. Dochází k situaci, kdy se tělesné a psychické poruchy neúspěšnou léčbou stávají trvalými.

Je nutné si uvědomit, že pod pojmem orgán sociálně-právní ochrany dětí, se skrývají skuteční lidé, kteří se mohou dopouštět nejrůznějších pochybení. Je především v zájmu dětí těmito negativním jevům předcházet, k čemuž může napomoci především pečlivý výběr sociálních pracovníků, ať po stránce profesní, či lidské. Sociální pracovníci se velmi často mohou ocitnout v situaci, kdy své povinnosti zanedbají, stejně tak jako v situaci, kdy nepřiměřeně zasáhnou do výkonu rodičovských práv. Proto je nutné klást důraz na osobnostní vlastnosti každého takového pracovníka, aby dokázal nuance ve svém nelehkém povolání správně vyvážit. Další požadavek, který by měli sociální pracovníci splňovat, je vztah k dětem. Jsou to právě oni, kteří jsou v nejbližším kontaktu se zneužitým dítětem, jenž po prožité situaci vyžaduje především citlivý přístup. Bylo by paradoxem, kdyby se sekundární viktimizace dětských obětí dopouštěli právě sociální pracovníci. Podle zkušeností některých dětských odborníků, je ale tento nežádoucí jev často bohužel realitou¹⁴¹.

3.1.3 Dětská krizová centra

Vedle státní ústavní výchovy existují i další instituce, které jsou schopné zabezpečit ochranu a výchovu dětí, které z rozličných důvodů nežijí v rodině. Tyto instituce jsou zakládány nestátními subjekty-občanskými sdruženími, nadacemi, církvemi a jinými právníky a fyzickými osobami a poskytují mimo jiné i ambulantní péči, volnočasové aktivity či možnost anonymně zavolat na tísňovou linku. Nestátní instituce zajišťující sociálně-právní ochranu dětí nejsou orgány sociálně-právní ochrany dětí, ale jsou pověřeny osobami ve smyslu § 4 odst. 2 zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Tento pozitivní trend posledních dvou desetiletí, který se vyznačuje převzetím odpovědnosti občanské společnosti za bezprizorní děti a zapojováním nevládních organizací do ochrany a výchovy dětí, bohužel často naráží na omezenost finančních i lidských zdrojů.

¹⁴¹PÖTHE, Peter. MUDr. Peter Pöthe. *Ochrana dětí před zneužíváním a násilím-psychoanalytická východiska* [on-line]. 2009-05-06. [cit. 2012-03-15]. http://www.dr-pothe.com/index.php?view=article&catid=49%3Apublikovane-lanky&id=103%3AOchrana-dti-ped-nasilim-a-zneuivanim-psychoanalyticka-vychodiska&option=com_content&Itemid=75

K jejich efektivnímu fungování do budoucna je podle mého názoru nutná především široká spolupráce těchto institucí se státem. Je žádoucí, aby mezi oběma sektory nevznikaly kompetenční spory a aby jejich činnosti vedl společný zájem, tedy blaho dítěte.

Každý odborník potvrdí fakt, že dítě potřebuje pozornost a individuální péči. Tento komfort nejsou ovšem dětské výchovné ústavy vždy schopny plně zabezpečit, a to především z důvodu velkého počtu dětí na jednoho vychovatele. Dítěti se nejlépe daří v prostředí nahrazujícím normální rodinu, nebo alespoň v menší skupině dětí, ve které je každému dítěti zajištěn osobní vztah s vychovatelem. Zmíněné prostředí je schopná zabezpečit náhradní trvalá rodinná péče nebo přechodná náhradní rodinná péče, která tvoří alternativu k ústavní výchově. Takovou péči za podmínek v pověření Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky provozují především zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Tato zařízení by měla mít přednost a v českém právním řádu mají přednost před ústavní výchovou. Legislativně je povinnost soudu přednostně nařizovat náhradní péči v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc či v náhradní rodinné péči podle možností, zakotvena v § 46 odst. 2 zákona o rodině¹⁴².

Jako první zařízení v České republice na pomoc týraným, zneužívaným a zanedbávaným dětem, vzniklo v roce 1992 Dětské krizové centrum. Jeho provozovatelem je stejnojmenné občanské sdružení, které zajišťuje komplexní péči o dítě se syndromem CAN¹⁴³. Dětské krizové centrum disponuje ambulantní částí, kde lékaři, sociální pracovníci a psychologové přijímají a vyšetřují děti, které jsou k nim zvány na základě dohody¹⁴⁴. Další důležitou součástí této instituce je linka důvěry, která je dětem nepřetržitě k dispozici. Nepostradatelnou součástí Dětského krizového centra je azylový dětský domov pro děti v nouzi.

Nadace Naše dítě se dlouhodobě zaměřuje na pomoc dětem trpícím syndromem CAN a CSA především prostřednictvím finančních podpor těmto dětem a provozováním celostátní Linky bezpečí a internetové linky a rodičovské linky¹⁴⁵. Občanským sdružením, které se zaměřuje především na vyhledávání náhradních rodin

¹⁴² Zákon č. 94/1963 Sb., Zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴³ Dětské krizové centrum. O nás [on-line]. [cit. 2012-03-16].

http://www.dkc.cz/o_nas.php

¹⁴⁴ WEISS, Petr a kol. *Sexuální zneužívání pachatelé a oběti*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 134-136. ISBN 80-7169-795-8.

¹⁴⁵ Naše dítě. O nadaci [on-line]. [cit. 2012-03-15].

<http://www.nasedite.cz/webmagazine/home.asp?idk=175>

pro děti bez domova a na umístování dětí do vlastního zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (zařízení Klokánek), je Fond ohrožených dětí¹⁴⁶.

Tabulka 10 Důvod svěření nově přijatých dětí do Klokánku v roce 2011

Důvod přijetí dětí	Počet dětí
Podezření z pohlavního zneužívání	12
Podezření z týrání	34
Zanedbání péče	49
Alkoholismus rodičů	19
Drogová závislost rodičů	2
Domácí násilí	13
Rozvodové spory	4
Výchovné problémy dítěte	6
Nezvládnutí péče	43
Neshody mezi rodiči a dětmi	25
Dítě na útěku z rodiny	13
Dítě na útěku z ústavu	0
Těhotenství nezletilé matky	3
Svěření za účelem pozdějšího osvojení	4
Svěření za účelem pěstounské péče	0
Anonymní předání dítěte	0
Bytové problémy	197
Hmotná nouze	28
Hospitalizace rodiče	93
Zaměstnání rodiče	2
Výkon trestu	20
Úmrtí rodiče	5
Jiné	38
Celkem	610

Zdroj: Fond ohrožených dětí. Hlavní (nejzávažnější) důvod svěření nově přijatých dětí v roce 2011 [on-line]. [cit. 2012-03-15].
<http://www.fod.cz/>

Tabulka (Tabulka 10 Důvod svěření nově přijatých dětí do Klokánku v roce 2011) mapuje důvody, které v roce 2011 vedly k přijetí dítěte do Klokánku. Jedním z těchto důvodů je podezření z pohlavního zneužívání, kvůli kterému bylo přijato 12 dětí. Pro srovnání uvádím i ostatní důvody přijetí. Je důležité si uvědomit, že u zmíněných údajů jde vždy o hlavní důvod přijetí dítěte, a proto počet dětí, u nichž bylo podezření z pohlavního zneužití, mohl být v Klokánku vyšší. Tak např. dítě přijaté z důvodu týrání,

¹⁴⁶ Fond ohrožených dětí. O FOD [on-line]. [cit. 2012-03-16].
<http://www.fod.cz/>

jehož údaj spadá do stejně nazvané kolonky v tabulce, mohlo být také pohlavně zneužit. Stejná situace může nastat např. u útěku z rodiny či zanedbání péče.

Tři zmíněné organizace na pomoc týraným, zneužívaným a zanedbávaným dětem, patří na české scéně mezi nejvýznamnější. Jejich působnost je celorepubliková a jsou to shodně neziskové organizace, které jsou odkázány především na finanční příspěvky od Ministerstva práce a sociálních věcí ČR a na dárcovské příspěvky. Všechny uvedené organizace se značně podílejí na prevenci dané problematiky, především osvětou prostřednictvím přednášek a publikování. Významným je také jimi poskytované právní poradenství v oblasti dětských práv a prosazování legislativních úprav, které směřují ke zlepšení systému ochrany dětských práv v České republice. Veškeré neziskové organizace na pomoc dětem jsou závislé na práci dobrovolníků a na finančních darech od veřejnosti. K jejich zabezpečení do budoucna přispěje především všeobecné povědomí společnosti o jejich existenci a pořádání propagačních akcí, které mají potenciál vyvolat vlnu finanční solidarity u obyvatel.

3.2 Potrestání a náprava pachatele

Aby byla společnost účinně chráněna před tak závažným jevem, jako je pohlavní zneužívání dětí, je nutné, aby státní represe proti pachatelům byla přiměřená a efektivní. Za pohlavní zneužití dítěte v prvním odstavci § 187, může být pachatel odsouzen na jeden rok až osm let trestu odnětí svobody. Podle § 14 odst. 3 TZ se tedy jedná o zločin. O zvláště závažný zločin půjde v dalších třech odstavcích § 187, jelikož horní hranice trestu odnětí svobody je v těchto případech deset let a více. Trest odnětí svobody je ukládán osobám, které byly v době spáchání činu příčetné. To mohou být i osoby pedofilní. Fakt, že je totiž pachatel pedofilem nutně neznamená, že je nepřičetným, viz dále. Osoby, které byly v době spáchání činu ve stavu zmenšené přičetnosti (tzn. schopnost rozpoznávací nebo ovládací byla u nich vlivem duševní poruchy výrazněji zeslabena – § 27 TZ) jsou sice za svůj čin trestně odpovědné, soud ale k této okolnosti obligatorně přihlédne při stanovení druhu trestu a jeho výměry (§ 40 odst. 1 TZ). Co se týká fakultativních důsledků snížené přičetnosti, jde o možnost uložení ochranného léčení (§ 99 odst. 2 písm. (a) TZ), dále o možnost snížení trestu odnětí svobody pod dolní hranici sazby za současného uložení ochranného léčení (§ 40 odst. 2 TZ), dále lze upustit od potrestání za současného uložení ochranného léčení (§ 47 odst. 1) a další

možností je upuštění od potrestání za současného uložení zabezpečovací detence (§ 47 odst. 2 TZ)¹⁴⁷.

Při trestání pachatelů pohlavního zneužití dítěte, kteří se činu dopustili v souvislosti se svou činností s dětmi, není vzácností uložení trestu zákazu činnosti podle § 73 TZ. Jak již bylo vysvětleno, častými pachateli pohlavního zneužití dítěte jsou učitelé, trenéři, vedoucí kroužků, táboroví vedoucí a jiné osoby v intenzivním kontaktu s dětmi. Je žádoucí a pro společnost bezpečné, aby byly tyto osoby od dětí izolovány. Soud může a podle mého názoru by ve většině případů i měl, až po dobu deseti let pachateli zakázat výkon zaměstnání, povolání nebo funkce, jejichž součástí je přítomnost dětí.

3.2.1 Ochranná opatření

Osoby nebezpečné, osoby se zmenšenou přičetností a osoby, které byly pro duševní poruchu v době spáchání trestného činu nepřičetné, tedy nemohly rozpoznat protiprávnost svého jednání nebo jej ovládat (§ 26 TZ), jsou hlavními „účastníky“ dvou ochranných opatření, konkrétně ochranného léčení a zabezpečovací detence. Ochranná opatření nemají primárně funkci represivní. Jejich primární funkcí je prevence. Cílem jejich ukládání je odstranění nebo zmírnění nebezpečí dalšího sexuálního útoku na dítě. U osob, pro které má výchovný smysl i trest odnětí svobody, je ochranné opatření ukládáno vedle takového trestu.

Zda byl pachatel v době spáchání činu přičetný, nepřičetný či zmenšeně přičetný určuje soudní znalec z oboru psychiatrie (§ 116 odst. 1 TR)¹⁴⁸. Diagnostika sexuálních poruch je potom v rukou sexuologa, který využívá řadu diagnostických metod k jejímu určení. Jednou z nejvýznamnějších metod vyšetření sexuálních reakcí je falopletyzmografické vyšetření, které zkoumá míru sexuálního vzrušení monitoringem zvětšení penisu zkoumané osoby při různých audiovizuálních scénách. Takovými scénami jsou promítané obrazy nahých dětí, homosexuální či heterosexuální erotika, sexuální agrese apod.¹⁴⁹

¹⁴⁷ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, s. 191. ISBN 978-80-87212-49-3.

¹⁴⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 2. vyd. Praha: Leges, 2011, s. 415. ISBN 978-80-87212-92-9.

¹⁴⁹ WEISS, Petr a kol. *Sexuální zneužívání pachatelé a oběti*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 144-145. ISBN 80-7169-795-8.

Podle § 116 odst. 3 TR šledá-li znalec u obviněného příznaky nasvědčující jeho nepřičetnosti nebo zmenšené přičetnosti, vysloví se zároveň o tom, zda je jeho pobyt na svobodě nebezpečný. Při posuzování nebezpečnosti pachatele vystupují do popředí kritéria nebezpečnosti, mezi něž patří: abusus alkoholu či jiných psychotropních látek, přítomnost dissociální poruchy osobnosti, přítomnost mentální retardace, pozitivní nález sexuálního trestného činu v anamnéze posuzovaného, chybějící či nefunkční partnerský vztah, věk do 35-ti let (vyjma doživotně nebezpečných pedofilů) a přítomnost poruchy sexuální preference¹⁵⁰. Predikce nebezpečnosti pachatele je významná především z hlediska volby ochranného opatření, aby efekt prevence byl co možná největší¹⁵¹. V odborných publikacích se uvádí, že pokud pachatel splňuje dvě a více kritérií nebezpečnosti, je namístě uložit spíš ochranné léčení ústavní či zabezpečovací detenci, než ochranné léčení ambulantní¹⁵².

Jak již bylo předestřeno, ochranné léčení je ambulantního, nebo ústavního typu. Nejmladším způsobem absolvování ochranného léčení je léčení v zařízení pro výkon trestu odnětí svobody v průběhu jeho vykonávání¹⁵³. Tuto novou formu ochranného léčení hodnotím velice pozitivně. Pachatel totiž může započít svou léčbu již během odpykávání trestu ve vězení. Specializovaným oddělením pro výkon ochranného léčení v ústavní formě během výkonu trestu odnětí svobody, které je sexuologické, disponují ve věznicích v Kuřimi, a to od roku 1998. V této mužské věznici s ostrahou se může léčit celkem 93 lidí. Je uváděno, že recidiva pachatelů, kteří prošli tímto oddělením je pouze 5 procent¹⁵⁴.

Ústavní forma ochranného léčení se ukládá v závažnějších případech a vykonává se ve státních zdravotnických zařízeních. Klient je v komplexní péči odborníků a pod celodenním dohledem. Naopak v ambulantním typu ochranného léčení dochází ke kontaktu klienta s odborníky jen v omezeném rozsahu návštěv. Ambulantní léčebny

¹⁵⁰ PAVLOVSKÝ, Pavel; MALÁ, Eva; PROCHÁZKA, Ladislav; ŠRUTOVÁ, Ludmila. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2001, s. 140. ISBN 80-247-0181-2.

¹⁵¹ BLATNÍKOVÁ, Šárka; NETÍK, Karel. *Predikce vývoje pachatele*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008, s. 113-114. ISBN 978-80-7338-075-5.

¹⁵² WEISS, Petr a kol. *Sexuální zneužívání pachatelů a obětí*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 146. ISBN 80-7169-795-8.

¹⁵³ ČERNÍKOVÁ, Vratislava a kol. *Sociální ochrana: terciální prevence, její možnosti a limity*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 159. ISBN 978-80-7380-138-0.

¹⁵⁴ Vězeňská služba České republiky. Charakteristika věznice Kuřim [on-line]. 2006-05-12. [cit. 2012-03-13]. <http://www.vscr.cz/veznice-kurim-46/o-nas-1587/zakladni-informace-173/charakteristika-veznice-kurim-2190>

neprovozuje jen stát, jeho provozovateli jsou i různé nestátní subjekty jako občanská sdružení či nadace.

Ochranné léčení může dosáhnout kýženého cíle pouze v případě, že bude klient spolupracovat. Medikamentózní léčba je možná účinná, zdaleka ale není všemocná a léčená osoba si musí uvědomit, že bez jejího přispění ke zlepšení situace nedojde. Tento problém je velice častý. Klienti v řadě případů nejsou svým okolím dostatečně motivováni ke spolupráci, nedodržují režim léčby a dostatečně se nesnaží změnit své chování. Na nedostatky ochranného léčení, jako jsou nízká kapacita, útoky pacientů, ohrožování života a zdraví zdravotnického personálu a celé společnosti, reagoval český zákonodárce dlouho očekávaným počinem, a to zavedením nové formy ochranného opatření – zabezpečovací detence.

Od 1. ledna 2009 mohou české soudy jako nový druh ochranného opatření ukládat zabezpečovací detenci. Jde o institut značně osvědčený v zahraničí, který izoluje od společnosti pachatele nejzávažnější trestné činnosti, velice často sexuální devianty. Jsou to osoby, u nichž se dá vzhledem ke všem okolnostem předpokládat, že se v budoucnu bude jejich trestná činnost opakovat. Oproti ochrannému léčení je zabezpečovací detence mnohem důraznější ve volbě prostředků vůči chovancům. Zabezpečovací detence je vykonávána v ústavu pro výkon zabezpečovací detence se zvláštní ostrahou a s léčebnými, psychologickými, vzdělávacími, pedagogickými, rehabilitačními a činnostními programy (§ 100 odst. 4 TZ) Dozor zajišťuje Vězeňská služba ČR¹⁵⁵. V prvním roce fungování zabezpečovací detence, tj. v roce 2009, bylo uloženo ochranné opatření zabezpečovací detence sedmi lidem. Od ledna 2010 do října 2010 už to bylo 21 lidí, z nichž 5 bylo odpovědných za sexuální trestné činy, a jednomu člověku byla zabezpečovací detence uložena za pohlavní zneužití dítěte¹⁵⁶. Zabezpečovací detence by měla být až nejkrajnějším řešením, k ochrannému léčení je ve vztahu subsidiarity. Ústavy pro výkon zabezpečovací detence se nacházejí v Brně a v Opavě, psychiatrické léčebny se sexuologickým oddělením jsou potom např. v Kosmonosech a Havlíčkově Brodě¹⁵⁷.

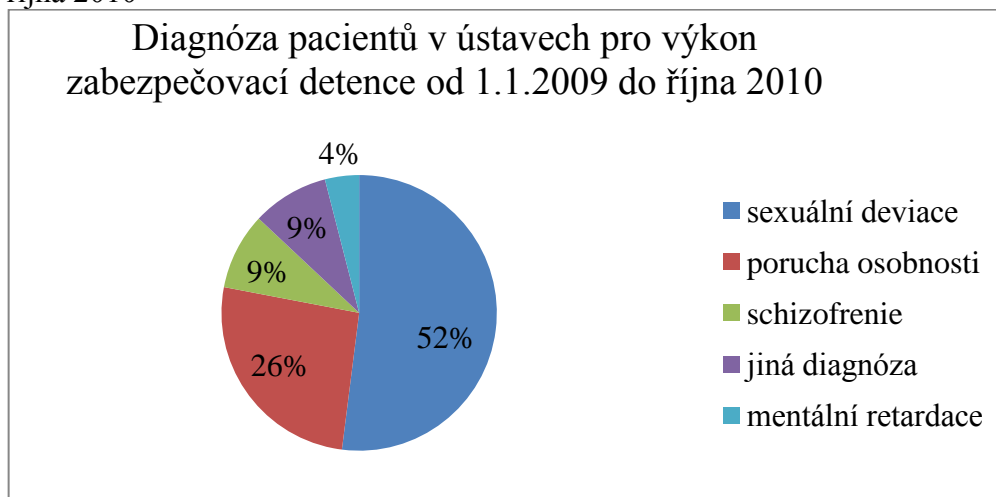
¹⁵⁵ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, s. 431. ISBN 978-80-87212-49-3.

¹⁵⁶ BLATNÍKOVÁ, Šárka. *Problematika zabezpečovací detence*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, s. 82-83. ISBN 978-80-7338-106-6.

¹⁵⁷ Firmy.cz. Psychiatrické léčebny [on-line]. [cit. 2012-03-13].

Z následujícího grafu jasně vyplývá, že převažující diagnózou pacientů, kteří se do října 2010 léčili v ústavech zabezpečovací detence, je sexuální deviace. Asi ve čtvrtině případů jde o poruchu osobnosti. Pod názvem „jiná diagnóza“ si lze představit duševní poruchy organického charakteru.

Graf 2 Diagnóza pacientů v ústavech pro výkon zabezpečovací detence od 1. 1. 2009 do října 2010

Zdroj: BLATNÍKOVÁ, Šárka. *Problematika zabezpečovací detence*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, s. 98. ISBN 978-80-7338-106-6.

3.2.2 Konkrétní léčba

Jak již bylo řečeno, konkrétní léčba, aby byla úspěšná, zahrnuje spolupráci s pachatelem a jeho uvedení do „normálního“ života, ve kterém bude pravděpodobně muset odolávat svodům, kvůli kterým byl potrestán, nebo kvůli kterým absolvoval ochranné léčení. Jedná se o tyto léčebné programy: odkrývající psychoterapie, kognitivně-behaviorální techniky, edukativní postupy, biologické terapie, socioterapie a komunitní podporu po propuštění¹⁵⁸.

Na psychosomatické úrovni, tedy biologicky, lze ovlivnit pedofilní chování především prostřednictvím psychofarmak. Účinných léků, které tlumí sexuální puzení pachatele, existuje celá řada. Z nejvýznamnějších uvedu neuroleptika, neurothymika a thymoleptika¹⁵⁹. Dalším druhem biologické léčby, která je ovšem velice náročná na

<http://www.firmy.cz/Prvni-pomoc-a-zdravotnictvi/Zdravotnicke-sluzby/Zdravotnicka-zarizeni/Lecebny/Psychiatricke-lecebny>

¹⁵⁸ WEISS, Petr a kol. *Sexuální zneužívání pachatelé a oběti*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 171-181. ISBN 80-7169-795-8.

¹⁵⁹ WikiSkripta. Antidepresiva [on-line]. 2012-02-03. [cit. 2012-03-13].

sledování, je hormonální terapie prostřednictvím antiandrogenů. Její nevýhodou je fakt, že se díky ní sice tlumí sexuální vzrušivost mužů, ale nikoliv jejich preference dítěte jako sexuálního objektu. Z dalších možností biologické léčby lze zmínit kastraci a neurochirurgické zákroky. Oba způsoby léčby jsou silně kritizovány a pro svou kontroverzi zavrhovány. Neurochirurgické zákroky se ve vyspělých státech světa přestaly praktikovat. Není tomu tak pouze kvůli jejich etické rozporuplnosti, ale také proto, že tyto zákroky i přes počáteční optimismus nedokázaly přinést přesvědčivé výsledky. Co se týká kastrace, její povaha je podobně rozporuplná, přesto si myslím, že tato možnost ochrany společnosti před nejnebezpečnějšími sexuálními delikventy, může být přínosná. Při chirurgické i chemické kastraci dochází k výraznému snížení hladiny testosteronu operovaného muže, čímž se snižuje sexuální agresivita této osoby. Chirurgická kastrace se provádí tzv. testikulární pulpektomií, kdy se muži odstraní hormonálně aktivní dřeň varlat. Tato léčba se provádí např. ve věznici v Kuřimi a Česká republika kvůli ní v minulosti čelila kritice od Rady Evropy¹⁶⁰. Muž je kastrací definitivně zbaven plodnosti. Vzhledem ke své závažnosti a nevratnosti je kastrace omezena důslednými formálními pravidly, kterými jsou dobrovolná žádost zájemce a rozhodnutí zvláštní komise odborníků. Sledování vývoje kastrovaných mužů ukázalo pozitivní výsledek v omezení jejich recidivy na 2,5 procent recidiv sexuálních deliktů¹⁶¹.

Odkrývající psychoterapie se snaží pachateli srozumitelně vysvětlit, jak a v čem je odlišný a probudit v něm empatii k oběti. Tato terapie je velmi přínosná především v situaci, kdy má pachatel sociální zázemí, ve kterém žijí lidé, kteří jsou ochotni mu pomoci. Motivace takového pachatele ke změně bude nesrovnatelně vyšší, než motivace osoby sociálně vyloučené. Terapeuti, kteří propagují kognitivně-behaviorální techniky, tvrdí, že stejně jako se chování dá naučit, dá se také odučit. Jde o různé techniky, které např. učí pacienta, jak zvládat stres, úzkost, sexuální tenzi, nebo o techniky, které prostřednictvím nepříjemných pocitů zošklivují pacientovi pedosexuální aktivity.

<http://www.wikiskripta.eu/index.php/Antidepressiva>

¹⁶⁰ Vězeňská služba České republiky. Britský zájem o léčbu sexuálních deviantů [on-line]. 2009-05-19. [cit. 2012-03-13].

<http://www.vscr.cz/veznice-kurim-46/o-nas-1587/vykon-veznenstvi-217/britsky-zajem-o-lecbu-sexualnich-deviantu-2267>

¹⁶¹ WikiSkripta. Forenzní posuzování a léčení sexuálních delikventů [on-line]. [cit. 2012-03-14].

http://www.wikiskripta.eu/index.php/Forezn%C3%AD_posuzov%C3%A1n%C3%AD_a_l%C4%8Den%C3%AD_sexu%C3%A1ln%C3%ADch_delikvent%C5%AF

Příkladem takové techniky je averzivní terapie¹⁶², při které je masturbujícímu pacientovi těsně před vyvrcholením předsunut nepříjemný podnět. Někteří odborníci ovšem varují před přeceňováním role kognitivně-behaviorálních technik, říkají, že jsou časově omezené a nespolehlivé¹⁶³.

Edukativní postupy mají zajistit, aby pachatel detailně poznal svoji deviaci, především, aby dokázal indikovat, kdy se u něj zvyšuje riziko recidivy. Je nutné, aby se vyhýbal rizikovým situacím, tj. setkání s dětmi, pocity nudy a zklamání a je nutné, aby byl odborníky od začátku terapie pevně přesvědčován o skutečnosti, že stačí jedna pedofilní fantazie k uskutečnění nového deliktu a dojde k opětovné ztrátě svobody. Socioterapie se snaží pacientovi pomoci v navázání nových mezilidských kontaktů či v udržení těch starých. Ze zkušeností totiž jasně vyplývá pravidlo, že pachatelé bez pevných sociálních vazeb se daleko častěji dopouštějí recidivy. Komunitní podpora terapie navazuje na socioterapii zapojením celého pachatelova okolí do jeho léčby. Apeluje na spolupráci orgánů, které s pachatelem přijdou do styku, na jejich přístup ke zdravotní dokumentaci atp. Zdravotníci a justiční pracovníci musí mít o léčených osobách dostatečné informace, stejně tak jako nejbližší okolí pachatele, které by mělo být připraveno včas reagovat v případě problémů s léčenou osobou, která byla propuštěna na svobodu, anebo je ve formě ambulantního ochranného léčení.

3.2.3 Svoboda versus bezpečnost

Náprava pachatele od jeho potrestání až po jeho opětovné začlenění do společnosti je dlouhý a složitý proces, který je často odsouzen k nezdaru. Úkolem státu a společnosti je eliminovat případy nezdarů na co nejnížší možnou úroveň a tím se chránit. Je nutné si uvědomit, že pachatelé pohlavního zneužití dětí tvoří velice různorodou skupinu. Od pachatelů, jejichž náprava je téměř nemožná, po pachatele, kteří mají reálnou šanci na resocializaci. Je nutné této různorodosti přizpůsobit přístup k pachatelům a ochranu společnosti.

Právní úprava výše trestu odnětí svobody u trestného činu pohlavní zneužití v TZ z roku 2009 se příliš neliší od právní úpravy předešlé, tedy od zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon ve znění pozdějších předpisů. Až ve čtvrtém odstavci je rozdíl, a to v tom

¹⁶² Doc. PhDr. Ludmila ČÍRTKOVÁ, CSc. Přednáška – *Forenzní psychologie*. Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 19. 11. 2010.

¹⁶³ WEISS, Petr a kol. *Sexuální zneužívání pachatelé a oběti*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 171-181. ISBN 80-7169-795-8.

ohledu, že za pohlavní zneužití, jehož následkem je smrt dítěte mladšího patnácti let, hrozilo v trestním zákoně pachateli deset až patnáct let trestu odnětí svobody nebo výjimečný trest¹⁶⁴ a v trestním zákoníku mu hrozí deset až osmnáct let trestu odnětí svobody. Jak je vidět, u tohoto trestného činu nedošlo k výraznějšímu zpřísnění sankcí. Osobně považuji uvedené tresty v TZ za přiměřeně vysoké. Škála možností, v rámci které může soud rozhodnout o trestu pachatele je dostatečně široká na to, aby rozsudek byl prostředkem jak pachatelovi nápravy, tak ochrany společnosti.

Vždy, když se jedná o problematiku trestání, vystupují do popředí dva kolidující zájmy. Je jimi svoboda jednotlivce – pachatele a bezpečnost společnosti. Nebo jinými slovy rozpor, zda se přiklonit k situaci „in dubio pro libertate“ či k situaci „in dubio pro securitate“. V případech zneužití, které byly spáchány měkčí formou a prvopachatelem, který má veškeré předpoklady k nápravě, se přikláním k první formě. Tedy k určité formě trestu a k následné terapii a dohledu. U recidivujících a problematických pachatelů, kteří trpí velmi často kombinovanou parafilií, je můj postoj opačný. Soudy by se podle mého neměly zdráhat ukládat vysoké tresty. Zatím se tak děje jen u exemplárních případů. Dále se domnívám, že u osob, které splňují podmínky pro uložení ochranného opatření formou zabezpečovací detence, by tento institut měl být využíván. V tomto případě tedy jednoznačně „in dubio pro securitate“, aneb ochránit společnost izolací nebezpečných pachatelů. V praxi je tento princip představován především institutem zabezpečovací detence, po jehož zavedení do České republiky po desetiletí volali odborníci a psychiatrické léčebny poskytující ústavní ochranné léčení. Tento legislativní počín ministra spravedlnosti Jiřího Pospíšila se za dobu svého fungování zatím jednoznačně osvědčuje.

U případů, které nevyžadují tvrdý postih pachatele stran orgánů činných v trestním řízení, je možné se zamyslet nad možnostmi, která se stává fenoménem posledních let. Jde o tzv. restorativní justici. Tedy o využívání alternativních trestů a alternativních způsobů řešení trestního procesu¹⁶⁵. Nutno říci, že řada institutů jako např. narovnání (§ 309 an. TZ) je předem vyloučená, a to z důvodu, že trestný čin pohlavního zneužití dítěte není přečinem. Podle mého názoru je to tak správně. Nemyslím, si, že v případech,

¹⁶⁴ § 242 odst. 4 zákona č. 140/1961 Sb., Trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁶⁵ KARABEC, Zdeněk. Koncept restorativní justice. In KARABEC, Zdeněk. *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 8. ISBN 80-7338-021-8.

kdy je obětí dítě, existuje prostor pro mediaci a alternativy. Restorativní justice podle mého názoru není pro každého a v případě závažné kriminality, kterou pohlavní zneužívání bezesporu je, nemůže být efektivní¹⁶⁶. Pachatel by si měl projít celým trestním řízením a měl by od soudu vylechnout rozsudek a podrobit se trestu. Tento postup může mít na pachatele značný nápravný vliv. Pro potenciálně nadějně pachatele vidím cestu v ukládání podmíněného trestu odnětí svobody a v intenzivní práci, kontrole a dohledu probačních úředníků spolu s absolvováním nejrůznějších terapií. Tato kontinuální sociální péče¹⁶⁷ o pachatele vyžaduje, jak již bylo řečeno, širokou spolupráci a informovanost mezi pracovníky podílejících se institucí.

3.3 Prevence

Pohlavní zneužití dítěte je zavrženíhodný jev, o jehož odstraňování a předcházení by měla usilovat jak vláda a zákonodárci, tak celá společnost. Fakt, že výrazný podíl tohoto trestného činu zůstává skryt uvnitř rodiny, spolu s faktem, že se většina populace zdráhá vůbec připustit možnost, že je tak negativní jev jako pohlavní zneužívání tolik rozšířeno, jak tvrdí odborníci, způsobuje, že valná většina běžného obyvatelstva přisuzuje tomuto alarmujícímu problému roli druhořadé záležitosti, kterou není nutné radikálně řešit. Změna tohoto přístupu je podle mého názoru hlavní cestou k předcházení a ochraně před pohlavním zneužíváním dětí.

Prevence kriminality zahrnuje tři stadia, a to prevenci primární, sekundární a terciární¹⁶⁸. Těžiště prevence spatřuji především v oblasti primární prevence, která by měla působit na co nejširší masu lidí s potenciálem zabránit značnému množství případů pohlavního zneužívání, a to prostřednictvím jejich potlačení přímo v zárodku a neposkytnutím jakýchkoliv podmínek pro jejich vznik¹⁶⁹. Jako prostředek primární prevence lze v prvé řadě chápat hrozbu trestu a trestního řízení pro trestný čin pohlavní zneužití. Aby mohla trestní justice plnit svoji odstrašující funkci, musí pracovat

¹⁶⁶ ROZUM, Jan; KOTULAN, Petr; LUPTÁKOVÁ, Marina a kol. *Uplatnění mediace v systému trestní justice II*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, s. 193. ISBN 978-80-7338-097-7.

¹⁶⁷ ČERNÍKOVÁ, Vratislava a kol. *Sociální ochrana: terciální prevence, její možnosti a limity*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 215. ISBN 978-80-7380-138-0.

¹⁶⁸ CHMELÍK, Jan a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 34-35. ISBN 80-7178-739-6.

¹⁶⁹ WEISS, Petr a kol. *Sexuální zneužívání pachatelé a oběti*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 42. ISBN 80-7169-795-8.

efektivně a s viditelnými výsledky. Jak jsem již zmínila, horní hranice trestní sazby u trestného činu pohlavní zneužití, se mi zdá dostatečně vysoká. Potenciální pachatelé si musí být kromě přísného trestu jistí i odhalením jimi zamýšleného jednání. Realita je bohužel vzhledem k vysoké latenci případů odlišná. Pro účinné odhalování pachatelů páchajících sexuální kriminalitu na dětech, je nutné, aby orgány činné v trestním řízení, především Policie ČR, disponovaly početným týmem odborných pracovníků. Neustálé snižování počtu policistů a nedostatečná finanční a technická podpora oddělení zabývajících se sexuálním násilím na dětech, věci rozhodně nepřispívá¹⁷⁰.

V posledních letech se stále intenzivněji ozývají hlasy proti násilí a agresivitě ve veřejnoprávních sdělovacích prostředcích. Je načase, aby děti z médií, která jsou jim běžně dostupná, namísto modelových situací plných soutěžení o úspěch a komerce spatřovaly hodnoty lidskosti. Domnívám se, že v této chvíli již bylo dosaženo řady dílčích úspěchů. Některé televizní stanice podstatně změnilly pořadové složení programu pro hodiny, ve kterých se na televizi dívají hlavně děti. Pozitivní vývoj dokazuje i řada zábavných diskusních a osvětových pořadů určená dětem. Je to právě osvěta pro nejmenší, která sehrává obrovskou úlohu v rámci primární prevence. Média mají moc ovládat do určité míry přemýšlení lidí, často určují, co je správné a co je špatné a vše může dojít tak daleko, že si lidé na názory z médií vytvoří automatickou závislost¹⁷¹. Je proto nutné, aby veřejný tlak na média byl natolik intenzivní, aby v nich zlo bylo prezentováno jako negativum a humánní hodnoty, cit, láska a emotivita jako pozitivum. Přes veškeré snahy občanských iniciativ, ale zůstává v médiích všeho druhu, násilí velmi přístupné i dětskému konzumentovi. Byla by chyba klást veškerou odpovědnost za skutečnost, že se děti pravidelně setkávají s agresivitou a zvrácenou sexualitou v médiích, právě médiím. Velkou mírou je odpovědností a starostí rodičů, nakolik mají přehled o volnočasových aktivitách svých dětí a jaké pořady jim dovolí sledovat.

Jak již bylo zmíněno, sexuální osvěta a sexuální výchova, hrají v oblasti primární prevence zásadní roli. Ve společnosti, ve které je před dětmi a dospívajícími sexualita tabuizovaná, je pro pohlavní zneužívání dětí velice příznivé prostředí. O sexuální

¹⁷⁰ PÖTHE, Peter. Ochrana dětí před násilím a zneužíváním-psychoanalytická východiska [on-line]. 2009-05-06. [cit. 2012-03-17].

http://www.dr-pothe.com/index.php?view=article&catid=49%3Apublikovane-lanky&id=103%3Aochrana-dti-ped-nasilim-a-zneuivanim-psychoanalyticka-vychodiska&option=com_content&Itemid=75

¹⁷¹ VESECKÁ, Renata; CHROMÝ, Jakub. Kriminalita, veřejnost a média: Problémy, o nichž se příliš (ne)mluví. 1. vyd. Praha: Linde, 2009, s. 21-23. ISBN 978-80-7201-772-0.

problematicke a hrozbách, které přináší, je nutné s dětmi otevřeně hovořit, protože jen tak budou na případný sexuální útok účinně reagovat a budou se vyhýbat situacím, které jsou pro ně rizikové. Se sexuální výchovou by se dítě mělo v první řadě setkat ve své vlastní rodině. Záleží především na charakterových vlastnostech rodičů a ostatních členů rodiny, do jaké míry dovedou svou roli správně zvládnout. Stejně jako je jeden extrém sexuální tabu, za druhý extrém lze považovat nepřiměřeně vysoký kontakt dítěte se sexualitou v rodině. Vždy existuje možnost, že rodina při svém úkolu podat dítěti prvotní informace, selže. V takových případech by měla nastoupit předškolní a školní zařízení.

V listopadu 2011 započala vláda ČR čtyřletou kampaň Stop násilí na dětech, jejímž hlavním iniciátorem je vládní zmocněnkyně pro lidská práva Monika Šimůnková. Tato česká kampaň navazuje na kampaň Rady Evropy proti sexuálnímu násilí na dětech, jejíž heslo zní: jedno z pěti¹⁷². Tento krátký slogan znamená smutnou realitu, že se v rámci Evropy jedno dítě z pěti osobně setká se sexuálním násilím¹⁷³. Vládní kampaň, která se zaměřuje především na menší děti, si klade za cíl odtabuizování problému ve společnosti, aby měly děti možnost si uvědomit, že je na nich páháno něco nedovoleného. Co si děti smějí od dospělých nechat líbit a co už ne, vysvětluje v brožurce určené především šolkám a školám kreslený panáček Kiko a lidská ruka, která názorně předvádí, kde by se dospělí lidé dětí neměli dotýkat¹⁷⁴. V rámci kampaně již proběhla řada konferencí a seminářů¹⁷⁵ a došlo ke spuštění webové stránky na podporu kampaně: www.tadysenedotykej.org. Na zmíněné webové stránce jsou k dispozici materiály z konferencí a seminářů, dále knížka Kiko a Ruka a reklamní spot, letáky a jiné reklamní prostředky na podporu kampaně Stop sexuálnímu násilí na dětech, které by se měly objevit i ve sdělovacích prostředcích. Vládní zmocněnkyně si od

¹⁷² Council of Europe. One in five: The Council of Europe Campaign to stop sexual violence against children [on-line]. [2012-03-21].

http://www.coe.int/t/DG3/children/1in5/default_en.asp

¹⁷³ Vláda České republiky. Seminář k problematice sexuálního násilí na dětech a připravované vládní kampani „Stop sexuálnímu násilí na dětech“ [on-line]. 2011-11-01. [cit. 2012-03-20].

<http://www.vlada.cz/cz/ppov/zmocnenec-vlady-pro-lidska-prava/aktuality/seminar-k-problematice-sexualniho-nasili-na-detech-a-pripravovane-vladni-kampani-stop-sexualnimu-nasili-na-detech-89144/>

¹⁷⁴ SYNÁČKOVÁ, Jarka. *Kiko řekne, co dospělí už nesmí*. Lidové noviny. 2011, roč. 24, č. 250, s. 2.

¹⁷⁵ Vláda české republiky. Vládní kampaň stop sexuálnímu násilí na dětech [on-line]. 2011-12-20. [cit. 2012-03-21].

<http://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/vladni-kampan-stop-sexualnimu-nasili-na-detech-90737/>

čtyřleté kampaně slibuje široké zapojení odborníků a veřejnosti do diskuse, ze které bude možné předat doporučení pro policii, justici i legislativu¹⁷⁶.

Nepostradatelným prostředkem primární prevence před pohlavním zneužíváním, je sexuální výchova ve školách. V České republice není sexuální výchova samostatným povinným předmětem. Jde o předmět, který se vyučuje např. v rámci rodinné výchovy. V českém prostředí nepanuje shoda, co se týká zavedení samostatné sexuální výchovy do budoucna. Výbor na obranu rodičovských práv se staví zcela proti sexuální výchově ve školách a na svou stranu získal i ministra školství Josefa Dobeše, jehož ministerstvo se klaní spíše na stranu varianty sexuální výchovy v rámci nepovinného předmětu etická výchova. Odborníci oproti rodičovské iniciativě a některým konzervativním politikům striktně zastávají názor, že přiměřená sexuální výchova by měla být povinným samostatným předmětem již na prvním stupni a neměla by se tedy nechávat pouze na rodině. Co se týká názoru veřejnosti, 16 procent lidí chce sexuální výchovu již na prvním stupni, 60 procent je s ní smířeno až od druhého stupně a 9 procent ji kategoricky odmítá. Přitom mladí lidé jsou v této oblasti nepřekvapivě mnohem tolerantnější než staří¹⁷⁷. Podle mého názoru by měla být sexuální výchova samostatným předmětem již na prvním stupni. Je nutné na ni nahlížet jako na pozitivní prostředek ochrany dětí a ne jako na něco nemravného. Samozřejmě záleží na učiteli a na způsobu, jakým sexuální výchovu vyučuje. Odpůrci budou vždy zveličovat případy, kdy konkrétní učitel vedl hodinu nepřiměřeně a nevhodně. Těmto excesům se dá jednoduše vyhnout správným výběrem pedagoga a jeho proškolením. Možnou variantou je také situace, že by sexuální výchovu nevyučoval učitel, kterého děti znají z různých předmětů, ale externě docházející psycholog. Hodiny sexuální výchovy by měly být vedeny přiměřeně věku dětí s odpovídajícími učebními pomůckami. Do tvorby osnov a příruček pro učitele by se měli zapojit především odborníci z řad pedagogů, lékařů a psychologů.

Variant podoby sexuální výchovy ve školách je mnoho. Ve školních osnovách by rozhodně neměla chybět, a to zejména z důvodu, že představuje prevenci před sexuálním násilím na dětech, prevenci před sexuálně přenosnými pohlavními chorobami

¹⁷⁶ SYNÁČKOVÁ, Jarka. *Kiko řekne, co dospělí už nesmí*. Lidové noviny. 2011, roč. 24, č. 250, s. 2.

¹⁷⁷ ČTK. Týden.cz. *Sexuální výchovu ve školách odmítá devět procent Čechů* [on-line]. 2011-11-18. [cit. 2012-03-21].

http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/skolstvi/sexualni-vychovu-ve-skolach-odmita-devet-procent-cechu_217719.html

a před nechtěným těhotenstvím. Názory odpůrců, že sexuální průpravu má dítěti zabezpečit pouze rodina, jsou zcestné, jelikož počítají pouze s ideální společností plné ideálních rodin, která neexistuje. Odpůrci sexuální výchovy budou existovat vždy, ať už z církví, které si bezdůvodně usurpují celospolečenský dohled nad morálkou, nebo z řad konzervativních občanů. Jen díky odpůrcům vzniká celospolečenská diskuse, která je přínosná a nutí veřejnost uvažovat o problémech, které jsou aktuální. Je ale důležité, aby prioritou všech byla ochrana dítěte před nemocemi a agresory více, než ochrana před pro mnoha lidmi tabuizovanou sexualitou.

Sekundární prevence si klade za cíl ochránit rizikové děti z rizikových rodin před rizikovými osobami a situacemi¹⁷⁸. Dala by se nazvat též situační prevencí. Obecně platí pravidlo, že čím mladší dítě, tím větší riziko zneužití. Malé děti, které nechápou, co se v danou chvíli děje, nedovedou situaci dobře analyzovat a bránit se. To samé platí o dětech, které nejsou příliš bystré a inteligentní. Více ohrožené mohou být děti, které svým chováním, vzhledem a vystupováním mohou pachatele značně přitahovat. Prototypem takových dětí je roztomilá holčička se sklony k mazlení a koketnímu chování. Je především úkolem rodiny a mateřské a základní školy diagnostikovat změněné chování dětí a jeho nestandardní projevy. Nevšímavost až lhostejnost pedagogů a jiných pracovníků, kteří jsou s dětmi v kontaktu, může způsobit velké škody. Je otázkou, zda by tyto osoby za dlouhodobé neodhalení týrání a zneužívání neměli být zvýšeně odpovědné.

Rizikové pachatele tvoří především recidivisté, sexuální devianti a lidé patogicky agresivní. Tyto osoby by měly v ideálním případě podléhat komplexnímu systému kontroly, který zahrnuje policii, sociální terénní pracovníky, probační a mediační službu a instituce, které tyto osoby léčí nebo izolují (viz ochranná opatření). Každé pochybení vyjmenovaných osob a institucí může mít fatální následky. Je proto žádoucí dodržovat striktně služební předpisy a provozní řády zařízení a zefektivňovat ochranu společnosti.

Dítě se ocitá v rizikové situaci vždy, dostane-li se do blízkosti rizikové dospělé osoby. Zejména rodiče dětí by měli mít neustále přehled o aktivitách svých dětí a měli by se o ně zajímat. Přirozená pozornost, otevřenost a vnímavost rodičů může být jedním z nejúčinnějších prostředků boje proti pohlavnímu zneužívání dětí. Tyto vlastnosti by neměly chybět ani pedagogům, osobám vedoucí dětské kroužky či sociálním

¹⁷⁸ WEISS, Petr a kol. *Sexuální zneužívání pachatelé a oběti*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2000, s. 63-72. ISBN 80-7169-795-8.

pracovníkům. Jejich empatie by měla rozpoznat, které dítě je ohrožené, např. pobytem v rizikové rodině. Takovou rodinou může být rodina, ve které se vyskytuje násilí mezi partnery, nepřiměřené trestání dětí, rodiče bez empatie a sociálních dovedností či rodina v záměrné sociální izolaci.

Jako terciární prevence se označuje etapa, kdy je u dítěte diagnostikováno pohlavní zneužití a osoba, která jej odhalila, či ke které se dítě po odhalení dostalo, zabraňuje jeho opětovnému spáchání a zabezpečuje dítěti odpovídající péči. O terciární prevenci bylo pojednáno v podkapitole Péče o pohlavně zneužitě děti.

Aby byla prevence proti pohlavnímu zneužívání dětí dostatečná, musí se problém pohlavního zneužívání a rizika, která jsou s ním spojená dostat do povědomí celé společnosti. Veřejnost musí být dostatečně uvědomělá, aby dokázala rozpoznat pohlavní zneužívání ve svém okolí. Stát by měl zabezpečit jak informovanost dospělých a apelovat na jejich všímavost a nelhostejnost, tak informovanost a uvědomělost dětí, které se potom dovedou bránit a vyhýbají se rizikovým faktorům. Za pozitivum poslední doby lze označit fakt, že ačkoliv se zvyšuje množství případů tzv. groomingu¹⁷⁹, kdy se pachatel snaží dítě pod nejrůznějšími záminkami vylákat na místo, kde by došlo k pohlavnímu zneužití, valná většina dětí z důvodu vyšší informovanosti lákání pachatele odmítne a případ nahlásí. V roce 2011 došlo k více než dvaceti dětským svědectvím na Policii ČR o tom, že se je neznámý muž snažil nalákat do auta. Žádné z oslovených dětí do auta nenastoupilo, a to i z toho důvodu, jak vypověděly, že o podobných případech slyšely z médií¹⁸⁰.

V oblasti prevence hraje významnou úlohu také mezinárodní spolupráce zemí na úrovni nadnárodních uskupení. Současnou tendencí v této oblasti je rozšiřování výčtu zakázaných jednání, která se dají podřadit pod pojmy sexuální násilí na dětech a sexuální zneužívání dětí. Příkladem úmluvy, která takto zešíroka definuje sexuální zneužívání dětí a zaručuje obětem vyšší standart práv, je Lanzarotská úmluva na poli Rady Evropy. Tato Úmluva o ochraně dětí před sexuálním vykořisťováním a zneužíváním, která byla přijata v roce 2007, byla doposud ratifikována jen patnácti

¹⁷⁹ Kabinet informačních studií a knihovnictví. Grooming [on-line]. [2012-03-21]. <http://kisk.phil.muni.cz/wiki/Grooming>

¹⁸⁰ KARÁSKOVÁ, Ivana. „Holčičko, pojď do auta.“ *Obtěžování dětí přibývá*. MF Dnes. 2011, roč. 22, č. 259, s. 1-3.

členskými státy. Česká republika ji doposud také neratifikovala¹⁸¹. Zmíněná kampaň Stop sexuálnímu násilí na dětech si mimo jiné klade za cíl přesvědčit české zákonodárce k ratifikaci dokumentu. Ani Evropská Unie není nečinná v boji proti pohlavnímu zneužívání dětí. V říjnu 2011 schválili europoslanci směrnici týkající se přísnějších trestů za sexuální násilí na dětech. Směrnice, jež má být převedena do národních legislativ, má postihovat i taková jednání jako např. již zmíněný grooming¹⁸².

¹⁸¹ Vláda České republiky. Seminář k problematice sexuální násilí na dětech a připravované vládní kampani „Stop sexuálnímu násilí na dětech“ [on-line]. 2011-11-01. [cit. 2012-03-20].

<http://www.vlada.cz/cz/ppov/zmocnenec-vlady-pro-lidska-prava/aktuality/seminar-k-problematice-sexualniho-nasili-na-detech-a-pripravovane-vladni-kampani-stop-sexualnimu-nasili-na-detech-89144/>

¹⁸² ČTK. České noviny.cz. *Europoslanci schválili tvrdší postihy za pohlavní zneužívání dětí* [on-line]. 2011-10-27. [cit. 2012-03-21].

<http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/europoslanci-schvalili-tvrdsi-postihy-za-pohlavni-zneuzivani-deti/706989>

Závěr

Cílem mé diplomové práce bylo komplexně obsáhnout významný trestný čin ze skupiny sexuálních trestných činů - pohlavní zneužití. Tento trestný čin zdaleka nezahrnuje jen právní a kriminalistickou oblast. Jde o fenomén, který přesahuje do mnoha dalších vědních disciplín, jako sociologie, psychologie, kriminologie, penologie, soudní lékařství a viktimologie. Moji snahou bylo vidět problém pohlavního zneužití ze všech úhlů pohledu, které tyto vědní obory poskytují. Důkazní váhu zjištěných tvrzení jsem zajišťovala především množstvím statistik, které se v práci objevují v podobě tabulek a grafů, a také množstvím konkrétních případů, které korespondují s řešenou problematikou.

Stručná první kapitola, která tvoří pouze teoretický rámec pro druhou a třetí kapitolu, seznamuje čtenáře se skutečností, že sexuální trestné činy jsou vysoce frekventovaným druhem trestných činů a že se vyznačují vysokou společenskou nebezpečností a škodlivostí. Zasahují do nejintimnějších sfér člověka a často oběti způsobí závažná fyzická i psychická traumata. První kapitola dále seznamuje čtenáře s faktem, že mezi sexuální trestné činy nepatří pouze trestné činy uvedené v hlavě III. TZ, nazvané Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, ale že lze podřadit i další trestné činy z jiných hlav. Podkapitola Mezinárodně právní aspekty sexuálních trestných činů vysvětluje pojem sexuální práva a jejich ochranu na poli mezinárodního společenství. Podkapitola Metodika vyšetřování sexuálních trestných činů mapuje práci kriminalistů ve vztahu k sexuálním trestným činům a vytváří analýzu kriminalisticky relevantních typických situací a informací, jejíž výstupy jsou použitelné v praxi.

Druhá kapitola představuje trestný čin pohlavního zneužití. Potřeba chránit dítě a lidská sexuální práva je relativně mladým jevem. Až v posledních desetiletích dochází k zakotvení ochrany dětí v mezinárodních dokumentech, které apelují na legislativní aktivitu členských států v této oblasti. V České republice lze spáchat trestný čin pohlavního zneužití na dítěti mladším patnácti let. Tato věková hranice, která je historicky, kulturně a geograficky podmíněná je ale v ostatních zemích, a to někdy výrazně, odlišná. V některých kulturách dokonce zcela chybí. V textu dále seznamuji čtenáře s obsahem pojmů CAN a CSA, z nichž jeden znamená syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte a druhý (CSA) jej konkretizuje v rovině sexuálního násilí páchaného na dětech.

Podkapitola Formy pohlavního zneužití rozděluje pohlavní zneužití do různých skupin podle forem. Za nejdůležitější dělení považují formy dotykového a nedotykového zneužití a zneužití intrafamiliární a extrafamiliární. Ze statistik vyplývá smutný fakt, že největší hrozba zneužití pro děti existuje v rodinách. V těchto případech tak dochází často k jednočinnému souběhu trestných činů pohlavního zneužití a soulože mezi příbuznými. Nejčastějšími pachateli v rámci rodiny jsou otec, nevlastní otec a strýc. V podkapitole uvažují nad patologií vztahů v rodině, ve které dochází k pohlavnímu zneužívání dítěte, především nad vztahem nezneužívající rodič-partner-dítě.

Podkapitola Pachatelé pohlavního zneužití dítěte dokazuje, že veřejností vnímaný prototyp pachatele, tedy preferenční pedofil, nejčastějším pachatelem zdaleka není. Tímto nejčastějším pachatelem je situační pachatel, který objektivně netrpí žádnou sexuální poruchou. V podkapitole následně vysvětlují, jak je možné, že se takový člověk dopustí pohlavního zneužití dítěte. Poměr žen-pachatelek oproti mužům-pachatelům je přibližně 1:20. Motivace pachatelek je zcela odlišná od motivace pachatelů a je taktéž popsána. Oběťmi pohlavního zneužití jsou nejčastěji děti od šesti do čtrnácti let, dívky čtyři krát častěji než chlapci. Není přitom určující, z jaké rodiny děti pocházejí. Pohlavní zneužití je fenomén, který se vyskytuje v rodinách úplných, neúplných, sociálně slabých i materiálně zaopatřených. Zneužitá děti vykazují řadu specifických znaků ve svém chování, které by jejich okolí měly signalizovat, že se děje něco nestandardního. U drtivé většiny dětských obětí se rozvine posttraumatická stresová porucha, jedno dítě na následky pohlavního zneužití v roce 2010 v České republice zemřelo.

V podkapitole Zvláštnosti vyšetřování pohlavního zneužití dítěte se zabývá především otázkami oznamování tohoto trestného činu, výslechu dítěte a zabránění sekundární viktimizaci dítěte. Podkapitola odpovídá na otázky proč je odhalen jen asi každý šestý až desátý případ zneužívání a proč je dítě samo oznamovatelem jen v malém množství případů. Dále zde shrnují psychologická doporučení pro vyslychající policisty, aby výslech byl dostatečně účinný, nemusel se opakovat a dítě bylo ochráněno před sekundární viktimizací. Je nutné v tomto ohledu budovat výslechové místnosti určené dětem a sledovat nejnovější trendy v oblasti práce s dětmi, které mohou výslech dítěte značně ulehčit (jako např. demonstrační pomůcky Jája a Pája). Část podkapitoly,

kteřá se zabývá ochranou před sekundární viktimizací dětí během vyšetřování a soudního řízení, mapuje takovou ochranu dětí v českých zákonech, především v trestním řádu. Ochrana dětí před sekundární viktimizací klade obrovské nároky na osoby, které se s dítětem v rámci svého zaměstnání dostanou do styku. Je žádoucí, aby byly takové osoby důkladně proškoleny pro práci se zneužitými dětmi a aby měly potřebné charakterové vlastnosti k tomuto povolání. Zamýšlím se také nad otázkou zvýšené potřeby žen-policistek v této oblasti policejní činnosti.

Třetí kapitola se zabývá nápravou a předcházením pohlavnímu zneužívání dětí, které má tři části, a to péči o zneužitě dítě, potrestání a nápravu pachatelů a prevenci.

Péče o zneužitě dítě je v rukou odborníků z řad pedagogů, psychologů, lékařů a sociálních pracovníků. Tyto osoby mají obrovskou odpovědnost ve vztahu k posouzení, zda je nutné dítě odebrat z rodiny a najít mu náhradní umístění, či nikoliv. Pochybení ať přeceněním nebo podceněním situace může mít fatální následky pro psychiku dítěte a jeho rodiny a měly by z něj být vyvozeny odpovědnostní důsledky pro pracovníka, který se pochybení dopustil.

Podkapitola Potrestání a náprava pachatele hledá rovnováhu mezi lidskými právy potrestaného pachatele a bezpečností společnosti. Pro sexuální devianty a osoby, jejichž náprava je téměř nemožná, existuje kromě typických způsobů potrestání i varianta ochranných opatření. Zvláště zabezpečovací detence je opatřením, které je schopné společnost dostatečně ochránit zajištěnou izolací nebezpečného pachatele.

Poslední podkapitolou mé diplomové práce je Prevence, která se dělí do tří částí na prevenci primární, sekundární a terciární. Největší pozornost věnuji prevenci primární, která by měla zajistit, že k pohlavnímu zneužívání dětí nebude vůbec docházet. Za hlavní prostředek primární prevence považuji informovanost, a to jak dětí, tak dospělých. Společnost, která se vyznačuje množstvím tabu o sexuálních otázkách, vytváří příznivé prostředí pro pohlavní zneužití. Děti musí být informované o nebezpečí, které jim hrozí a o možnostech jak se mu bránit. Tyto informace by měly přicházet jak z vlastní rodiny, tak ze škol a sdělovacích prostředků. Jedinou možností, jak paralyzovat zvyšování počtu případů pohlavního zneužití je vyvolání celospolečenské diskuse a změna společenského klimatu, kdy všichni lidé ze společnosti přijmou odpovědnost za zdravý vývoj dětí. Největším nepřítelem potenciálních dětských obětí je v tomto případě lhostejnost veřejnosti a tabuizace zdravé sexuality jako součásti lidského života.

Svou diplomovou prací jsem chtěla upozornit na skutečnost, že pohlavní zneužití není okrajový fenomén. Jedná se naopak o velice častý jev, na jehož potírání by se měla podílet celá společnost. Pouze uvědomělostí a nelhostejností budeme schopni plně zabezpečit jeden z prioritních cílů každé vyspělé společnosti, kterým je ochrana dítěte.

Seznam zkratk

1. ČR – Česká republika
2. TZ – Trestní zákoník
3. TŘ – Trestní řád
4. OSŘ – Občanský soudní řád

Seznam zdrojů

Zákony

1. Česko. Zákon č. 40 ze dne 8. ledna 2009 trestní zákoník. In *Sbírka zákonů České republiky*. 2009, částka 11, s. 354-461. Dostupný také z WWW:
<www.mvcr.cz/soubor/sb011-09-pdf.aspx>. ISSN 1211-1244.
2. Česko. Zákon č. 40 ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (trestní řád). In *Sbírka zákonů České republiky*. 1961, částka 66. Dostupný také z WWW:
<<http://aplikace.mvcr.cz/sbirkazakonu/SearchResult.aspx?q=1961&typeLaw=zakon&What=Rok>>.
3. Česko. Zákon č. 40 ze dne 29. listopadu 1961 trestní zákon. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1961, částka 65. Dostupný také z WWW:
<<http://aplikace.mvcr.cz/sbirkazakonu/SearchResult.aspx?q=1961&typeLaw=zakon&What=Rok>>.
4. Česko. Zákon č. 418 ze dne 27. října 2011 o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. In *Sbírka zákonů České republiky*. 2011, částka 146, s. 5442-5453. Dostupný také z WWW:
<http://aplikace.mvcr.cz/sbirkazakonu/SearchResult.aspx?q=418/2011&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy>. ISSN 1211-1244.
5. Česko. Předsednictvo České národní rady. Usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 číslo 2 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1992, částka 1, s. 17-23. Dostupný také z WWW:
<http://aplikace.mvcr.cz/sbirkazakonu/SearchResult.aspx?q=2/1993&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy>.
6. Česko. Zákon č. 94 ze dne 4. prosince 1963 o rodině. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1963, částka 53. Dostupný také z WWW:
<http://aplikace.mvcr.cz/sbirkazakonu/SearchResult.aspx?q=94/1963&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy>.
7. Česko. Zákon č. 359 ze dne 9. prosince 1999 o sociálně-právní ochraně dětí. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 111, s. 7662-7681. Dostupný také z WWW:
<http://aplikace.mvcr.cz/sbirkazakonu/SearchResult.aspx?q=359/1999&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy>.
8. Česko. Zákon č. 99 ze dne 4. prosince 1963 občanský soudní řád. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1963, částka 56. Dostupný také z WWW:
<http://aplikace.mvcr.cz/sbirkazakonu/SearchResult.aspx?q=99/1963&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy>.

Judikatura

1. *Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31. října 2000, sp. zn. 7 Tz 231/2000.*
2. *Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. prosince 2005, sp. zn. 3 Tdo 1305/2005.*

Monografie

1. BENTOVIM, Arnon. *Týrání a sexuální zneužívání v rodinách*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1998. ISBN 80-7169-629-3.
2. BLATNÍKOVÁ, Šárka. *Problematika zabezpečovací detence*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. ISBN 978-80-7338-106-6.
3. BLATNÍKOVÁ, Šárka; NETÍK, Karel. *Predikce vývoje pachatele*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. ISBN 978-80-7338-075-5.
4. BLATNÍKOVÁ, Šárka; NETÍK, Karel. *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007. ISBN 978-80-7338-063-2.
5. BRZEK, Antonín. *Sexuologie pro právníky*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 1991. ISBN 80-7066-429-0.
6. ČERNÍKOVÁ, Vratislava a kol. *Sociální ochrana: terciální prevence, její možnosti a limity*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-138-0.
7. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-213-4.
8. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Kriminální psychologie*. 1. vyd. Praha: Eurounion, 1998. ISBN 80-85858-70-3.
9. ČÍRTKOVÁ, Ludmila; VITOUŠKOVÁ, Petra a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: Příručka pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-2014-2.
10. HANUŠOVÁ, Jaroslava. *Sexuální zneužívání*. 1. vyd. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-64-4.
11. HOYANO, Laura; KEENAN, Caroline. *Child abuse: law and policy across boundaries*. 1. vyd. New York: Oxford University Press, 2007. ISBN 978-0-19-829946-2.
12. CHMELÍK, Jan a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-739-6.
13. CHROMÝ, Jakub. *Kriminalita páchaná na mládeži*. 1. vyd. Praha: Linde, 2010. ISBN 9788072018253.
14. KOVÁČ, Peter a kol. *Súdne lekárstvo pre právnikov*. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2005. ISBN 80-8078-024-2.
15. KOVÁŘ, Petr a kol. *Sexuální agrese*. 1. vyd. Praha: Maxdorf, 2008. ISBN 978-80-7345-161-5.
16. KRUTTSCHNITT, Candace. Gender and Violence. In RENZETTI, Claire; GOODSTEIN, Lyanne. *Women, crime, and criminal justice*. 1. vyd. Los Angeles: Roxbury Publishing Company, 2001. ISBN 1-891487-39-6.
17. MACFARLANE, Kee; WATERMAN, Jill; CONERLY, Shawn; DAMON, Linda; DURFEE, Michael; LONG, Suzanne. *Sexual abuse of young children*. 1. vyd. New York: The Guilford Press, 1986. ISBN 0-89862-675-7.

18. MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, Branislava; POKORNÁ, Dana; TOUFAROVÁ, Marie. *Partnerské násilí: Oběti partnerského násilí*. 1. vyd. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-86131-76-4.
19. MATIÁŠEK, Jan; BÁRTA, Bohumil; SOUKUP, Jaroslav. *Výslech a psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1966.
20. MATIÁŠEK, Jan; PRERAD, Vladimír; KRAVČÍK, Jan. *Metodika vyšetřování sexuálních trestných činů*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1967.
21. MATIÁŠEK, Jan; SOUKUP, Jaroslav; BÁRTA, Bohumil. *Psychologie a výslechová praxe*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1968. ISBN 505-21-865.
22. MUSIL, Jan; KONRÁD, Zdeněk; SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistika*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2003. ISBN 80-7179-878-9.
23. NĚMEC, Miroslav. *Kriminalistická taktika pro policisty*. 1. vyd. Praha: Eurounion, 2004. ISBN 80-7317-036-1.
24. PAVLOVSKÝ, Pavel a kol. *Soudní psychiatrie a psychologie: 3., rozšířené a aktualizované vydání*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2618-2.
25. PAVLOVSKÝ, Pavel; MALÁ, Eva; PROCHÁZKA, Ladislav; ŠRUTOVÁ, Ludmila. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2001. ISBN 80-247-0181-2.
26. PORADA, Viktor a kol. *Kriminalistická metodika vyšetřování*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-042-0.
27. PÖTHE, Peter. *Dítě v ohrožení*. 2. vyd. Praha: G plus G, 1999. ISBN 8090189652.
28. ROZUM, Jan; KOTULAN, Petr; LUPTÁKOVÁ, Marina a kol. *Uplatnění mediace v systému trestní justice II*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. ISBN 978-80-7338-097-7.
29. VANÍČKOVÁ, Eva; PROVAZNÍK, Kamil; HADJ-MOUSSOVÁ, Zuzana. *Sexuální zneužívání dětí I. díl*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-479-9.
30. VANÍČKOVÁ, Eva; PROVAZNÍK, Kamil.; HADJ-MOUSSOVÁ, Zuzana; SPILKOVÁ, Jana. *Sexuální násilí na dětech*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-286-6.
31. VESECKÁ, Renata; CHROMÝ, Jakub. *Kriminalita, veřejnost a média: Problémy, o nichž se příliš (ne)mluví*. 1. vyd. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-772-0.
32. WEISS, Petr a kol. *Sexuální zneužívání dětí*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2005. ISBN 80-247-0929-5.
33. WEISS, Petr a kol. *Sexuální zneužívání pachatelé a oběti*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2000. ISBN 80-7169-795-8.

Sborníky příspěvků

1. KARABEC, Zdeněk. Koncept restorativní justice. In KARABEC, Zdeněk. *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. ISBN 80-7338-021-8.

Učebnice

1. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vyd. Praha: Leges, 2009. ISBN 978-80-87212-24-0.
2. WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 6. vyd. Praha: Linde, 2011. ISBN 978-80-7201-842-0.

Komentáře k zákonům

1. STRÍŽ, Igor; POLÁK, Přemysl; FENYK, Jaroslav; HÁJEK, Roman. *Trestní zákoník a Trestní řád: Průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou: 1. díl Trestní zákoník*. 1. vyd. Praha: Linde, 2010. ISBN 978-80-7201-808-6.
2. STRÍŽ, Igor; POLÁK, Přemysl; FENYK, Jaroslav; HÁJEK, Roman. *Trestní zákoník a Trestní řád: Průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou: 2. díl Trestní řád*. 1. vyd. Praha: Linde, 2010. ISBN 978-80-7201-808-6.

Časopisecké články

1. BRICHČÍN, Slavoj; SPILKOVÁ, Jana. Alkohol a jeho vztah k sexuální kriminalitě. *Kriminalistika*. 2002, roč. 35, č. 2.
http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/2002/02_02/brichcin.html

Novinové články

1. SYNÁČKOVÁ, Jarka. *Kiko řekne, co dospělí už nesmí*. Lidové noviny. 2011, roč. 24, č. 250.
2. KARÁSKOVÁ, Ivana. „Holčičko, pojď do auta.“ *Obtěžování dětí přibývá*. MF Dnes. 2011, roč. 22, č. 259.

Internetové zdroje

1. World association for sexual health. History.
<http://www.worldsexology.org/about-us/history>
2. Magnus Hirschfeld Archive for sexology. Odchylky v sexuálním chování.
http://www2.hu-berlin.de/sexology/ECT6/html/sexual_rights_3.html
3. International Planned Parenthood Federation. History.
<http://www.ippf.org/en/About/History.htm>
4. Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu. Charta sexuálních a reprodukčních práv IPPF.
http://www.planovanirodiny.cz/storage/Charta_sex_a_repr_prav_1997.pdf
5. Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu. O společnosti.
<http://www.planovanirodiny.cz/clanky/informace-o-SPRSV>
6. Humantrafficking.org. A web resource for combating human trafficking.
<http://www.humantrafficking.org/organizations/302>
7. KOZELKA, Petr. Novinky.cz. Sexuálního útočnicka propustili z léčebny, hned znásilnil dvě ženy.
<http://www.novinky.cz/krimi/260600-sexualniho-utocnika-propustili-z-lecebny-hned-znasilnil-dve-zeny.html>

8. ZYKMUND, Zbyněk. Český rozhlas. Bílý kruh bezpečí varuje, že roste počet lidí, kteří nechtějí trestný čin oznámit policii.
http://www.rozhlas.cz/zpravy/spolecnost/_zprava/bily-kruh-bezpeci-varuje-ze-rote-pocet-lidi-kteri-nechteji-trestny-cin-oznamit-policii--943344.
9. Policie ČR. Statistický výkaz č. 1, kriminalita za období od 1.1.2010 do 31.12.2010.
<http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-650295.aspx>
10. Policie ČR. *Statistický výkaz č. 1, kriminalita za období od 1.1.2010 do 31.12.2010*.
<http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-mapy-kriminality.aspx>
11. Informační centrum vlády ČR. *Deklarace práv*.
<http://www.vlada.cz/cz/media-centrum/tema/deklarace-prav-ditete-63749/tmplid-560/>
12. Policie ČR. *Statistický výkaz č. 1, kriminalita za období od 1.1.2008 do 31.12.2008*.
<http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-725362.aspx>
13. Policie ČR. *Statistický výkaz č. 1, kriminalita za období od 1.1.2009 do 31.12.2009*.
<http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-327216.aspx>
14. Policie ČR. *Statistický výkaz č. 1, kriminalita za období od 1.1.2010 do 31.12.2010*.
<http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-650295.aspx>
15. Policie ČR. *Statistický výkaz č. 1, kriminalita za období od 1.1.2011 do 31.12.2011*.
<http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-374076.aspx>
16. ORHOLZ, Pavel. Novinky.cz. *Dívka porodila dítě do záchodu a pak jej vyhodila oknem, hrozí jí dvacet let*.
<http://www.novinky.cz/krimi/262279-divka-porodila-dite-do-zachodu-a-pak-jej-vyhodila-oknem-hrozi-ji-20-let.html>
17. DĚDKOVÁ, Hedvika. Česká televize. Odsouzeného pedofila zprostil soud obžaloby za znásilnění přítelkyně.
<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/141822-odsouzeneho-pedofila-zprostil-soud-obzaloby-za-znasilneni-pritelkyne/>
18. SLÁMA, Jiří. Pardubický deník. Za zneužití nezletilého hochy dostal trenér čtyři roky.
<http://pardubicky.denik.cz/zlociny-a-soudy/za-zneuzeni-nezletileho-hocha-dostal-trener-ctyri-.html>
19. PERKNEROVÁ, Kateřina. Deník.cz. Sexuolog: Celibát bývá pojistkou proti hříchu.
http://www.denik.cz/z_domova/sexuolog-celibat-byva-pojistkou20100319.html
20. ČTK. Deník.cz. *Německý kněz 280krát zneužil tři chlapce*.
http://www.denik.cz/ze_sveta/nemecky-knez-krat-zneužil-tri-chlapce-a-fotil-si.html
21. Ministerstvo práce a sociálních věcí. XI. *A Týrané, zneužívané a zanedbávané děti*.
<http://www.mpsv.cz/cs/7260>
22. PÖTHE, Peter. MUDr. Peter Pöthe. *Ochrana dětí před zneužíváním a násilím-psychoanalytická východiska*.
http://www.dr-pothe.com/index.php?view=article&catid=49%3Apublikovane-lanky&id=103%3AOchrana-dti-ped-nasilim-a-zneuivanim-psychoanalyticka-vychodiska&option=com_content&Itemid=75

23. Dětské krizové centrum. O nás.
http://www.dkc.cz/o_nas.php
24. Vězeňská služba České republiky. Charakteristika věznice Kuřim.
<http://www.vscr.cz/veznice-kurim-46/o-nas-1587/zakladni-informace-173/charakteristika-veznice-kurim-2190>
25. Firmy.cz. Psychiatrické léčebny.
<http://www.firmy.cz/Prvni-pomoc-a-zdravotnictvi/Zdravotnicke-sluzby/Zdravotnicka-zarizeni/Lecebny/Psychiatricke-lecebny>
26. WikiSkripta. Antidepresiva.
<http://www.wikiskripta.eu/index.php/Antidepresiva>
27. Vězeňská služba České republiky. Britský zájem o léčbu sexuálních deviantů.
<http://www.vscr.cz/veznice-kurim-46/o-nas-1587/vykon-vezenstvi-217/britsky-zajem-o-lecbu-sexualnich-deviantu-2267>
28. WikiSkripta. Forenzní posuzování a léčení sexuálních delikventů.
http://www.wikiskripta.eu/index.php/Forezn%C3%AD_posuzov%C3%A1n%C3%AD_a_l%C3%A9%C4%8Den%C3%AD_sexu%C3%A1ln%C3%ADch_delikvent%C5%AF
29. PÖTHE, Peter. Ochrana dětí před násilím a zneužíváním-psychoanalytická východiska.
http://www.dr-pothe.com/index.php?view=article&catid=49%3Apublikovane-lanky&id=103%3Aochrana-dti-ped-nasilim-a-zneuivanim-psychoanalyticka-vychodiska&option=com_content&Itemid=75
30. Council of Europe. One in five: The Council of Europe Campaign to stop sexual violence against children.
http://www.coe.int/t/DG3/children/1in5/default_en.asp
24. Vláda České republiky. Seminář k problematice sexuální násilí na dětech a připravované vládní kampani „Stop sexuálnímu násilí na dětech“ .
<http://www.vlada.cz/cz/ppov/zmocnenec-vlady-pro-lidska-prava/aktuality/seminar-k-problematice-sexualniho-nasili-na-detech-a-pripravovane-vladni-kampani-stop-sexualnimu-nasili-na-detech-89144/>
25. Vláda české republiky. Vládní kampaň stop sexuálnímu násilí na dětech.
<http://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/vladni-kampan-stop-sexualnimu-nasili-na-detech-90737/>
26. ČTK. Týden.cz. *Sexuální výchovu ve školách odmítá devět procent Čechů.*
http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/skolstvi/sexualni-vychovu-ve-skolach-odmita-devet-procent-cechu_217719.html
27. Kabinet informačních studií a knihovnictví. Grooming.
<http://kisk.phil.muni.cz/wiki/Grooming>
28. ČTK. České noviny.cz. *Europoslanci schválili tvrdší postihy za pohlavní zneužívání dětí.*
<http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/europoslanci-schvalili-tvrdsi-postihy-za-pohlavni-zneuzivani-deti/706989>

Přednášky

1. MUDr. Jan Zbytovský. Přednáška – *Soudní psychiatrie a sexuologie*. Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 9. 5. 2011.
2. Doc. PhDr. Ludmila ČÍRTKOVÁ, CSc. Přednáška – *Forenzní psychologie*. Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 19. 11. 2010.
3. Doc. PhDr. Ludmila ČÍRTKOVÁ, CSc. Přednáška – *Forenzní psychologie*. Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 26.11.2010.

Název práce: Metodika vyšetřování sexuálních trestných činů se speciálním zaměřením na pohlavní zneužití dítěte

Abstrakt

Cílem mé diplomové práce nazvané Metodika vyšetřování sexuálních trestných činů se speciálním zaměřením na pohlavní zneužití dítěte bylo objasnit závažné téma – pohlavní zneužití dítěte. Diplomová práce je rozdělena do tří kapitol, každá z nich se zabývá odlišnými aspekty sexuálních trestných činů, konkrétně pohlavního zneužití. První kapitola stručně pojednává o sexuálních trestných činech, které tvoří jednu z nejnebezpečnějších a společensky nejškodlivějších skupin trestných činů. Oběti těchto činů čelí závažným fyzickým a psychickým následkům. Ty jsou velice specifické z důvodu intimity sféry útoku a absence možnosti volby v sexuálních vztazích.

Zásadní část práce představuje druhá kapitola nazvaná Pohlavní zneužití dítěte. Kapitola je rozdělena do dvou částí. První z nich charakterizuje formy pohlavního zneužití, oběti a pachatele. Nejčastěji dochází k pohlavnímu zneužití v rodinách, pachateli pak bývají především mužští členové rodiny. Tento fakt je jedním z důvodů, proč je kriminalita tohoto druhu vysoce latentní.

Druhá část druhé kapitoly obsahuje doporučení pro policisty, sociální pracovníky a ostatní osoby, které se se zneužitým dítětem profesně setkávají. Tato doporučení si kladou za cíl zmenšit riziko sekundární viktimizace dětské oběti, které hrozí především při výslechu a soudním řízení. Správné jednání s dětskou obětí může hrozbu sekundární viktimizace eliminovat a dítě tak nevystavovat zbytečnému stresu.

Třetí kapitola se zaměřuje zejména na nápravu a prevenci. První část ilustruje přístup ke zneužitým dětem, které musí být v určitých případech odebrány z rodiny. Tato pravomoc přísluší orgánům sociálně-právní ochrany dětí, jejichž pochybení v této oblasti mohou mít fatální následky.

Další část práce se zaměřuje na nápravu a potrestání pachatele. Celou tuto část provází dilema mezi osobní bezpečností již potrestaného pachatele a bezpečností společnosti. Považuji za nutné nenapravitelné pachatele striktně izolovat od společnosti. V otázce napravitelných pachatelů se přikláním k možnostem dohledu a psychologické a sociální terapie.

Poslední část textu, která se zabývá především primární prevencí, jasně deklaruje nutnost otevřené a informované společnosti, ve které je sexuální výchova v

rodinách a ve školách samozřejmostí. Pouze společnost, která přijme odpovědnost za vlastní vývoj a nebude lhostejná, je schopná ochránit děti před natolik závažným a nebezpečným jevem, jakým pohlavní zneužití je.

Klíčová slova: sexuální trestné činy, pohlavní zneužití dítěte, dítě

Diploma thesis: Methodology of investigation of sexual crimes with special focus on the sexual abuse of the child

Summary

The aim of my diploma thesis called Methodology of investigation of sexual crimes with special focus on the sexual abuse of the child was to clarify serious topic named sexual abuse of the child. The dissertation is composed of three chapters each of them dealing with different aspects of sexual crimes especially sexual abuse of the child. The first chapter of the study deals briefly with sexual crimes which create one of the most dangerous and harmful group of crimes. The victims of these crimes are faced with serious physical and mental consequences. It is very specific because of the assault against the intimate sphere of person that influences the free choice in sexual relationships.

The pivotal part of my dissertation represents the second chapter called Sexual abuse of the child. The chapter is subdivided into two parts. The first part characterises forms of sexual abuse of children, victims and perpetrators. The most frequent situation of sexual abuse of the child takes place in the family and the most frequent type of perpetrator is man related with the family, for example the father. This fact is the reason that this kind of criminality is largely latent. Statistics, contained in the text, argue these statements. The most frequent victims are girls between six and fourteen years old.

The second part of the second chapter makes recommendation for policemen, youth workers and judicial persons to pre-empt the formation of the secondary trauma by the child. The children are in danger of the secondary trauma primarily in the case of interrogation and judicial proceedings. The guidance of interrogation and the treatment with abused children has set rules, which ensure, that the children manage to be confront with the criminal experience again without needless stress.

Chapter three is based on correction and prevention of sexual abuse of children and consists of three parts. Part one illustrates the approach to abused children. It is necessary to take the child from his family in some cases. This act comes under the youth workers likewise the subsequent placement of the child in the substitute care. The text also discusses the problem of youth workers dereliction. Nowadays the care for abused children is performed by states institution as well as by the private establishments.

Part two focuses on the perpetrator, his punishment and correction. The passage attempts to solve the dilemma between safety of the society and liberty of the perpetrator who executed his punishment. I think it is necessary to isolate the dangerous and incorrigible sexual delinquent from the society. The effective device of this isolation is for example the institution for sexual offenders.

Part three comprises the opinion, that only society, which is informed and able to accept responsibility, can protect children from sexual abuse. Sexual education should be common in the family and in the school. The taboo in the sexual field could have fatal consequences in protection of the children.

Key words : sexual crimes, sexual abuse of the child, child